

BINÄRA BIBLIOTEKARIER AND THE BEAST BELOW

**En genusanalytisk studie av bibliotekarie-
representationer i samtida film och teve**

Linda Börjesson & Caroline Fajte

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Sofi Qvarnström

År: 2015

© Linda Börjesson & Caroline Fajte

Title

Binary Librarians and the Beast Below – A Gender Analytical Study of Representations of Librarians in Contemporary Film and TV

Abstract

Representations of librarians have appeared in popular culture for a long time. Previous research has found that the most common image of the librarian is the spinster, but only a smaller part of the research has focused on the underlying causes. Drawing inspiration from Radford and Radfords (1997) article "Power Knowledge and Fear: Feminism, Foucault and the Stereotype of the Female Librarian", the aim of this Master's thesis is to investigate how librarians are represented, how their gender is produced and what power structures lay behind.

The material has been limited to films and TV-series, which is an effective medium for reaching a lot of people. It also serves the spectator with visual images, why the spectator therefore isn't allowed to form their own images. Through mainstream film and tv-series, we can also make sense of what the producers (and society) want to represent and communicate.

Although both society and the profession itself has changed with the development of technology, the old stereotype seems to persist. Stereotypical characteristics is found in many of the representations of the librarians in our material, but we have also found divergences such as an increased representation of male librarians.

We analyze our material through discourse theory, gender theory, and norm critical film theory. We identify the following discourses; *The white librarian*, *Body vs. brain*, *The Beast Below*, *Class* and *The intelligent woman as a threat*. We argue that these discourses create, reproduce and support a white, patriarchal order which is demeaning to both men and women, and indeed librarians.

Keywords

ABM; biblioteks- och informationsvetenskap; bibliotekarie; stereotyp; rädlans diskurs; film; genus; intersektionalitet; vithet; diskursanalys; representation; klass; ungmö; TV; hegemoni; Foucault; Butler; Dyer; sexualitet; normer; performativitet; makt/kunskap

ALM; Library & Information studies; librarian; stereotype; discourse of fear; movie; gender; intersectionality; whiteness; discourse analysis; class; spinster; old-maid; hegemony; sexuality; norms; performativity; power/knowledge

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning.....	5
1.1 Relevans.....	6
1.2 Bakgrund.....	7
1.2.1 Det feminiserade bibliotekarieyrket.....	7
1.2.2 Bibliotekariens förändrade yrkesroll.....	8
1.2.3 Stereotypers funktion och betydelse.....	9
1.3 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3.1 Avgränsningar.....	11
1.4 Disposition.....	11
2. Bibliotekariestereotyper.....	12
2.1 Bibliotekarien som ungmö.....	12
2.2 Bibliotekarien som man.....	14
2.3 Bibliotekarierepresentationer i film och teve.....	15
2.4 Tidigare studentuppsatser.....	17
3. Teoretiska perspektiv.....	19
3.1 Diskursteori.....	19
3.1.1 Makt/kunskap.....	20
3.1.2 Foucault och feminismen.....	21
3.1.3 Rädslans diskurs och rädsla för bibliotekarien.....	22
3.2 Genusteori.....	23
3.2.1 Genus/kön.....	23
3.2.2 Intersektionalitet.....	25
3.2.3 Hegemoni.....	26
3.3 Normkritisk filmteori.....	26
3.3.1 Normer i empirin.....	26
3.3.2 Att se på film.....	29
3.3.2.1 <i>Representationen är aldrig oskyldig</i>	29
3.3.2.2 <i>Identifikation</i>	30
3.3.2.3 <i>Koder och läsningar</i>	31
4. Metod och empiri.....	33
4.1 Diskursanalys.....	33
4.2 Empiri.....	36
4.2.1 Urval.....	36
4.2.2 Genomförande.....	37
5. Analys.....	39
5.1 Den vita bibliotekarien.....	41
5.2 Kropp vs. hjärna.....	45
5.2.1 Bibliotekarien som hjärna.....	45
5.2.2 Kroppen och sexualiteten.....	49
5.2.2.1 <i>Den kvinnliga bibliotekarien</i>	51
5.2.2.2 <i>Den manliga bibliotekarien</i>	54
5.3 The Beast Below.....	56
5.3.1 Den kvinnliga bibliotekarien.....	56
5.3.2 Den manliga bibliotekarien.....	58
5.4 Klass.....	61
5.4.1 I Sverige.....	61
5.4.2 I USA.....	64
5.5 Den intelligenta kvinnan som hot.....	65
5.5.1 Den skräckinjagande bibliotekarien.....	66

5.5.2 Den seende kvinnan	67
5.5.3 Att inte sexualiseras	68
8. Avslutning.....	70
8.1 Slutsatser	70
8.2 Diskussion.....	71
8.2.1 Motläsningar	73
8.2.1.1 <i>Det lesbiska biblioteket</i>	74
8.2.1.2 <i>Desirée som den glada änkan</i>	75
8.2.2 Studiens betydelse för bibliotekarieskapet.....	76
8.2.3 Vår forskarposition	77
8.2.4 Förslag på vidare forskning	77
7. Källförteckning	79
7.1 Litteratur	79
7.2 Filmer och teveserier.....	83
Bilaga 1. Materialet i kategorier	86
Bilaga 2. Arbetsfördelning.....	88

1. Inledning

Evelyn: I may not be an explorer or an adventurer or a treasure seeker or a gunfigther, Mr. O'Connell, but I am proud of what I am.

Rick: And what is that?

Evelyn: I am a librarian!

The Mummy 1999

Detta säger karaktären Evelyn i filmen *The Mummy*. Evelyn inkarnerar i inledningen av filmen den stereotyp som ständigt återkommer i representationer av bibliotekarier, en vit kvinna med håret i knut och glasögon på näsan som lever för sitt yrke. Hon är inte heller rädd för att spänna ögonen i en och höja ett hyssjande finger. Som blivande bibliotekarier har vi mött många olika svar när vi berättat för utomstående om vårt framtida yrke, men alla tycks bottna i bilden av bibliotekarier som antingen kulturtanter med Gudrun Sjödénkläder och färgglada glasögon eller den stränga ungmön utan vare sig sexliv eller intressen som inte handlar om böcker. Dessa personliga erfarenheter samt våra intryck av populärkulturens bibliotekarie-representationer vittnar om en snedvriden bild av bibliotekarien som därför är relevant att undersöka.

Mycket forskning har gjorts kring den ihållande ungmöstereotypen och vi såg tidigt i denna studie att det till stor del handlade om att kartlägga henne och förstå henne. Vad som i högre grad saknades var dock en kritisk syn på den omvärld som skapat ett behov av henne, och format henne. Varför är dessa kvinnor äldre, vita och asexuella? Varför är det inga män som är ungmöbibliotekarier? Radford och Radford är två forskare som undersökt detta närmare, och de menar att ungmöstereotypen kan förstås som ett kulturellt uttryck som visar på representation och förtryck av kvinnor (1997 s. 251). Deras forskning har visat sig särskilt intressant för oss då vi förstår samhället som strukturerat efter en patriarkal ordning varför det kvinnodominerade bibliotekarieyrket kan ses som en underordnad sektor.

För att kunna analysera hur bibliotekarier representeras och vilka maktförhållanden de ger uttryck för var det viktigt att inkludera representationer av alla typer av bibliotekarier, oberoende av förutsättningar och egenskaper. Även om ungmöstereotypen var tydlig för oss redan från början hade vi en föraning om att vi troligen skulle möta andra typer av representationer då vi tittat på produktioner från främst 2000-talet. Genom att undersöka ett brett material med många olika representationer ville vi möjliggöra för att kunna identifiera stereotypiska drag, kunna gruppera representationer samt jämföra dem med varandra.

1.1 Relevans

Det finns en uppsjö av olika kartläggningar av de bibliotekariestereotyper som framställs i populärkulturen, som exempelvis Burns (1998) verk *Librarians in Fiction: a critical bibliography* där 350 populärkulturella verk innehållande bibliotekarierepresentationer presenteras. Vad som däremot verkar saknas är en genusvetenskaplig problematisering av dessa stereotyper. Radford och Radford frågar i vems intresse det ligger att framställa den kvinnliga bibliotekarien som en glasögonbärande hyssjande ungmö iklädd stram knut? Det är på tiden att undersöka detta djupare, menar författarna, och analysera de strukturer som gör dessa stereotyper möjliga och hur man kan förändra dem (Radford & Radford 1997 s. 263). Radford och Radford menar att denna stereotyp inte bara existerar i ett kulturellt vakuum, då den är ett uttryck för kvinnors underordning i den verkliga världen (Radford & Radford 1997 s. 251). Adams (2000) menar att vi bör omvärdera ungmöstereotypen till något positivt, vilket vi kan instämma i. Som verksam i ett kvinnodominerat yrke är det av stor vikt att tillsammans arbeta för att bryta negativa mönster och höja yrkets status. Vi ser en avsaknad av forskning kring bibliotekariestereotyper under 2000-talet och vi tänker oss att yrket och därmed uppfattningen av det kan ha förändrats under denna tid, inte minst på grund av yrkets förändrade roll i samband med ny teknik.

Som blivande bibliotekarier ser vi ämnet som en ingång för att problematisera vår framtida yrkesroll. Gauntlett talar om livsstil i relation till medier och ger bland annat exempel på en lärares yrkesidentitetspåverkan vilket vi istället kan applicera på en bibliotekaries. Vi menar, likt Gauntlett, att vår förståelse för vad det faktiska arbetsuppgifterna innebär inte baseras på något vi sett på film eller teve. Däremot är vår föreställning av hur en bibliotekarie kan eller bör vara troligtvis påverkad av medier (Gauntlett 2008 s. 113). Stereotyper i sin tur, har en identifieringsfunktion: "[S]tereotypes work to create meaning in that people know who they are by what they are not" (Adams 2000 s. 293). Ämnet ter sig således intressant även i en vidare kontext då såväl mediernas som stereotypers makt inte kan förnekas. Vi ser forskning i ämnet som ett sätt att blottlägga ett relativt utforskat område som därför har en stor förändringspotential. Att medvetandegöra stereotyperna är också en förutsättning för att förändra dem. Ämnet reflekterar mot biblioteks- och informationsvetenskapen (även kallad B&I) genom att problematisera bilden av bibliotekariens yrkesroll och vilka strukturer som står bakom att vi uppfattar den som vi gör. Mycket av den B&I-forskning vi stött på under vår masterutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet har fokuserat på bibliotekariens yrkesroll utifrån verkliga förutsättningar och fenomen. Vi vill skapa kunskap om hur bibliotekarien och yrket kan förstås på en bredare nivå genom att undersöka en mer generell bild projicerad genom populärkulturen, och därmed kunna säga något om bibliotekariens yrkesroll sett ur allmänhetens ögon. En allmänhet där naturligtvis både bibliotekarier och blivande bibliotekarier ingår.

Vår initiala uppfattning av B&I som forskningsfält är att genusvetenskaplig problematisering inte är vanligt förekommande och vi ämnar att utföra en kritisk och självreflexiv forskning med hjälp av detta angreppssätt. Vår tvärvetenskapliga ingång ger oss ett breddat perspektiv och en möjlighet att fördjupa forskningsfältet B&I.

1.2 Bakgrund

Eftersom vi ämnar att undersöka hur bibliotekarier representeras och varför, krävs en inblick i det faktiska yrket, varför vi i detta avsnitt ger en bild av bibliotekarieryrkets historia i relation till kvinnodominans samt tekniska förutsättningar. Vi ger även en kort förklaring till stereotyp som begrepp, för att i senare avsnitt kunna gå djupare in på specifikt bibliotekariestereotyper.

1.2.1 Det feminiserade bibliotekarieryrket

Fram till slutet av 1800-talet var bibliotekarieryrket i Sverige enbart bestående av män. Detta kan förklaras av att de bibliotek som fanns vid denna tid drevs i antingen kyrkans eller akademins regi (Rydbeck 2004 s. 16), vilka båda är starkt patriarkala institutioner som historiskt sett har uteslutit kvinnliga tjänstemän. Bibliotekarien (den manlige) sågs förr i tiden som någon med ”lärdom och bokförtrogenhet” (Sanner 1991 s. 120). I USA var det främst inom akademien som bibliotekarier var verksamma, och yrkeskåren bestod enligt Dickinson fram till 1800-talets andra hälft enbart av män, varför manliga bibliotekariestereotyper då hunnit få fäste. Bibliotekariens ansvarsområden och arbetsuppgifter var vid det laget ofta få och otacksamma, då yrket länge innebar att se efter biblioteket med att ta hand om lokalen och dess böcker. Synen på bibliotekarien som väktare, menar Dickinson, har följt bilden av bibliotekarien in på 1900-talet (Dickinson 2003 s. 98–99).

I slutet av 1800-talet kom kvinnor att rekryteras till yrken som lärare, sjuksköterskor och bibliotekarier eftersom de oftast var både en billig och utbildad arbetskraft (Harris 1992 s. 14). De amerikanska folkbibliotekens arbetskraft var kvinnodominerad. Förutom den låga lönen menar Torstensson att det kan bero på samhällsliga förändringar då det ”började bli acceptabelt för döttrar från medel- och överklassen att gå ut på arbetsmarknaden som bl.a. bibliotekarier i väntan på eller som alternativ till att ingå äktenskap” (Torstensson 1996 s. 24). Att bibliotekarieryrket kom att bli kvinnodominerat även i Sverige beror troligtvis på samma faktorer. Sveriges utveckling av folkbibliotek var med Valfrid Palmgren som förgrundsgestalt även mycket inspirerat av amerikanska public libraries (Hansson 2012a s. 37). Precis som i USA var lönearbete eller giftermål de vägar borgarklassens kvinnor kunde gå, om de gifte sig förväntades de i stället arbeta i hemmet. Genom giftermål förlorade de även sin myndighet vilket gällde fram till 1920 då en ny giftermålsbalk trädde i kraft (Schånberg 2004 s. 22). I början av 1900-talet var den största arbetsmarknaden för kvinnor att flytta från landet till staden för att ta arbete som hemhjälp, medan utbildade kvinnor efterfrågades till arbetsplatser som industrikontor (Schånberg 2004 s. 22). Bibliotekstjänster på forskningsbibliotek ställde höga krav på utbildning, varför kvinnor sällan var aktuella för dessa tjänster (Rydbeck 2004 s. 16). För att bli biblioteksamanuens på forskningsbibliotek krävdes det till in på 1960-talet att man hade avlagt doktors- eller licentiatexamen (Sanner 1991 s. 122–123).

Christina Florin har i sin avhandling studerat feminiseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860–1906. Florin ger följande beskrivning av sitt initiala intresse för området:

Jag hade stött på klassporträtt från lärarseminarierna och ställt mig frågan, varför dessa unga flickor såg så gravallvarliga ut, varför hårknutarna var så hårt åtstramade och klädedräkten så strikt höghalsad. Den raka, stränga kroppshållningen tycktes förmedla sedlighet, respekt och självkontroll. Jag såg bilderna som uttryck för den systemvärld som 1800-talets lärarinnor levde i, en stereotyp av den ogifta lärarinnan som offrade kvinnlighet och sexualitet för sitt kall att fostra och undervisa samhällets småbarn.

Florin 1987 s. 13

Vi kan här se tydliga likheter med den stereotypa ungmöbibliotekarien. Nu fostrade bibliotekarien förvisso inte småbarn, men folkbiblioteket har traditionellt sett haft ett folkbildande syfte (Hansson 2012a s. 27). Att kvinnor generellt, och kanske särskilt inom feminiserade yrken, under den här tiden skulle föregå med ett visst exempel råder således inga tvivel om. Vidare är bibliotekarieyrket fortfarande starkt kvinnodominerat. Enligt statistik inhämtad från offentligt finansierade bibliotek 2013 konstaterar Kungliga biblioteket att det ofta är mer än 80 % av de anställda som är kvinnor (Kungliga biblioteket 2014 s. 12).

1.2.2. Bibliotekariens förändrade yrkesroll

I samband med teknologins utveckling och internets intåg har såväl samhället som synen på information förändrats. Digitala möjligheter erbjuder nya sätt att ta del av information, liksom för gemene man att själv bidra med information (Eckerdal & Sundin 2014 s. 10). Detta har i sin tur påverkat biblioteken. IT-revolutionen nådde folkbiblioteken i mitten av 1990-talet (Hansson 2012b s. 73–74). Det innebar bland annat att biblioteken började erbjuda den nya tekniken till de som annars saknade tillgång till den. Med den nya informationstekniken ställdes också andra krav på bibliotekarien och hans kompetenser. Hansson förklarar: ”baserad på expertis inom bland annat bibliografisk kontroll och informationssökning, ställdes därmed i kontrast mot den mer folkbildande identiteten, som i många sammanhang reducerades till något vagt och otidsenligt” (Hansson 2012b s. 74–75). Hansson poängterar att det nya professionstänkandet gällande folkbibliotek inspirerades mycket av forskningsbibliotek på grund av deras vana vid fokus på uppgifter kring informationshantering (Hansson 2012b s. 75). År 1991 skriver Sanner i konferensbidraget ”Bibliotekarien – Bokmal eller skärmsvärmare?” att folkbibliotekarien, till skillnad från forskningsbibliotekarien, har ett folkbildande syfte:

Han anvisar litteratur, drar uppmärksamheten till och övertygar om värdet med att läsa böcker och anser sig i allmänhet ha ett kunskapsmässigt försprång framför sina kunder. Forskningsbibliotekarien däremot måste – i varje fall gentemot forskarpubliken – acceptera att han vet mindre om vad som passar kunden än kunden själv.

Sanner 1991 s. 126

Det är tydligt att folk- och forskningsbibliotekarien vid denna tid ansågs besitta olika kompetenser och bemötte besökare med olika utgångspunkter. Då dagens biblioteksbesökare i allt högre grad kan tillgodogöra sig information på egen hand kan vi konstatera att folkbibliotekariens ”kunskapsmässiga försprång” som Sanner menar, inte längre ter sig aktuellt på samma sätt. Detta poängterar även Kåring Wagman som menar att bibliotekariens roll som expert har reducerats samtidigt som andra uppgifter har modifierats (Kåring Wagman 2008 s. 30). Vi kan se medie- och informationskunnighet (MIK) som ett sådant exempel då det, som Eckerdal och

Sundin förklarar kan ses som en kombination av mediekunnighet, informations- och digital kompetens (Eckerdal & Sundin 2014 s. 17). Vi kan konstatera att bibliotekarieyrket de senaste åren har rört sig mot en mer teknisk inriktning. Eftersom teknik av tradition ses som ett manligt område vill vi med vår studie även undersöka huruvida de tekniska förändringarna möjligen kan ha påverkat bilden av bibliotekarieyrket som ett kvinnoyrke.

1.2.3 Stereotypers funktion och betydelse

Stuart Hall har haft stor inverkan inom cultural studies och forskat mycket kring representation, främst i relation till ras. Hall menar att stereotyper skapas utifrån vissa utmärkande drag hos en person, som sedan reduceras till enbart dessa drag som överdrivs, förenklas och fixeras. Stereotyper fyller även en exkluderande funktion, då de symboliskt fungerar begränsande och utesluter allt som inte passar. Stereotypisering sker ofta där det finns stora ojämlika maktskillnader (Hall 1997 s. 257).

Richard Dyer, en framträdande teoretiker och professor i filmvetenskap, menar att stereotyper kan ses som ett sätt att ordna världen, då det genom att kategorisera in människor i olika fack underlättar för oss att förstå vår omvärld (Dyer 2002 s. 12). Han förklarar stereotyper, *stereotypes*, som en del av det bredare begreppet *type*, där även *social types* och *member types* ingår. Stereotyper och sociala typer är, till skillnad från det sistnämnda, båda förankrade i psykologiska kategorier, personlighetstyper, inom eller utom en kulturell hegemoni (Dyer 1977 s. 28, 37). Genom typer, *types*, definieras de som lever efter samhällets regler (*social types*) och de som samhällets regler är ämnade att exkludera (*stereotypes*):

For this reason, stereotypes are also more rigid than social types. The latter are open-ended, more provisional, more flexible, to create the sense of freedom, choice, self-definition for those within the boundary of normalcy. These boundaries themselves, however, must be clearly delineated, and so stereotypes, one of the mechanisms of boundary maintenance, are characteristically fixed, clear-cut, unalterable. You appear to choose your social type in some measure, whereas you are condemned to a stereotype.

Dyer 1977 s. 29

Dyer menar alltså att stereotypen är fixerad och inte kan förändras, till skillnad från social typ som ter sig mer anpassningsbar. Stereotyper faller i Dyers mening utanför normen och torde därför inte vara något man vill identifiera sig med. Som Dyer beskriver så döms man till att tillhöra en stereotyp, varför bibliotekariekåren inte kan undvika att förhålla sig till den stereotypa bilden av bibliotekarien eller hur den påverkar såväl våra egna som andras uppfattningar om yrkesrollen.

Perry R. Hinton förklarar stereotyper som bestående av tre delar. Den första innebär att ett antal människor kännetecknas av att de delar ett attribut, som exempelvis hårfärg, sexualitet eller sysselsättning. De kan således grupperas utefter detta och skiljs därmed från dem som inte tillhör gruppen. I den andra delen generaliserar man gruppen med ytterligare egenskaper, som till exempel att rödhåriga är temperamentsfulla eller att äldre människor är gråhåriga. Den sista delen innebär att man uppmärksammar ett attribut på en person. Då attributet kan härledas till en

specifik grupp, appliceras de stereotypa egenskaper (som tillhör gruppen) på personen (Hinton 2003 s. 11–12).

Med hjälp av dessa definitioner av stereotyper kan vi konstatera att begreppet rymmer flera problematiska dimensioner. Att stereotypisera framstår som en process där människor förminsas till något de egentligen inte är. Stereotyper blir ett verktyg för att förstå världen, varför det är ett intressant forskningsområde för vår studie.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka och ringa in olika genusstrukturer i bibliotekarierepresentationer i film- och teveproduktioner från 1999 och framåt. Vi vill genom diskursanalys som metod synliggöra dessa diskursers olika maktstrukturer, hur de producerar och upprätthåller hegemonisk ordning och därmed dess inverkan på den sammantagna bilden av bibliotekarier i populärkulturen. (För mer om vår förståelse av diskurs som begrepp och verktyg, se avsnitt 3.1 Diskursteori.) För att möta vårt syfte ställer vi oss följande forskningsfrågor:

- Hur görs bibliotekariers genus i biblioteksrepresentationer?
- Hur kan man förstå dessa genuskursers maktstrukturer och hur de producerar och upprätthåller hegemonisk ordning?

Med den första frågan vill vi studera hur bibliotekarier representeras, både i fråga om karaktären i sig men också vilket utrymme den får i handlingen samt i relation till andra karaktärer. För att svara på den första frågan ställer vi ett antal frågor till vårt material, alltså de filmer och teveserier vi har sett (för en översikt av dessa, se avsnitt 7.2 Film och teveserier):

- Hur uppfattas hans ålder, etnicitet, kön, sexualitet, fysik?
- Uppfattas hen som attraktiv (av andra karaktärer/av den tänkta åskådaren)?
- Vilka egenskaper utmärker hen?
- Hur förhåller sig hen till andra bibliotekarier/bibliotekarieskapet?
- Vad är hans uppgift i yrkesrollen respektive i filmen?

Med dessa frågor vill vi nå fram till en genusförståelse av de karaktärer vi analyserar; hur de samspelar och skiljer sig åt. Dessa resultat leder oss in på den andra frågan, som syftar till att svara på hur dessa olika genuskurser är ordnade i förhållande till varandra och vad de avslöjar om vår samtid, då de upprätthåller och utgör den hegemoniska ordningen. Wallenberg påpekar att det är angeläget att påminna sig om att "[...] representationen är aldrig oskyldig, utan att den alltid speglar ojämlika maktförhållanden i vår kultur" (Wallenberg 2008 s. 145). Därmed är det angeläget att "filmvetare studerar och kritiskt granskar dessa bilder" (Wallenberg 2008 s. 145). Vi förstår dessa representationer som att de existerar av en anledning; att de ska få oss som betraktare att förstå vår samtid och reglera våra förväntningar på livet. Därför vill vi försöka förstå dem och de maktstrukturer som har skapat dem, producerat dem, och upprätthåller dem.

1.3.1 Avgränsningar

Materialet består av fiktiva berättelser i form av film och teveserier. Vi utgår från produktioner främst från 2000-talet, men material som innehåller större bibliotekarie-roller från slutet av 1990-talet har även inkluderats. Vi har valt att anta ett västerländskt perspektiv varför vi har begränsat materialet till produktionsländerna USA, Storbritannien och Sverige.

Följande avgränsningar har gjorts på grund av studiens omfång. Vårt huvudområde är biblioteks- och informationsvetenskap varför vi inte gör anspråk på att göra en filmvetenskaplig analys. Filmteoretiska perspektiv används i analysen, men vi har inte närmare undersökt filmtekniker (t.ex. vilket perspektiv kameran har) eller hur de används för att förstärka eller gestalta något. Vi går inte djupare in på vad genren har för betydelse för hur bibliotekarier representeras eller vem som har producerat materialet.

1.4 Disposition

I det nästföljande kapitlet 2. Bibliotekariestereotyper redogör vi för tidigare forskning kring bibliotekariestereotyper. Vi inleder med att tala om specifika stereotyper för att sedan komma in på forskning kring ämnet gällande film och teveserier. Avsnittet avslutas med ett par exempel på tidigare studentuppsatser som gränsar till ämnet.

Därpå följer kapitlet 3. Teoretiska perspektiv som presenterar våra teoretiska utgångspunkter för genomförandet av analysen. Vår tvärvetenskapliga teorikonstruktion innefattar diskursteori, genusteori och normkritisk filmteori, som också beskrivs i den ordningen.

Metod och empiri beskrivs i nästa kapitel, 4. Metod och empiri. Vi redogör för varför diskursanalys lämpar sig för vår undersökning, hur vi praktiskt har tillämpat denna metod samt hur urvalet har gått till.

I kapitlet därpå 5. Analys presenteras vår analys i form av de diskurser vi identifierat. Eftersom metod och teori i det här fallet är tätt sammanbundna är så även resultat och analys. Materialet presenteras med beskrivningar och exempel i analysen som även återkopplar till teorin.

I 6. Avslutning presenterar vi våra slutsatser av analysen, för en diskussion kring vad de kan innebära för bibliotekarieskapet och presenterar två motläsningar av vårt material. Vi ger även förslag på vidare forskning.

2. Bibliotekariestereotyper

I detta kapitel kommer vi att presentera den tidigare forskning som ligger till grund för vår förförståelse. Det är inte vårt mål att ge en heltäckande bild av tidigare forskning, utan snarare lyfta fram texter som tillsammans ger en representativ bild av området. Vi har tematiserat den tidigare forskningen till fyra punkter. Kapitlet inleds med forskning kring ungmöstereotypen för att sedan komma in på stereotypen av bibliotekarien som man. Därefter ges en bild av forskning om bibliotekariestereotyper specifikt kopplat till film- och teveproduktioner. Kapitlet avslutas med exempel på tidigare studentuppsatser inom området.

2.1 Bibliotekarien som ungmö

Hur bibliotekarier representeras i populärkulturen har på olika sätt visat sig intressant för forskning, både utifrån specifika stereotyper men också utifrån olika medietyper och genrer. Den mest etablerade bibliotekariestereotypen, ungmön, tycks också vara den mest populära stereotyp att bedriva forskning kring, troligtvis då det generellt varit den mest representerade.

Gary P. Radford och Marie L. Radford, vars forskning har varit inspirerande för oss i denna studie, har i sin gemensamma forskning kring bibliotekariestereotyper intresserat sig särskilt för just bibliotekarien som ungmö. Dessa två teoretiker har varit viktiga för vår förståelse av den tidigare forskning som tangerar vår studie då de författat tre artiklar om bibliotekariestereotyper i populärkulturen (Radford & Radford 1997, 2001, 2003).

I ”Power Knowledge and Fear: Feminism, Foucault and the Stereotype of the Female Librarian” menar Radford och Radford (1997) att den kvinnliga bibliotekarieungmön är en vanlig och lättidentifierbar stereotyp i amerikansk populärkultur. Hon förstås som en otidsenlig och omodern stereotyp som förknippas med tystnad, kompletta fysiska samlingar och katalogkort – vilket var förlegat redan 1997 då artikeln skrevs. De menar att stereotypens seglivhet istället kan förstås som ett sätt att parera en rädsla för bibliotek som plats där diskurser förvaras och kontrolleras, det som Foucault beskrev som den samhälleliga rädslan för diskurs och vad okontrollerad diskurs kan ge upphov till (Radford & Radford 1997 s. 250–251, 259–261). Författarna argumenterar för att bibliotekarieungmön med hjälp av foucauldiansk teori och genusvetenskap kan förstås utifrån stora perspektiv som kunskap, makt och frihet, och att stereotypen är ett kulturellt uttryck där förtryck och representation av kvinnor kan undersökas (Radford & Radford 1997 s. 250–251).

I "Libraries, Librarians and the Discourse of Fear" breddar Radford och Radford (2001) sitt fokus och tittar närmare på representationer av såväl bibliotekarier som bibliotek i populärkulturen (innefattandes film- och teveproduktioner samt romaner). Även i denna artikel utgår de från Foucault, och då särskilt rädslans diskurs som förklaras som en rädsla för diskursens makt snarare än en rädsla för biblioteket i sig (Radford & Radford 2001 s. 324). Detta perspektiv innefattar flera aspekter av hur biblioteket och bibliotekarien, liksom representationer av dem, kan förstås varför det har varit av särskilt intresse för oss. Då vi använt oss av denna diskurs/teori i vår metod, ges en grundligare redogörelse i avsnittet 3.1.3 Rädslans diskurs och rädsla för bibliotekarien.

Vidare förespråkar Radford och Radford (2003) användningen av cultural studies inom biblioteks- och informationsvetenskapen i artikeln "Librarians and Party Girls: Cultural Studies and the Meaning of the Librarian", där de återigen tittar på den kvinnliga bibliotekariestereotypen. Här tittar de specifikt på filmen Party Girl där de urskiljer två kvinnliga stereotyper i form av partytjejen och den kvinnliga bibliotekarien. Radford och Radford menar att ett applicerande av cultural studies i den här typen av forskning möjliggör ett bredare fokus (Radford & Radford 2003 s. 68). Författarna vill med artikeln visa på hur man inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet kan använda sig av teoretiska perspektiv från andra discipliner (Radford & Radford 2003 s. 54). Vi förstår deras ansats, men anser att de tydligare kunde redogjort för hur de faktiskt använt sig av valt perspektiv. I deras analys refereras ofta till Stuart Hall, men vi uppfattar dessa referenser snarare som återkopplingar till hans forskning än som ett analytiskt verktyg.

Katherine C. Adams, (2000) diskuterar i artikeln "Loveless Frump as Hip and Sexy Party Girl: A Reevaluation of the Old-Maid Stereotype" en omvärdering av ungmöstereotypen. Adams framhåller de tekniska förändringar som yrket genomgått där bibliotekarier numer allt oftare föredras att associeras med datorer och data snarare än med böcker och kunskap. Att för den sakens skull tro att stereotypen av bibliotekarien som ungmö ska reduceras vore att blunda för hur stereotyper faktiskt fungerar. Hur tekniskt kompetenta vi än må vara, kommer ungmöstereotypen att fortleva (Adams 2000 s. 288). Av denna anledning behöver ungmöstereotypen omvärderas: "Instead of trying to eradicate examples of the old maid in popular culture, we can choose to embrace it and make it our own" (Adams 2000, s. 291). Adams menar således att ungmöstereotypen inte enbart bör ses som negativ, utan att bibliotekarier snarare ska förhålla sig till den för att kunna förändra den inifrån:

Moreover, the fuzzy prune stereotype is part of the fun of being in a feminized profession in that it allows librarians simultaneously to integrate and diffuse broader cultural notions about women, beauty, intelligence, and sexuality. Female librarians and women academics have traditionally been granted intelligence but denied sex appeal.

Adams 2000 s. 294

Vi uppfattar Adams uppmaning som en slags feministisk hyllning då det handlar om att återta stereotypen och göra den till sin egen. Vi instämmer med Adams och anser detta viktigt, inte minst då det krävs aktiva åtgärder för att höja statusen på ett kvinnodominerat yrke som bibliotekarie. Vi menar inte att problemet är att den negativa bilden av bibliotekarien förknippas med en kvinna, utan istället vad det är

som därmed tillskrivs kvinnor men också bibliotekarier. Adams menar även att stereotyper kan fungera identitetsskapande, då identitet definieras genom exkludering: "people know who they are by what they are not" (Adams 2000 s. 293). I såväl skapandet som upprätthållandet av normativa definitioner av femininitet fungerar ungmöstereotypen, som Adams även kallar the fussy prune¹, därmed som ett måste då "normala" kvinnor i förhållande till denna stereotyp försäkras om sin egen attraktionskraft (Adams 2000 s. 293–294). Adams menar, liksom Radford och Radford att det vore till bibliotekariers fördel att förflytta fokus från stereotypens negativa innebörd till hur stereotypen skapar mening (Adams 2000 s. 298). Det är även något vi bidrar till, då vi med vår forskning undersöker just de bakomliggande strukturer som skapar representationerna.

I Kerstin Rydbeck's (2004) paper "Från arg tant med knut till farlig sexbomb – om bibliotekariestereotyper i ord och bild" granskas bibliotekariestereotyper i skönlitteraturen. Hon förklarar den traditionella bibliotekariestereotypen som en: "[...] medelålders eller äldre kvinna och hon har ofta glasögon och knut. Hon är ordningsam och rejäl, men tråkig. Hon behandlas med respekt och vördnad och har en betydande makt" (Rydbeck 2004 s. 6). Rydbeck ger exempel på olika varianter av denna stereotyp, och gör flera intressanta iakttagelser. Bland annat understryks intrycket av att bibliotekarieryrket ofta tillskrivs kvinnliga karaktärer som ett sätt att förtydliga hennes höga intellekt (Rydbeck 2004 s. 7). Ett annat mönster som urskiljs är att hon ofta gestaltas som avsexualiserad, någon som "valt böckerna istället för mannen". Detta kan dock frångås, om hon exempelvis möter den rätte och därmed finner sin sexualitet (Rydbeck 2004 s. 9). Hon identifierar även en motbild till denna stereotyp, nämligen den unga och vackra bibliotekarien. Då hon förekommer handlar det antingen om att hon ska finna kärleken i en man, eller att karaktären är ond (Rydbeck 2004 s. 11).

Den största anledningen till varför den gamla bilden av bibliotekarien lever kvar tror Rydbeck beror på att bibliotekssektorn över lag domineras av kvinnor. Även andra faktorer framhålls såsom att män uppfattat det hotfullt med kvinnor som har ett litterärt intresse, att bibliotekariens makt över biblioteket påverkar den stereotypa bilden av bibliotekarien som en kunskapens väktare samt att användarna enbart ser den del av bibliotekariens arbete som är förlagt bland besökare och bestånd, så kallad yttre tjänst (Rydbeck 2004 s. 21–24).

2.2 Bibliotekarien som man

En mindre men förekommande del av forskningen fokuserar på den manliga bibliotekariestereotypen. I Carmichaels (1992) artikel "The Male Librarian and the Feminine Image: A Survey of Stereotype, Status and Gender Perceptions", framhålls att forskningen kring bibliotekariestereotyper nästan uteslutande fokuserat på den kvinnliga stereotypen (Carmichael 1992 s. 411). I artikeln redovisas en enkätundersökning av hur manliga bibliotekarier uppfattar bibliotekarieskapet. I denna undersökning fick informanterna bland annat identifiera rådande stereotyper av manliga bibliotekarier, där "effeminerad (troligtvis gay)" visade sig vara den mest

¹ Ett uttryck som kan översättas med den ungefärliga betydelsen "kinkig gammal tant".

utbredda. De näst vanligaste stereotyperna var anknutna till bristande social kompetens, avsaknad av makt liksom ambition och beskrevs av informanterna med ord som nörd, tråkig och mes. Identifierades, men i mindre skala, gjordes även den lärde (the scholar), bokmannen (the bookman), guldgossen (the golden boy) liksom allvetaren (the know-it-all) och elektronikförespråkaren (electronics-advocate) (Carmichael 1992 s. 427). Vi finner det anmärkningsvärt att det är de manliga bibliotekarierna själva som identifierar dessa stereotyper, varför vi har anledning att tro att de själva utsatts för fördomar kopplade till den stereotypa bilden av bibliotekarien.

Rydbeck som introducerades tidigare i detta avsnitt menar att bilden av bibliotekarien ofta är negativ, oavsett kön. Hon konstaterar i sin undersökning att manliga bibliotekarier i skönlitteraturen ofta har många likheter med ungmöstereotypen:

Liksom sina kvinnliga kollegor framställs de oftast som ogifta. De skildras som omanliga, inte sällan med rent feminina drag, de är bleka, tråkiga och osexiga, och har oftast trista kläder – slipover är ett plagg som återkommer i flera beskrivningar. Man kan säga att det är den bleke, grå bokhållaren eller den kutryggige kamreren vi möter. Även de manliga bibliotekarierna betraktar sitt yrke som ett kall och lever genom sina böcker.

Rydbeck 2004 s. 13

Dickinson undersöker i artikeln "Looking at the Male Librarian Stereotype" den manliga bibliotekariestereotypens historia, och menar att de förändrats över tid. Fokus ligger på den akademiska bibliotekarien, och Dickinson påtalar likt Carmichael att forskningen i större utsträckning kretsat kring den kvinnliga ungmöstereotypen (Dickinson 2003 s. 98). Dickinson menar att moderna stereotypa föreställningar av manliga, akademiska bibliotekarier tycks ha reducerat de "icke-manliga" egenskaper som tidigare framhävts och menar att en bidragande orsak kan vara att synen på manlighet har förändrats (Dickinson 2003 s. 206). Vi vill föreslå att det snarare kan vara bilden av bibliotekarien som har förändrats, då vi menar att traditionella föreställningar om vad som är maskulint och feminint är de som i huvudsak råder även idag.

2.3 Bibliotekarierepresentationer i film och teve

Mycket av den tidigare forskningen har fokuserat på hur bibliotekarier framställs i skönlitterära verk². Shaffer och Casey (2013) har i artikeln "Behind the Glasses and Beneath the Bun: Portrayals of Librarians in Popular Cinema and a Guide for Developing a Collection" undersökt bibliotekarierepresentationer i biofilm. De menar att bibliotekarierepresentationer i populärkulturen är ett väl undersökt ämne, men att det vad gäller specifikt film främst förekommer färre artiklar som inte är fördjupade (Shaffer & Casey 2013 s. 40). Dickinson påtalar även avsaknaden av studier kring hur bibliotekarier representeras i teve, och menar att det är ett stort område som lämpar sig för att vidare undersökas (Dickinson 2003 s. 107).

² Se exempelvis Burns (1998), Peresie & Alexander (2005), Rydbeck (2004) och Freier (2014).

De tekniska förändringar som påverkat yrket tycks ännu inte ha gjort något större avtryck i medier vad gäller hur bibliotekarier representeras. Detta uppmärksammas av Shaffer och Casey som anser det särskilt märkligt, både i relation till moderniseringen av yrket men också att det numer krävs en examen för att anställas som bibliotekarie (Shaffer & Casey 2013 s. 39). De framhåller även American Library Association's satsningar på mångfald som en faktor som borde påverka den stereotypa bilden. Shaffer och Casey menar att biblioteket i sig troligen har påverkat hur många bibliotekariestereotyper utvecklats. De förklarar att bibliotek kan upplevas som skrämmande i sin omfattning, varför låntagaren inte kan ta sig an denna stora informationsmängd och behöver således en strikt och kontrollerande bibliotekarie för att tillgodogöra sig informationen:

Through control of all of this information, the "nerd" librarian can ultimately be perceived as having significant power and holding the key to a significant amount of knowledge that is not easily discovered without proper training. Conversely, it is also common in popular cinema for these same librarians to have a secret wild side to their persona.

Shaffer och Casey 2013 s. 40

Vi kan här se en tydlig koppling till rädslans diskurs som tidigare nämnts, och vi finner det särskilt intressant att Shaffer och Casey framhåller detta i relation till hur stereotyper utvecklas. Vi ser även hur de i ovanstående citat använder sig av nyckelorden från Radford och Radfords artikel från 1997: *power* och *knowledge*.

Walker och Lawson (1993) tittar i artikeln "The Librarian Stereotype and the Movies" närmare på hur bibliotekarien stereotypiseras i film, och utgår från 30 stycken Hollywoodproduktioner producerade under decennierna 1920–1980. Walker och Lawson menar att det är en tydlig skillnad mellan hur bibliotekarier stereotypiseras och vad en bibliotekarie faktiskt är och gör och menar att boken ofta får figurera som ett attribut för bibliotekariestereotypen (Walker & Lawson 1993 s. 19). De undersökta filmerna producerades förvisso före datorernas tid, men författarna menar att datorer förekommer i många yrken, medan boken är starkt förknippad med bibliotekarien:

Reel librarians at work are represented as book stackers and book caretakers rather than either active "accessors" of information or bibliographical instructors. Their work, like their character, can function as a motivation for bringing them into a dramatic situation.

Walker & Lawson 1993 s. 19

I filmens värld, menar Walker och Lawson, ses alla biblioteksanställda som bibliotekarier vilket de menar är i linje med användarens syn på bibliotekarier: "Hollywood cannot be expected to understand the subtleties that define library professionalism" (Walker & Lawson 1993 s. 29). Till skillnad från annan tidigare forskning, menar Walker och Lawson att stereotypen som äldre ungmö sällan förekommer och identifierar istället den främsta stereotypen som en ung, attraktiv och introvert (kvinnlig) bibliotekarie. I de filmer där bibliotekarien är av den senare stereotypen går hon i handlingen från att vara ogift till att stå inför en möjlighet till bröllop (Walker & Lawson 1993 s. 21):

The change from being single to that of romantic involvement is, therefore, likely to be accompanied by a transformation from timidity, sexual repressiveness and other "librarian" qualities to such healthy characteristics as assertiveness and sexual honesty. This gives an extra dramatic layer to the story and a re-definition to the character.

Walker och Lawson 1993 s. 22

Den manliga bibliotekarien i Hollywoodfilm gestaltas inte med de annars typiskt maskulina egenskaperna som mod och fysisk styrka, menar Walker och Lawson. Istället ses den manliga bibliotekarien som mer försiktig och intelligent, som traditionellt kan avläsas med mer feminina egenskaper. Detta antar författarna beror på biblioteksarbetets intellektuella karaktär, som också kan gränsa till excentrism (Walker & Lawson 1993 s. 22). Enligt Walker och Lawson är såväl yrket som filmiska representationer av bibliotekarier kvinnodominerade, vilket vi kan se som en förklaring till att kvinnliga bibliotekarier upptagit ett större intresse för forskningen (Walker & Lawson 1993 s. 21).

En del av den tidigare forskningen kring ämnet fokuserar på eller exemplifierar med specifika karaktärer från film eller teveproduktioner³. Karaktären Rupert Giles, bibliotekarie i den amerikanska teveserien *Buffy the Vampire Slayer* (1997) är ett exempel som återkommer i flera vetenskapliga texter⁴ och tas ofta upp som en karaktär som motstrider bibliotekariestereotypen. I avhandlingen *Allt annat än allvar* undersöker Anna Lundberg (2008) den kvinnliga grotesken i svensk samtida skrattekultur och analyserar bibliotekariekaraktären Sally från den svenska teveserien med samma namn. Avhandlingen ter sig intressant för oss inte enbart då fokus ligger på en bibliotekarierepresentation, utan också då Lundberg undersöker hur kön, kroppar och sexualitet gestaltas.

Vi ser att forskningsintresset för bibliotekariestereotyper förekommer med olika inriktningar och på olika nivåer. Som avslutning på detta kapitel vill vi även lyfta ett par studentuppsatser från vår egen institution.

2.4 Tidigare studentuppsatser

Intresset för representationer och stereotyper som forskningsämne inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet syns även i masteruppsatser som exempelvis "'Party time is over!' : En studie av skräckens diskurs i biblioteksrepresentationer i US-amerikanska sitcoms och tv-satirer" (Miklos & Stenson 2010) och "Plocka löss och bestraffa mäktiga trollkarlar. Representationer av bibliotekarier i fantasy litteraturen" (Cyrén 2011). Miklos och Stenson har undersökt representationer av biblioteket, men utgår till stor del från Radford och Radford och rädlans diskurs varför denna uppsats varit viktig för oss i vårt initiala arbete. Cyrén har istället fokuserat på att undersöka vilken roll bibliotekarien tillskrivs i tre fantasy litterära texter, i syfte att se vilka maktpositioner som återfinns. Även denna uppsats ansats tangerar vår, då Cyrén vill undersöka maktpositioner med teoretiska utgångspunkter i Foucaults maktbegrepp samt Butlers subversiva performativitet.

³ Se exempelvis Dickinson (2003) samt Shaffer och Casey (2013).

⁴ Se exempelvis Dickinson (2003 s. 107) eller Estill (2007).

Våra intentioner skiljer sig dock i övrigt, då hennes frågeställning utesluter genusaspekten som en huvudfråga och vi även undersöker olika typer av material.

Vi kan konstatera att bibliotekariestereotyper som ämne är av stort intresse för akademien samt att den tidigare forskningen är bred och med olika fokuseringar. Däremot kan vi skönja att den tidigare forskningen främst utgått från antingen skönlitterära verk, populärkultur generellt, alternativt specifika stereotyper. Film och teveserier tycks vara ett underrepresenterat medium att undersöka närmare, liksom intresset att ifrågasätta stereotypernas bakomliggande maktstrukturer i relation till genus, och kanske ännu mer i relation till etnicitet och klass. Radford och Radford (1997, 2001, 2003) samt Adams (2000) har förvisso en ingång som är intressant för oss, men deras forskning är inte ny och säger således inget om hur bibliotekarier representeras på 2000-talet. Med vår undersökning ämnar vi därför öppna en dörr som tidigare bara stått på glänt, vilket förhoppningsvis kommer bredda forskningsfältet. För att på bästa vis kunna ta oss an detta tvärvetenskapliga ämne har vi utgått från ett antal teoretiska perspektiv, vilka redovisas i följande kapitel.

3. Teoretiska perspektiv

I detta kapitel kommer vi att presentera det teoretiska ramverk som vi har byggt studiens analysverktyg på. Vi har tre ben i vår tvärvetenskapliga teorikonstruktion: diskursteori, genusteori och normkritisk filmteori. Vi kommer att beskriva dessa delar med hjälp teoretiker som har haft en betydande roll inom sina respektive vetenskapliga fält, eller för vår specifika inläsning. Vi börjar med diskursteori och genusteori för att sedan knyta ihop de två teoribildningarna med ett avsnitt om normkritisk filmteori. Vi presenterar i detta kapitel de mest tongivande forskarna för vår studie, men kommer även att ta in fler forskare och teorier i analysdelen. Vi kommer redan i detta kapitel att exemplifiera vissa teorier och begrepp medelst bibliotekarierepresentationer från vårt material.

3.1 Diskursteori

Vi utgår ifrån Michel Foucaults (1972, 1980) förståelse av diskurs i denna teoretiska genomgång. Att förstå diskursbegreppet kan vara en utmaning. Både Radford och Radford (2001 s. 302) och Mills (2004 s. 6) använder sig (av delar) av följande citat för att illustrera Foucaults tanke med att aldrig slutgiltigt formulera vad en diskurs faktiskt är, och hans poäng i att låta begreppet förbli öppet för tolkning:

[I]nstead of gradually reducing the rather fluctuating meaning of the word "discourse", I believe I have in fact added to its meanings: treating it sometimes as the general domain of all statements, sometimes as an individualizable group of statements, and sometimes as a regulated practice that accounts for a number of statements [...]

Foucault 1972 s. 80

Mills menar att det finns många sätt att förstå detta uttalande, men att det som fått mest bäring i den akademiska världen är raden "a regulated practice that accounts for a number of statements". Där kan man utläsa att Foucaults fokus ligger på de regler och strukturer som producerar utsagor och texter, och inte på själva utsagorna och texterna i sig (Mills 2004 s. 6). Detta kan för vår analys av bibliotekarierepresentationer betyda att vi undersöker varför vissa representationer förekommer och inte andra. De slutsatser vi kan dra av vår analys handlar inte om representationerna som sådana (även om vi givetvis måste analysera dem för att förstå maktstrukturerna som konstituerar dem), utan om vilka maktstrukturer som samverkar för att producera dem.

Mills menar att man kan förstå Foucaults diskursbegrepp som att en diskurs är något som producerar något annat, exempelvis en utsaga eller effekt. I ett givet sammanhang finns diskursiva strukturer som formats av systematiska idéer, åsikter,

koncept, tankesätt och beteenden, samt effekterna av dessa tankesätt och beteenden. Därför kan man tänka sig att det finns femininitet och maskulinitetsdiskurser då de som identifierar sig som kvinnor och män antar särskilda beteenden som könade subjekt (Mills 2004 s. 15–16).

Diskurser fungerar också meningsskapande. Mills menar att diskurs inte bara konstruerar fysiska objekt: ”[D]iscourse also constructs certain events and sequences of events into narratives which are recognised by a particular culture as real or important events” (Mills 2004 s. 48). Här kan vi alltså se att diskurser kan bli till berättelser som säger något som vad vår samtid uppfattar som verkligt eller viktigt. Här ser vi filmerna som utgör vår empiri därför som talande om vad vår samtid uppfattar som verkligt och värt att säga kring bibliotekarien.

Det vi upplever som sant är ett diskursivt verk som upprätthålls av olika kunskapsregimer. Foucault vill undersöka dessa regimers konstruktion: ”dels reglerna för vad som över huvud taget kan sägas och vad som är helt otänkbart, och dels reglerna för vad som betraktas som sant och falskt” (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 19). Att analysera diskurser handlar alltså inte bara om att se till yttranden, utan också de strukturer som utgör och omger dem. Detta kommer vi att omsätta i vår analys av bibliotekarierepresentationerna genom att granska de omgivande strukturer som på samma gång utgör och omger dem.

3.1.1 Makt/kunskap

Makt och diskurs är tätt förbundet. Foucault menar att makt inte är konstruerat av viljor eller intressen, utan är mer komplext än så: ”Power is constructed and functions on the basis of particular powers, myriad issues, myriad effects of power. It is this complex domain that must be studied” (Foucault 1980 s. 188). Vidare anser han att maktanalys måste göras med förståelsen av makt som en cirkulerande kraft, som inte opererar i kedjor, där individer för makten framåt:

Power is employed and exercised through a net-like organisation. And not only do individuals circulate between its threads; they are always in the position of simultaneously undergoing and exercising this power. They are not only its inert or consenting target; they are always also the elements of its articulation. In other words, individuals are the vehicles of power, not its points of application.

Foucault 1980 s. 98

Mills menar att Foucaults förståelse av makt är mycket viktig i diskursbegreppet. Han frångår uppfattningen om att makt är något man kan äga (och därmed ta av någon annan) eller ett övergrepp på människors rättigheter. Foucault förstår istället makt som ett antal praktiker som genom sociala relationer skapar och förhindrar beteenden (Mills 2004 s. 17). Makt ska inte heller förstås som negativ utan som produktiv. Makt är vad som skapar vår sociala omgivning och fyller den med mening (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s. 20–21). Exempelvis är alla bibliotekarier vi har stött på i vårt material heterosexuella, en sexuell begärmodell som är begriplig i vår verklighet (se avsnittet 3.2 Genusteori), och fyller karaktärernas liv med mål och mening då det heterosexuella, monogama livsprojektet alltid ska underhållas. Makten kommer till uttryck i den sociala praktik som är ett heterosexuellt begär och anger vilka beteenden

som ska utövas och vilka som inte ska utövas för att som person förstås som begriplig, det vill säga ”lyckad” eller ”självförverkligad”.

Foucaults begrepp makt/kunskap förklarar Mills som ett samband mellan maktrelationer och kunskapsproduktionen, där den kunskap som visas i ett samhälle är en produkt av maktrelationer där en viss typ av kunskap eller vetenskap presenteras och sanktioneras utifrån den som har tolkningsföreträde. ”[T]he individual is seen as constituted by power relations and not as simply that which is acted upon or oppressed by power” (Mills 2004 s.19–20). Foucault själv menar att det först är när kunskap analyserats utifrån ett antal olika punkter som man kan börja förstå hur den fungerar som maktprocess: ”Once knowledge can be analysed in terms of region, domain, implantation, displacement, transposition, one is able to capture the process by which knowledge functions as a form of power and disseminates the effects of power” (Foucault 1980 s. 69).

Vidare menar Foucault att kunskap går maktens ärenden. Genom att akademiskt och institutionellt uttrycka vad som anses vara normalt och icke-normalt anger kunskap hur man som person bör uppfatta och agera. Makt och kunskap verkar i symbios, där kunskap står i ständig relation med makt och vice versa. Genom att en viss typ av kunskap uttrycks och återskapas institutionellt fungerar den disciplinerande, alltså maktutövande (Alvesson & Sköldberg 2008 s. 373–375).

Vi vill förstå vårt material utifrån detta makt/kunskapsförhållande, där det som skapas som normalt och korrekt står i intim förbindelse med ett maktutövande vilket gör att vi kan förstå vissa diskurser som förhärskande. Vi har formulerat vår forskningsidé utifrån vad Radford och Radford uttrycker angående den kvinnliga bibliotekarie-stereotypen och makt/kunskapssystem:

Who is speaking through the female librarian [stereotype], and to what ends? What interest does the stereotype serve (certainly not those of women)? How can the image of subservience and powerlessness that it affords to women be challenged and changed? It is not enough to cry out that the stereotype is ”wrong” and ”inaccurate”, or ”unfair”. Such responses are expected, common and futile. It is time to dig deeper, to describe the conditions from which the stereotype is made possible, and to analyse the systems of power/knowledge that go to the very heart of what it means to be male and female, powerful and marginalized, valued and devalued.

Radford och Radford 1997 s. 263

Vi vill genom vår forskning nå fram till hur dessa stereotypers existens uttrycks, upprätthålls och återskapas, genom att förstå dem ur ett makt/kunskapsperspektiv och på så vis kunna säga något om hur de skulle kunna förändras.

3.1.2 Foucault och feminismen

Det feministiska vetenskapliga sammanhanget har tagit tillvara på flera element av den foucauldianska diskursteorin. Den foucauldianska förståelsen av diskurs och makt passar, då feministisk forskning inte vill se bara genus som en förtyckande konstruktion utan vill blanda in olika sorters maktrelationer (som exempelvis funktion, sexualitet och etnicitet) och problematisera hur de samverkar och skapar ett komplicerat nät av förtryck där det ena inte prioriteras högre än det andra (Mills 2004 s. 69–70).

Feministiska analyser syftar till att förstå diskurser (istället för endast en diskurs) för att undersöka: "the cause or one of the determining factors in women's subjection" (Mills 2004 s. 84). Då kvinnor inte är en homogen grupp är inte heller de kvinnoförtryckande praktikerna ensartade. "There are discursive and institutional structures which oppress women and which women in turn are either compliant with resistant to" (Mills 2004 s. 84). Detta faller väl in med vår ansats att undersöka de maktstrukturer som omger och utgör bibliotekarierepresentationerna, då de är komplexa och skapar intrikata nät av förtryck som inte bara handlar om genus. Läs mer om detta i avsnitt 3.2 Genusteori.

3.1.3 Rädslans diskurs och rädsla för bibliotekarien

Foucault föreslår i sin föreläsning *L'ordre du discours* (som i översatt utgåva kallas för *Discourse on language*) att alla samhällen söker parera diskursernas makt, faror och materialitet genom att välja ut och organisera dem i institutioner. Det finns en samhällelig oro kring vad diskurs är och hur den kan ta sig uttryck som skrivet eller muntligt objekt, samt en oro över dess flyktighet och oföreställbara makt (Foucault 1972 s. 216).

Radford och Radford lyfter hur Foucault i föreläsningen menar att diskurs, kontroll och rädsla är fundamentalt förbundna och de använder begreppet rädslans diskurs för att angripa bibliotekariestereotypen och bibliotekarie- och biblioteksrepresentation i populärkulturen. De utläser att biblioteket enligt Foucault får en institutionell roll som bestående av att skapa och upprätthålla diskursiv kontroll där bibliotekariens arbete består av att organisera alla diskurser (genom klassificering, katalogisering och indexering) på sin korrekta plats. Platsen blir korrekt i förhållande till alla andra objekt i diskursernas universum. Det är inte bara samlingarna, utan också biblioteksbyggnaden själv som uttrycker diskursiv kontroll genom sin arkitektur. Utan bibliotekets funktion skulle diskurserna bli svåråtkomliga, deras gränser utmanas och dess legitimitet kunna ifrågasättas på godtyckliga grunder. Det finns en rädsla för okontrollerad diskurs (och därför också för biblioteket som organiserar diskurserna och därmed motverkar okontrollerad diskurs), där författare eller ursprung inte kan spåras och därmed inte heller dess sanningshalt (Radford & Radford 2001 s. 300, 305–306). Rädslan är en diskursiv praktik: "in which the fear of discourse becomes a valid and meaningful object of knowledge; it becomes expressed in serious speech acts" (Radford & Radford 2001 s. 307).

Vidare menar Radford och Radford att bibliotekarieungmö-stereotypen därför kan förstås som en strategi för att hantera och maskera denna rädsla för okontrollerad diskurs, då stereotypen porträtterar en ogift kvinna besatt av sortering och ordning. "The female librarian is presented as fearsome, but beneath the stern exterior, there is nothing to fear: there is only a woman" (Radford & Radford 1997 s. 261). Den makt bibliotekarieungmö har är som den samhälleliga makt kvinnan har: den erkänns, men hörsammas inte i någon högre grad (Radford & Radford 1997 s. 261).

3.2 Genusteori

Vi vill förstå vår studie genom ett genusvetenskapligt perspektiv. På detta sätt kan vi beskriva och synliggöra maktstrukturer och dess förtryckande natur på ett vetenskapligt och relevant sätt. Fagerström och Nilsson menar att ”genus är en föränderlig konstruktion som påverkas av maktdimensioner i samhället” (Fagerström & Nilsson 2008 s. 18), och framhåller att diskursanalys som metod för att analysera medier ur ett genusperspektiv kan belysa och blottlägga de diskurser som utgör vår mediala omvärld och de maktdimensioner som förstås som förgivettagna (Fagerström & Nilsson 2008 s. 13). Då genusteori ligger till grund för vår teoretiska (och i vissa fall metodologiska) förståelse kommer det vara en stor del av vår studie och därmed också litteraturinläsning. Vi har valt att använda oss av genusforskarna Yvonne Hirdman, Raewyn Connell och Judith Butler för att fördjupa och problematisera vår teoretiska förståelse av genus och hur det relaterar till vår studie. Dessa teoretiker har ibland olika förståelser av begrepp. Connell går exempelvis emot Butlers syn på kroppen som diskursiv företeelse (Hammarén & Johansson 2009 s. 74), men vi har valt ut dessa teoretiker för att kunna analysera bibliotekarierepresentationerna på ett maktkritiskt sätt. Vi tecknar och problematiserar ett genusteoretiskt ramverk som är ett av tre teoretiska verktyg vi använder för att kunna analysera vårt material och svara på forskningsfrågorna om hur bibliotekariers genus görs samt hur vi kan förstå dessa genusediskursers maktstrukturer och hur de producerar och upprätthåller hegemonisk ordning.

3.2.1 Genus/kön

När vi analyserar de manliga och kvinnliga bibliotekarierna i vårt material gör vi det utifrån utgångspunkten att det inte finns någon naturlig manlighet eller kvinnlighet, utan att ens biologiska kön och ens socialkulturella genus är två olika saker. Man lär sig att upprepa en kvinnlighet, eller manlighet – ett genus. Ordet genus började användas i Sverige av genusforskaren Yvonne Hirdman i vad som då kallades för svensk kvinnoforskning under 1980-talet och innebär att man förstår ”kvinnligt/manligt som överförda abstraktioner” som fäster inte endast på människor utan hela vår omgivning (Hirdman 2003 s. 14–16). Man gör skillnad på det biologiska könet (”kön”) och det sociokulturella (”genus”). Hirdman menade att detta begrepp inte redan var behängt med betydelser som ordet ”kön” var och kunde därför fungera som en arena för både vetenskap och politik (Lykke 2009 s. 35, 54–55). I vårt material kan detta betyda att vi ser de manliga och kvinnliga karaktärerna som att de med sina socialkulturella genus uttrycker samtida idéer om hur man ska bete sig, föra sig, klä sig och tänka för att förstås som begripliga män och kvinnor.

Man kan förstå genus som bestående av sociala relationer. Det är när John i Bibliotekstjuven (2011) i relation till andra upprepar sitt genus ”man” som han blir förstådd som man, ett genus reproduktivt skilt från genuset ”kvinna”. Raewyn Connell, som är en auktoritet inom maskulinitetsforskningen definierar genus på följande vis: ”Genus är den struktur av sociala relationer som fokuserar på den reproduktiva arenan, och den uppsättning praktiker som drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i sociala processer” (Connell 2009 s. 25). Genus är alltså inte en effekt av de biologiskt skilda manliga och kvinnliga kropparna. Connell vill istället mena att omvärlden söker hantera biologiska skillnader och reproduktiva

processer, och att man kan tala om en reproduktiv arena där sociala praktiker påverkar reproduktiva skillnader (Connell 2009 s. 25).

Vi förstår alltså genus som något som man upprepar på ett rätt sätt för att förstås som en begriplig man eller kvinna, och att det finns en könsbinäritet; alltså ett motsatsförhållande mellan manligt och kvinnligt där de två ska ses som diametrala motsatser, men därför också kompletterande varandra och framförallt meningsfullt existerande endast i monogama par. Filosofen Judith Butler har haft stort inflytande på en rad genusvetenskapliga områden som queer theory, men är också uppmärksammas för sin syn på genus som performativt; alltså något som vi iscensätter. Butler menar att vissa typer av handlingar, gester och begär är performativa och syftar till att skapa ”illusionen att det finns en inre organiserad genuskärna, och denna illusion vidmakthålls diskursivt för att reglera sexualiteten inom den reproduktiva tvingande heterosexualitetens ramar” (Butler 2007 s. 214). Det är upprepningen av dessa handlingar som skapar en begriplig identitet (Butler 2007 s. 226–227).

Vi förstår karaktärerna i vårt material som ständigt upprepande och iscensättande sina genus. Det räcker inte att exempelvis John i Bibliotekstjuven (2011) en gång för alla klär sig i manligt kodade kläder och pratar med en djup röst och gestikulerar på vad omvärlden uppfattar som ett manligt vis vid ett tillfälle. Han måste hela tiden iscensätta sitt genus; genom att oupphörligen uppträda som den sociala konstruktionen *man* passerar han som *man* och accepteras samt begrips som det. Att John iscensätter genuset man och Desirée i Grabben i graven bredvid (2002) iscensätter genuset kvinna syftar till att upprätthålla illusionen av en genuskärna, alltså att det skulle finnas en naturligt given manlighet och kvinnlighet som gör att vi ser ut som vi gör och beter oss som vi gör. Vad Butler (och genusvetenskapen) menar är att denna genuskärna inte existerar, utan att det är genusperformativiteten, genusiscensättandet i sig som existerar och inte någon essentiell manlighet/kvinnlighet innanför det.

Att iscensätta man och kvinna är också att iscensätta en tvingande heterosexualitet; dessa två motsatta genus ska begära varandra i syfte att reproducera. Genusprofessorn Tiina Rosenberg menar att Butlers begrepp *den heterosexuella matrisen* kan förstås som hennes mest spridda term och innebär ”en modell av genustydlighet som förutsätter att kulturellt begripliga kroppar måste utgå från stabila kön” (Rosenberg 2005 s. 10). Det måste finnas två kön/genus (man och kvinna) som ska begära varandra (tvingad heterosexualitet) för att de ska vara begripliga. Dessa kön/genus, dessa dikotomier, är obligatoriska och enligt Butler heteronormativa; alltså ”de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt och allomfattande” (Rosenberg 2005 s. 10–11). De som inte förstås som begripliga enligt detta uppfattas som avvikande från det heteronormativa samhället och straffas med att på olika sätt marginaliseras, utsätts för våldshandlingar eller spärras in (Rosenberg 2005 s. 11).

Dock menar Butler att de performativa handlingarna i sig inte är något som uttrycker genus, utan att ”istället skapar genusperformancer retroaktivt illusionen att det finns en inre genuskärna” (Butler 2005 s. 181). Å ena sidan är genusperformativiteten en upprepningsprocess, å andra sidan en förväntan, ”anteciperingen av en genuspräglad

essens frambringar det som antas existera därförutan” (Butler 2007 s. 28). Genusperformativiteten är med andra ord en rad handlingar som skapar en illusorisk genusessens och som skapar sig självt genom att den förväntas existera och på så vis blir till. Det är förväntan av den naturliga manligheten, genusessensen, som gör att John varje dag i hela sitt liv iscensätter sin manlighet; en performativ handling vars antecipering frambringar och legitimerar sig självt.

Genus och diskurs är tätt sammankopplade. Genusdiskurser är mycket tydliga i vår empiri; alltså tydliga iscensättningar av manligt och kvinnligt som legitimeras genom att de porträtteras på film, genom att en stor publik tar del av dem och inte minst genom att vi som forskare studerar dem. Vi vill analysera dessa genusdiskurser i vårt material och förstå dem utifrån att de reproducerar och legitimerar maktstrukturer.

3.2.2 Intersektionalitet

Vi vill framhålla intersektionalitet som grundläggande i vår genusvetenskapliga förståelse. Genom Lykke förstår vi intersektionalitet som ett verktyg för att undersöka hur genus görs i samverkan med olika skärningspunkter (intersektioner) och hur de samspelar och påverkar varandra (Lykke 2009 s. 104, 222). Dessa sociokulturella kategorier kan vara etnicitet, klass, ålder, funktion, nationalitet, sexualitet etc. som verkar tillsammans och påverkar varandra (Lykke 2003 s. 48).

I denna studie kommer vi att använda oss av begreppet på så vis att det är ett instrument för oss att förstå de olika kategorierna karaktärerna vi analyserar faller in under och hur de samverkar.

Intersektionalitetsbegreppet har utvecklats som en kulturteoretisk och politisk infallsvinkel, med syfte att förstå den föränderliga och dynamiska interaktion som äger rum mellan kategorierna och de maktasymmetrier, som de baserar sig på. Mer precist belyser begreppet hur individer subjektiveras som effekt av, och i förhandling med, föränderliga och hela tiden interagerande diskurser och maktaxlar kring bland annat genus, etnicitet, klass, ålder, sexuell preferens, profession, nationalitet.

Lykke 2003 s. 52

I vårt material kan vi alltså med intersektionalitetsbegreppet förstå våra karaktärer som upplevande olika typer av maktstrukturer som inte kan reduceras till en typ av ensidigt klass-, sexualitets-, etnicitets- eller genusförtryck. Exempelvis kan vi genom intersektionalitet som verktyg förstå hur karaktären Desirée i *Grabben i graven bredvid* (2002) på ett sätt är mer privilegierad än Lisbeth i *Bibliotekstjuven* (2011), trots att Lisbeth och Desirée båda är vita, kvinnliga bibliotekarier i Sverige. Även då Lisbeth arbetar på Kungliga biblioteket i Stockholm, vilket kan ses som det förnämaste biblioteket i Sverige, är det ändå Desirée som jobbar på ett litet folkbibliotek i en småstad som åtnjuter att vara medelklass (som vi förklarar som den normativa klassen i vår analys) och begärlig. Desirée kan med sin ungdom och klasstillhörighet röra sig obehindrat på sätt som Lisbeth inte kan, då Lisbeth inte passerar som medelklass, och hennes ålder gör henne obegärlig för män – vilket ger henne ett lägre värde än Desirée.

3.2.3 Hegemoni

Hegemoni är ett begrepp som introducerades av den italienska marxisten Antonio Gramsci. Det beskriver hur en dominerande samhällsgrupp utövar makt genom att skapa en social konsensus och alltså inte når makt genom våld. Det kan nås genom ett antal sätt: "[T]he elaboration of political projects, the articulation of interests, the construction of social alliances, the development of historical blocs, the deployment of state strategies [...]" (Joseph 2002 s. 3). Femia förstår hegemoni som en samhällskontroll som förmar människors inre övertygelser efter rådande normer och görs genom ett gemensamt social-moraliskt språk: "in which one concept of reality is dominant, informing with its spirit all modes of thought and behaviour" (Femia 1987 s. 2–3). För att ett hegemoniskt projekt ska kunna utföras i ett samhälle måste det finnas sociala åtskillnader, genom vilka en samhällsgrupp kan konstruera en egen hegemoni och på så vis bli dominant (Joseph 2002 s. 213).

Connell använder begreppet hegemonisk maskulinitet i sin forskning. Hon menar att en hegemonisk maskulinitet är en typ av maskulinitetspraktik som förstås som mest eftersträvansvärd i ett kulturellt sammanhang. Det är ett ideal, en strategi och en konfiguration av en typ av genusiscensättning som syftar till att bibehålla patriarkatets makt och kvinnors underordning (Connell 2008 s. 115). Vi kommer att använda detta begrepp i vår analys för att förstå de manliga bibliotekariernas position, makt och utrymme.

Lykke framhåller att Connell har mött kritik från det genusvetenskapliga fältet, gällande att begreppet är otydligt formulerat i fråga om vad som är institutionella strukturer och vad som är vardagliga praktiker, samt en frånvaro av en kvinnlig maskulinitet och hur den hegemoniska maskuliniteten formas även utifrån den (Lykke 2004 s. 124–125). Vi ser denna kritik och har diskuterat den under studiens gång. Eftersom vi ser begreppet som ett användbart verktyg kommer vi att använda oss av det i vår analys, dock i begränsad utsträckning.

3.3 Normkritisk filmteori

I detta tredje ben av vårt teoretiska ramverk kommer vi att presentera en rad olika filmteoretiska begrepp och verktyg som vi har använt för att analysera och problematisera vårt material och de maktstrukturer som skapar, utgör och upprätthåller dem. Vi kommer att börja med vår förståelse av normer, som ligger till grund för vår normkritiska filmteori.

3.3.1 Normer i empirin

Vi förstår den populärkulturella fiktionen som att den avslöjar något om den samtid den producerats i och att den påverkar de människor som tar del av den.

To talk about popular culture this way is to talk about the social, economic, and political struggles operating in society as well as about cultural sites such as commercial network television, film and popular music in which those struggles are made representable and take place.

Gray 1995 s. 2

I vårt material har vi mött väldigt få bibliotekariekaraktärer som inte är heterosexuella och vita. Heterosexualiteten och vitheten är två dominerande normer i vårt material och vi söker destabilisera dem i vår analys genom att belysa och problematisera dem. Dyer menar att även om vi numera lever i ett samhälle med större mångfald är heterosexualiteten fortfarande en ostörd identitet vilket måste problematiseras. Detta kan göras genom att göra heterosexualitet konstigt och främmande (genom att exempelvis använda ordet heterosexualitet i vårt vardagliga tal för främmandegöra den som norm) för att på så sätt kunna se hur det, liksom homosexualitet, har blivit socialt konstruerat (Dyer 2002 s. 119). Även Butler söker störa genusnormerna genom parodiska handlingar:

[R]esultatet [...] skulle bli att genusvarianterna snabbt förökade sig, att den fasta identiteten urholkades och att de naturaliserande berättelserna om den tvingande heterosexualiteten berövades sina huvudpersoner: ”man” och ”kvinna”.

Butler 2007 s. 228

Vi kommer att problematisera normer och stereotyper genom att störa genusnormer i studiens avslutningskapitel. Det vi vill lyfta fram här är att flera av våra mest använda teoretiker ser normer som infångslände processer som inte har någon inre ”sann” kärna utan utgörs och upprätthålls av sociala praktiker och söker därför destabilisera dem.

Vithet är en annan norm i det västerländska samhället, som därmed också avspeglas i medier. Vitheten som norm åtnjuter att aldrig benämnas som en färg, utan är utgångsläget; det som lyser färglöst. ”As long as race is something only applied to non-white peoples, as long as white people are not racially seen and named, they/we function as a human norm. Other people are raced, we are just people” (Dyer 1997 s. 1). I västvärlden talar man inte om vithet som en referens i dagligt språkbruk, vilket tydliggör det faktum att vita inte anses tillhöra en ras (Dyer 1997 s. 2). Detta har tydligt visat sig i vårt material där endast fem rasifierade bibliotekariekaraktärer förekommer bland de 49 karaktärer i vår empiri (varav en av dem inte ens är mänsklig utan ett hologram). Vitheten är högst närvarande och ofta oproblematiserad, vilket vi kommer att utveckla i vår analys.

Ett begrepp från filmteorin som vi använder i vår analys för att problematisera vårt material är *the magical black character*⁵, en karaktär som Glenn och Cunningham definierar som en återuppfinning av rasistiska afroamerikanska stereotyper (som mammy, jezebel och Uncle Tom), som tillsammans med den allmänna synen på afroamerikaner som i kontakt med visdom och spiritualitet utmynnar i *the magical black character*. Det är en afroamerikansk karaktär i en företrädelsevis vit samling karaktärer, vars enda syfte i filmen är att bistå den vita huvudkaraktären och erbjuda spirituellt visdom utan att använda den för egen vinning. Författarna exemplifierar detta med karaktärer som Morpheus i *The Matrix*-trilogin, Gud i *Bruce Almighty* och John Coffey i *The Green Mile* (Glenn & Cunningham 2009).

⁵ Många filmteoretiker använder termen ”magical negro” eller ännu grövre nedsättande ord för afroamerikaner i kombination med epitetet magical. Vi kommer inte använda oss av dessa ord i denna studie.

Även om karaktärerna kan verka vara ofarliga vid första anblick, liknar magical black character ofta de förnedrande rasistiska stereotyperna som var vanliga i underhållning på tidigt 1900-tal (Glenn & Cunningham 2009 s. 151). Vidare menar författarna också att i de få fall när the magical black character är en kvinna har hon många likheter med de rasistiska stereotyperna mammy och jezebel. Endera en avsexualiserad äldre svart kvinna som var trogen betjänt åt en vit familj som hon älskade mer än sin egen, vilken skapades för att legitimera förekomsten av husslavar⁶, eller en hypersexualiserad svart kvinna som förstods ha avvikande sexuella preferenser. The magical black character visar att (det företrädesvis vita) Hollywood har lite kunskap om den afroamerikanska befolkningen, och ännu mindre om afroamerikanska kvinnor (Glenn & Cunningham 2009 s. 139, 148). Magical black characters är viktiga att undersöka, då de formar vår uppfattning om rasrelationer:

Millions of people flock to theaters to view the fantasy world that Hollywood has created, all the while processing as large amount of information that guides their formations and expectations in actual society. The projected images pertaining to the interaction and relationships between people from different ethnic and racial backgrounds have significant implications for audience members' perceptions of race relations.

Glenn och Cunningham 2009 s. 135–136

I vårt material finns många kvinnliga bibliotekarier representerade, vilket inte är konstigt då bibliotekarieyrket till stor del utgörs av kvinnor. Dock vill vi belysa att trots de många kvinnor som förekommer i filmerna och teveserierna, är det i många fall mannen som har makt och agens. Dyer diskuterar mäns och kvinnors plats i film och framhåller män som de främsta huvudkaraktärerna i de allra flesta genrer (förutom mer feminina, med exempel som romantik). De aktiva rollerna som ska föra berättelsen framåt ges till männen, medan kvinnor istället får rollen som berättelsens mål alternativt som en belöning för att målet uppnåtts. Dyer ser tydliga samband mellan berättelse och manlig sexualitet, och menar att det inte är en tillfällighet att ordet klimax syftar såväl till orgasm som till narrativ och det i både berättelse och sex är något som strävas efter samt signalerar slutet: "Women are the goal or the reward, they are the occasion of male sexuality – and yet they play no active part in it. The man drives himself, or his penis drives him; it is he who 'reaches' the climax" (Dyer 2002 s. 98).

Hur den manliga sexualiteten framställs förstärker även heterosexualiteten som ideal. Kvinnan reduceras till ett objekt för den manliga sexualiteten, vilken avbildas som naturlig, oundviklig och ofrånkomlig. Dyer menar att dessa representationer "help to preserve the existing power relations of men over women by translating them into sexual relations, rendered both as biologically given and as a source of masculine pleasure" (Dyer 2002 s. 99). Precis som att kvinnor lider av dessa förtryckande representationer gör också mannen det. Även om representationerna överordnar mannen kvinnan är de trånga och strikta. "Men too are fixed in place by this imagery,

⁶ Här använder sig Glenn och Cunningham av Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. New York: Routledge.

and if theirs is a place of superiority it is none the less a cramped, sordid, compulsive little place with its hard-edged contours and one-off climaxes” (Dyer 2002 s. 99).

Heterosexualiteten är fullkomligt ohotad i vårt material. Vi har inte stött på en enda öppet icke-heterosexuell karaktär, och ofta är den heterosexuella romansen huvudkonflikt, som i *The Mummy* (1999), *Grabben i graven bredvid* (2002) och *Time Traveler’s Wife* (2009). Sexualiteten hos de manliga bibliotekarierna är också något som ger dem makt och överordning gentemot kvinnliga karaktärer, något vi diskuterar i analyskapitlet.

3.3.2 Att se på film

I detta avsnitt kommer vi att utveckla hur vi förstår film som ett verktyg som visar samtida föreställningar om genus och hur vi ska identifiera oss med karaktärerna på filmen. Vi kommer också att presentera strategier för att aktivt kunna läsa in något annat än vad filmen dikterar.

3.3.2.1 Representationen är aldrig oskyldig

Representation kan kortfattat förklaras som meningsskapande genom språk (Hall 1997 s. 16). Filmvetaren Louise Wallenberg menar att film kan förstås som ”könsuppfostringsteknologi”⁷, alltså ett medium som anger hur vi ständigt ska iscensätta våra genus, särskilt då: ”[...] som åskådare tillåter vi oss ofta, medvetet eller omedvetet, att förföras och inspireras av de filmstjärnor, karaktärer och representationer som uppvisas på duken som ett slags ideala genusbilder” (Wallenberg 2008 s. 144). Hollywoodfilmer har en tradition av att avbilda klassiska stereotyper och Wallenberg förstår, likt oss tidigare i denna studie, dessa ur Richard Dyers forskning om att män avbildas som norm (utan att karaktärerna för den skull förlorar i komplexitet) och rasifierade, icke-heterosexuella och kvinnor som avbildas ytligt och grunt som stereotyper. Dessa instruerar oss i hur vi ska bete oss och förmedlar ”misogyna, homofoba och rasistiska föreställningar om den andre”. Wallenberg påpekar att det är angeläget på ett kritiskt sätt granska representationer i film då ”[...] representationen är aldrig oskyldig, utan att den alltid speglar ojämlika maktförhållanden i vår kultur” (Wallenberg 2008 s. 144–145).

Den heterosexuella romansen utgör i stora delar av vårt material grundkonflikten som för handlingen framåt. I den icke-heterosexuella kärleksrelationen deltar inte en enda av de bibliotekariekaraktärer vi har analyserat, vilket gör vårt material mycket heteronormativt. Wallenberg poängterar att de flesta genrer i Hollywood är just heteronormativa och syftar till att framhålla två åtskilda kön (man och kvinna) som begär varandra och den heterosexuella tvåsamheten (Wallenberg 2008 s. 147).

Då mannen ständigt representeras som norm liknar Dyer representationen av den manliga sexualiteten med luft, då det är något som vi andas utan att vi tänker på det. Den manliga sexualiteten symboliseras ofta av mannens genitalier⁸, med fokus på

⁷ Wallenberg bygger denna term på italiensk-amerikanska forskaren Teresa de Lauretis begrepp ”köns-teknologi”.

⁸ Här avses cis-mannen. Begreppet cis-person kan förklaras som ”En person vars juridiska kön, biologiska kön, könsidentitet och könsuttryck är linjärt, hänger ihop och alltid har hängt ihop enligt normen. Exempelvis en person som föds med penis, ser sig själv som kille och har könet man registrerat som kön i folkbokföringen. Ordet rör

penis. Penis åsyftas här mer subtilt, och mannens sexualitet likställs med hans penis, och hemmahörande inuti den (Dyer 2002 s. 90). Penis blir en symbol för makt, och en legitimering av manlig dominans: "the penis is also the symbol of male potency, the magic and mystery of the phallus, the endowment that appears to legitimate male power" (Dyer 2002 s. 91). Dyer gör också en poäng av att penis som symbol får en egen agens som mannen inte till fullo kan kontrollera. Återigen ser vi hur den manliga sexualiteten visserligen ger mannen makt, men också beskär hans liv.

Visual symbolism not only reduces male sexuality to the penis, cutting us off from other erotic pleasures, and placing on the penis a burden of being driving, tough, aggressive, it also tends to separate men from their sexuality. The penis is seen to have a life on it's own, leading the man on almost despite himself. At best the man is seen as the possessor or owner of this object, but it is an object over which he does not have full control. It is the beast below.

Dyer 2002 s. 91

Den manliga sexualiteten som något maktlegitimerande och maktutövande ser vi tydligt i vår empiri. Vi kommer att använda Dyers resonemang och beskrivning av sexualiteten som *The Beast Below* i vår analys för att belysa den manliga och kvinnliga sexualiteten på film och vad den får för konsekvenser.

3.3.2.2 Identifikation

I Laura Mulveys inflytelserika text "Visuell lust och narrativ film" som först publicerades i *Screen* 1975, framhåller hon med hjälp av psykoanalytiska teorier hur den patriarkala världen ger form åt filmen som bildmedium. Mulvey menar att kvinnan existerar som för att upprätthålla och bringa ordning i fallocentrismen. "det är hennes brist som producerar fallos som symbolisk närvaro, och hennes begär är att kompensera för den brist som betecknas av fallos" (Mulvey 2001b s. 47). Kvinnan representerar kastrationsångest, och med sin uppenbarelse "hotar kvinnan alltid att uppväcka den ångest som hon ursprungligen betecknade" (Mulvey 2001b s. 58–59). Mannens omedvetna söker hantera detta genom att antingen straffa kvinnan då "lusten ligger i att lokalisera en skuld [...], att försäkra sig om kontroll och underkasta den skyldiga personen genom straff eller förlåtelse" (Mulvey 2001b s. 59), eller fetischisera henne genom att bygga "upp objektets fysiska skönhet och förvandlar det till något i sig tillfredsställande" (Mulvey 2001b s. 59) och på så vis parera ångesten (Mulvey 2001b s. 58–59).

Mulvey talar i artikeln om den manliga blicken och hur den ser på kvinnan på ett erotiskt vis, där hon får egenskapen *att-vara-betraktad*. Hennes utseende stoppar upp filmens handling och bjuder in till "ögonblick av erotisk kontemplation", dels som erotiskt objekt för personerna i filmen, och dels för de som tittar på filmen (Mulvey 2001b s. 55–56). Den som tittar på filmen ska identifiera sig med den manliga huvudpersonen (betraktare) och då:

könsidentitet och könsuttryck och har ingenting med sexuell läggning att göra" RFSL <http://www.rfsl.se/?p=410> [hämtad 2015-04-30].

[...] projicerar han sin blick på sin likes, på sitt surrogat på duken, så att den manliga rollfigurens makt då han kontrollerar händelserna kommer att sammanfalla med den aktiva makten hos den erotiska blicken, vilka båda ger en tillfredsställande känsla av allmakt.

Mulvey 2001b s. 57

Sara Arrhenius menar att Mulveys essä blev så viktig för feministisk filmteori för att den pekar ut omedvetna genusfantasier ”som stödjer en patriarkal struktur med en aktiv manlighet och en passiv objektifierad kvinnlighet”. Dessa föreställningar finns avbildade i filmer och Arrhenius menar att de cementerar uppfattningar om könsskillnad ”där kvinnans givna roll är att vara ett fetischiserat objekt för åskådaren – mannens blick” (Arrhenius 2001 s. 19). Vi ser att en manlig blick förekommer i många av de filmer som utgör vårt material. Det är ett sätt att objektifiera de kvinnliga bibliotekarier som porträtteras och genom att benämna samt belysa detta kan vi ge ord åt den patriarkala bildtradition som råder i vårt material.

Mulvey skrev i kölvattnet av essän texten ”Eftertankar om ’Visuell lust och narrativ film’, inspirerade av ’Duell i solen’ ” (först publicerad 1981 i *Framework*), där hon vidareutvecklar hur den kvinnliga åskådaren ser på film och identifikation, återigen med hjälp av psykoanalys. Mulvey menar att kvinnan har utvecklat en vana av att använda sig av transsexuell identifikation när hon ser på film, vilket beror på den utbredda maskuliniseringen av filmbetraktaren, då ett manligt generellt begär utgör Hollywoodfilmer (Mulvey 2001a). Wallenberg problematiserar denna text och menar att den kvinnliga betraktaren inte alls behöver transvestera sin blick, utan att se på film kan tvärtom göra det möjligt för betraktaren att identifiera sig med många karaktärer då hon kan lösgöra sig från sitt egentliga jag.

Mitt fysiska kön förbinder mig inte till att endast identifiera mig med den kvinnliga karaktären på filmduken, inte heller måste jag transvestera mig för att undkomma den objektifierande roll som hon oftast tilldelas. Jag kan identifiera mig med den manliga karaktären och med den kvinnliga, och jag kan begära båda två. Identifikationen blir på så vis baserad i ett begär efter den andra, men också efter densamma. Begäret bör således förstås som en queerprocess i vilken både hetero och homo tillåts existera samtidigt, vilket medför att gränsen mellan de båda upplöses.

Wallenberg 2008 s. 151

Denna kritik mot Mulvey blir viktig för oss i vår analys, då vi som kvinnliga betraktare i denna studie kan förstå akten av att titta på film som en queerprocess; ett sätt att komma bakom och utmana den tydliga manliga blick som föreligger i stora delar av vårt material.

3.3.2.3 Koder och läsningar

När vi har sett alla filmer som utgör vår empiri har vi dragit nytta av Wallenberg som använder sig av tre olika läsningar av filmen *Gentlemen Prefer Blondes* för att visa på hur man som forskare kan förstå filmer. Dessa tre läsningar är inspirerade av Halls encoding/decoding-modell⁹ och hon kallar dem för *föredragen läsning*

⁹ Stuart Halls (1999) inflytelserika kommunikationsmodell encoding/decoding kritiserar den tidigare cirkulära synen på kommunikationprocessen. Hall menar att processen istället kan ses som en ”komplex förhärskande struktur” (Hall 1999 s. 227) bestående av kodade meddelanden som är kodade utifrån avsändarens olika förförståelser och förutsättningar, som sedan avkodas av betraktaren utifrån hans olika förförståelser och

(heteronormativ läsning), *omläsning* (homoerotisk läsning) och *motläsning* (queerläsning). I den föredragna läsningen och omläsningen utgår man ifrån dikotomierna kvinna/man samt homo/hetero, och i motläsningen söker man upplösa dessa och ”i stället lyfta fram identifikation och begär som flytande och flexibla” (Wallenberg 2008 s. 146). Den föredragna läsningen är alltså att förstå (avkoda) materialet så som det är tänkt att förstås. Omläsningen går emot vissa delar av kodningen men godkänner andra. Motläsningen däremot bestrider de ideologiska förgivettagandena i materialet (Benshoff & Griffin 2004 s. 17). Vi har i vårt avslutningskapitel inspirerats av Wallenbergs förståelse för hur man kan läsa film och se dem utifrån olika utgångspunkter för att problematisera dem, och i det kapitlet kommer vi att presentera två olika motläsningar av vår empiri. Dock vill vi förtydliga att dessa motläsningar ändå utgår ifrån de hegemoniska premisser som en föredragen läsning gör, och därför kanske inte kan ses som ”ett radikalt fördömande av samtida film” [egen översättning] (Benshoff & Griffin 2004 s. 17). I vår analys kommer vi inte ha en fast läsningsmodell, utan söker förhålla oss kritiskt till den heteronormativa tradition som utgör vår empiri. Detta avsnitt om koder och läsningar betraktar vi som ett sätt att vara transparenta med hur vi har läst/avkodat vårt material.

förutsättningar (Hall 1999, texten publicerades ursprungligen 1973). Detta kan kanske verka självklart, men texten belyste vikten av meningsskapande och tolkning hos både medieproducenterna och mediekonsumenterna, samt även medieförmedlare som distributörer och marknadsförare (Gauntlett 2008 s. 30).

4. Metod och empiri

I föregående avsnitt redogjorde vi för betydelsen av diskurs som begrepp och hur det bland annat kan kopplas till makt och kunskap. Vidare ämnar vi redogöra för diskursanalysen som metod samt hur vi använt oss av den. Vi presenterar i detta kapitel även vår empiri, hur urvalet har gått till och hur diskursanalysen genomförts.

4.1 Diskursanalys

Vår ingång är den foucauldianska förståelsen av diskurs då den används i flera av våra nyckeltexter av Radford och Radford (1997, 2001, 2003). Gemensamt för mångas tolkning av Foucaults diskursanalys är att begreppet diskurs skulle kunna förstås som språkliga och sociala praktiker. Det är dessa praktiker som man studerar, i syfte att blottlägga hur de påverkar vår förståelse och uppdelning av världen, vilka har avgörande betydelser för olika gruppers maktställning (Ahrne & Svensson 2011 s. 156). I denna studie ämnar vi säga något inte bara om bibliotekariernas skapade genus i samtida film- och teveproduktion, utan även om hur dessa kan förstås och upprätthållas utifrån maktstrukturer på ett samhälleligt plan. Därför vill vi använda oss av diskursanalys som metod, då det är ett verktyg för att förstå de praktiker som ger upphov till särskilda yttranden, och hur dessa ordnar världen (Ahrne & Svensson 2011 s. 151).

Eftersom vi med vår studie ämnar att undersöka representationer av bibliotekarier i film och teveserier ter sig diskursanalys som ett bra metodval av flera anledningar. Bibliotekarier ses som en kategori människor som vi som forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap kan identifiera oss med. Börjesson och Palmblad menar att berättelser om exempelvis åsikter, känslor och handlingar kan gruppera människor till att tillhöra flera kategorier. Vidare menas att dessa berättelser och dess påverkan kan ses som en början på en diskursanalys, då man genom att analysera sociala grupperingar liksom identiteter tydliggör idén om diskursers gränsdragande funktion (Börjesson & Palmblad 2007 s. 8).

En annan motivering är att diskursanalysen möjliggör och förutsätter en kombination av metod och teori. I diskursanalysen hör metod och teori ihop menar Winther Jörgensen och Philips, som beskriver diskursanalytiska förfaranden som en paketslösning bestående av båda delar. Det görs genom att själv välja och använda sig av element från olika håll, såväl diskursanalytiska som andra teoretiska utgångspunkter (Winther Jörgensen & Philips 2000 s. 10). Eftersom vi antagit ett tvärvetenskapligt förhållningssätt skapar vi utifrån diskursanalysen och våra olika teoretiska utgångspunkter vår egen metod.

Hur ska man kunna ställa diskursanalytiska frågor? Börjesson menar att det är omöjligt att ge ett rätt svar på den frågan. Som diskursanalytiker bör man koncentrera sig på att undersöka hur verkligheten konstrueras och varför, istället för hur den uppfattas vara (Börjesson 2003 s. 23). I en diskursanalys ska empirin behandlas och fogas in i andra sammanhang, men ”valet är forskarens, som behöver förstå det inringade *som något*” (Börjesson 2003 s. 24). Vi har utifrån detta valt att förstå vår empiri utifrån de tre ben som presenterades i teoriavsnittet; diskursteori, genusteori och normkritisk filmvetenskap. Utifrån detta teoretiska ramverk har vi sökt att förstå de olika bibliotekarierepresentationerna som utsagor (alltså inte som faktiska utsagor utan som representationer, handlingar, skeenden etc.) som blir till i förhållande till något annat och utgörs av de maktstrukturer som vi kommer att analysera och problematisera i analys- och avslutningskapitlen. Att analysera diskurser är att analysera ”det som sägs, hur det sägs och hur det annars skulle ha kunnat sägas”. Därigenom ser man också vad som inte får sägas i vissa kontexter (Börjesson 2003 s. 21). På så vis har diskursanalysen som metod gett oss verktyg för att förstå bibliotekarierepresentationernas begriplighet och kontextualitet, och hur de skulle kunna ha konstruerats i andra sammanhang.

Eftersom diskursanalys är nära förbundet med teorin, ser vi metoden som en relativt fri sådan som kan anpassas med teorierna beroende på undersökning. Då det inte finns en tydlig guide för hur metoden bör användas rent praktiskt (eftersom det varierar) kan detta även ses som en nackdel som vi har diskuterat under arbetets gång. Börjesson menar att diskursanalysens intåg som metod har lett till att forskaren även inkluderar ”betraktarens språk, funktion och roll [...] vilket innebär att också forskarens skildring blir problematiserad” (Börjesson 2003 s. 28). Vi som forskare och författare till denna studie har under arbetets gång försökt att vara ständigt uppmärksamma mot denna problematik som Börjesson beskriver:

Vad gör forskaren med sitt material? Vad händer med den verklighet som studeras i termer av forskningsartefakter? Vad händer med aktörernas omvärldsbeskrivningar när dessa sätts in i ett teoretiskt sammanhang som forskaren har valt? Och, inte minst: var står forskaren själv?

Börjesson 2003 s. 28

Vi förstår diskursanalysen som metod endast möjlig och tillfredsställande när diskurser blir till och förstås i förhållande till andra diskurser. I vår roll som forskare har vi valt ut de sammanhang och teorier som belyser bibliotekarierepresentationer på vad vi förstår som ett norm- och maktkritiskt vis. Genom att använda oss av de tre teoretiska grundvalar som vi har valt ut liknar vårt syfte det som Radford och Radford har i sin, för oss viktiga, text ”Power, Knowledge, and Fear: Feminism, Foucault, and the Stereotype of the Female Librarian”:

By drawing on a convergence of Foucauldian thought and feminism, the problem of the stereotype of the female librarian can be considered from a broader perspective that situates in terms of issues of knowledge, power, freedom, domination, and truth, and the voice of the female librarian can be reclaimed in a structure not dictated by dominant masculine interests.

Radford och Radford 1997 s. 252

Vi hoppas, likt Radford och Radford, att med vårt teoretiska ramverk och metodval kunna blottlägga de bibliotekarierepresentationer vi kartlagt i vår empiri och se dem

ur ett makt- och normkritiskt perspektiv. Då vi, till skillnad från Radford och Radford, inte bara ser till den kvinnliga bibliotekarien på film, utan också den manliga och icke-normativa, har vi använt oss av en intersektionell genusteori (som beskrivet i avsnitt 3.2.2 Intersektionalitet), som ger oss möjlighet att förstå olika förtryck i samspel och hur de skapar och upprätthåller maktstrukturer.

För att konkretisera vår diskursanalys tog vi hjälp av Ahrne och Svenssons modell för att ringa in subjektpositioner, det vill säga ett diskursivt utrymme som kan lokaliseras i vår empiri:

1. urskilja vilka kategorier av människor som refereras till i en diskurs
2. förstå kategoriernas begreppsliga bas, det vill säga vad som gör att en person kategoriseras på ett bestämt sätt
3. undersöka hur personer kategoriserade på detta sätt framställs, det vill säga hur de beskrivs, vilka egenskaper de tillskrivs och vilka slags handlingar de sägs utföra
4. ta reda på vilka [...] praktiker som föreslås för denna grupp eller som framställs som normala och berättigade gentemot gruppen
5. undersök hur relationer till andra grupper framställs

Ahrne och Svensson 2011 s. 159–160

Genom att studera subjektpositioner i vår empiri med hjälp av dessa frågor har vi alltså kunnat ringa in olika diskurser kring bibliotekarierepresentationer. Mer konkretiserat har de frågor (utifrån Ahrne och Svenssons modell) vi har ställt vår empiri sett ut såhär:

- Vad gör att en viss grupp bibliotekarier kategoriseras på ett visst sätt?
- Vilka egenskaper tillskrivs de?
- Vilka handlingar sägs de utföra?
- Vilka praktiker föreslås för dem?
- Vad är ett normalt beteende mot gruppen?
- Hur ter sig deras relation till andra grupper?

Efter dessa frågor föreslår Ahrne och Svensson att man ska analysera empirin i dess samhälleliga sammanhang, alltså i vårt fall förstå dessa fiktiva utsagor som producerade i och sägande något om vår samtid. På så vis kan man sedan gå tillbaka till sina forskningsfrågor och besvara dem (Ahrne & Svensson 2011 s. 163).

Mer konkret började vi denna studie med att välja ut vårt material och se på filmerna och teveserierna. Parallellt med detta samlade vi in vårt teoretiska material, vilket har kompletterats under hela arbetets gång. Efter att vi sett varje film har vi diskuterat den utefter individuella intryck och samlat detta i ett dokument. Efter ett tag kunde mönster i hur bibliotekarierna representerades urskiljas, vilka vi noterade och analyserade löpande under arbetets gång med hjälp av de frågor vi har beskrivit ovan. Vi jämförde dessa utkristalliserade mönster med varandra och angrep dem med vårt teoretiska ramverk. Resultatet av detta blev stommen till vår analysdel, där vi lyfter fram ett antal rubriker (diskurser) som beskriver de bibliotekarierepresentationer vi har blottlagt. En djupare redogörelse för hur vi genomfört vår analys ges i nästa avsnitt.

4.2 Empiri

I detta avsnitt beskrivs hur vi praktiskt har gått tillväga för att utföra vår metod. Vi inleder med att presentera de motiv som legat till grund för vårt urval (se komplett lista över urvalet i Bilaga 1. Materialet i kategorier), för att sedan precisera hur vi genomfört diskursanalysen.

4.2.1 Urval

I andra forskningsmetoder än diskursanalys föreligger ofta en strävan efter en stor datamängd som visar på konsistens, för att kunna tolka påståenden som en spegling av något bakomliggande. I diskursanalys är det istället mer intressant att närmare studera variationer i olika skildringar, snarare än mängden påståenden (Alvesson & Sköldberg 2008, s. 466). Detta är en av anledningarna till varför vi har valt att titta på filmer från 1999 och framåt (med undantag för teveserien *Buffy the Vampire Slayer* då den började sändas redan 1997, men slutade först 2003). Detta material har kunnat framställa den nutida bibliotekariens yrkesuppgifter med teknikens intåg skiljer sig en hel del från bibliotekarierna från 90-talet och bakåt, vilket var en bidragande orsak till denna avgränsning. Som vi konstaterat i kapitel 2. Bibliotekariestereotyper har det forskats mycket på bibliotekarierepresentationer i populärkultur från innan 2000-talet men desto mindre forskning med fokus på representationer från senare år, varför produktioner från tidigare år inte varit lika relevanta i vår studie. Vi har även valt ut filmer som rönt medial uppmärksamhet, i den mening att det inte ska vara en omöjlighet för gemene man att ha hört talats om eller sett filmen, och därmed också möjligtvis ha påverkat hans syn på bibliotekarierollen.

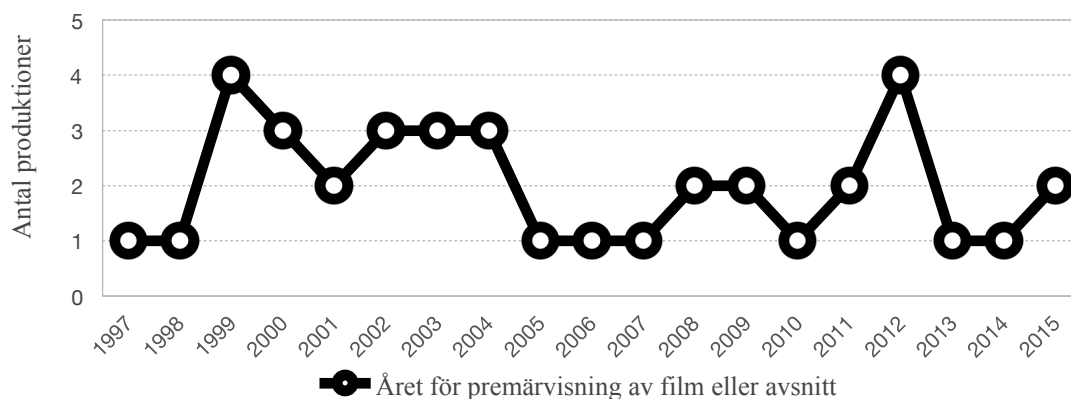

Fig. 1. Spridningen på år för materialets premiärvisning¹⁰

Vi har valt ut filmer och teveserier som kommer ifrån Sverige, Storbritannien eller USA. Genom Internet Movie Database (imdb.se) har vi kunnat använda sökord som "librarian" i olika former för att få fram filmer med dessa ord som nyckelord, eller i rollistan. Resultaten av dessa sökningar visade på filmer där begreppet "librarian" förekom som karaktär eller som keyword. I filmer med bibliotekarierna i huvudroll beskrivs denne med namn och inte med "librarian", vilket innebär att sökträffarna genererade många produktioner där bibliotekarierna representerades i väldigt liten

¹⁰ Observera att diagrammet redogör för premiärvisning av film eller avsnitt vilket innebär att exempelvis *Buffy the Vampire Slayer* genererar avsnitt under såväl 1997 som 1998.

utsträckning. Som ett komplement till IMDb har vi tagit del av hemsidor där privatpersoner sammanställt listor på filmer och teveserier där specifikt bibliotekarier förekommer. Detta har genererat material som har innehållit bibliotekarier i stora roller, men också material där bibliotekarier har haft en väldigt liten roll, ofta utan repliker. Vi har prioriterat produktioner med bibliotekarierepresentationer i större roller, men då det i flera fall har varit svårt att förutspå bibliotekariekaraktärens storlek har materialet även genererat representationer av mindre roller. Detta föranledde oss att kategorisera materialet i en A-, B- och C-lista (se Bilaga 1. Materialet i kategorier). A-listan består av material där en eller flera bibliotekarier har en huvud- eller biroll där bibliotekarien är viktig för handlingen. På B-listan finns bibliotekarier med större roller där deras yrkesroll är oviktig för handlingen. I C-listan återfinns de bibliotekariekaraktärer som endast förekommer i få scener, med få eller utan repliker. A-listan blev vårt primärmaterial där vi kunde analysera karaktärerna utefter deras agens, något som bibliotekarierna på B-listan inte hade. Vi har även studerat såväl B- och C-listan då de fortfarande kan säga oss något om synen på bibliotekarier i fråga om hur de gestaltas och vilket utrymme de får. Då dessa representationer är mindre än de som förekommer i A-listan blir de däremot inte lika fördjupade i vår analys.

I vårt material har vi haft anledning att diskutera hur vi ska förhålla oss till de karaktärer som benämns som bibliotekarier, men sällan eller aldrig utför bibliotekariesysslor, eller pratar om eller befinner sig på ett bibliotek (exempelvis Henry i *The Time Traveler's Wife* [2009] och Barbara i *Down with Love* [2003]) samt de karaktärer som inte benämns som bibliotekarier, men utför bibliotekariesysslor i ett bibliotek (exempelvis John i *Bibliotekstjuven* [2011] eller Forney i *Where the Heart Is* [2000]). Vi kom fram till att de karaktärer som utför bibliotekariesysslor i ett bibliotek ses som bibliotekarier av oss, medan de karaktärer vars bibliotekarieskap inte har någon betydelse för dem eller filmens narrativ hamnar på B-listan, trots att "bibliotekarien" har en stor, talande roll i filmen.

4.2.2 Genomförande

Vi såg materialet var för sig, varpå vi tillsammans diskuterade våra upplevelser och jämförde anteckningar. I och med detta såg vi materialet med egna ögon utan att påverkas av varandra under tittandet. Vi kartlade karaktärerna utefter ett antal frågor:

- Hur uppfattas hans ålder, etnicitet, kön, sexualitet, fysik?
- Uppfattas hen som attraktiv (av andra karaktärer/av den tänkta åskådaren)?
- Vilka egenskaper utmärker hen?
- Vad är hans uppgift i yrkesrollen respektive i filmen?
- Hur förhåller sig hen till andra bibliotekarier/bibliotekarieskapet?

Under den period som vi såg dessa verk diskuterade vi dem gemensamt utifrån våra individuella observationer och anteckningar. Vi skrev ner våra iakttagelser och kunde snart utröna gruppmonster i representationerna. Dessa iakttagelser låg sedan till grund för arbetet med att identifiera diskurserna som också utvecklades med hjälp av de subjektspositionerade frågor som vi beskrivit i avsnitt 4.1 Diskursanalys.

Efter detta har vi sökt förstå diskurserna som sägande något om vår samtid, och utifrån det gått tillbaka till våra forskningsfrågor och besvarat dem. Våra teoretiska utgångspunkter har använts som ett verktyg för att förstå vad representationerna vill och kan säga oss samt öppnat upp för varför de ser ut på detta vis.

5. Analys

I detta kapitel redovisar vi utifrån våra teoretiskt valda perspektiv hur vi har tolkat materialet, vilket i enlighet med metoden ringas in genom diskurser. Inledningsvis ges en kort beskrivning av de karaktärer som vi särskilt fördjupar oss i och som återfinns i den så kallade A-listan (se Bilaga 1. Materialet i kategorier). Vidare följer de inringade diskurserna: Den vita bibliotekarien, Kropp vs. hjärna, The Beast Below, Klass och Den intelligenta kvinnan som hot. Vi har en intersektionell förståelse av bibliotekariernas genus, vilket innebär att vi kan förstå genus på ett konstruktivt sätt endast i samspel med etnicitet, sexualitet, klass etc. och att detta konstruerar olika maktstrukturer där olika personers förtryck inte kan förstås enhetligt eller jämföras. Diskurserna är därmed inte tänkta att ses skilda från varandra, utan ska komplettera varandra. Nedan beskrivs de karaktärer som i störst utsträckning analyseras (för en lista över vårt kompletta material, se Bilaga 1. Materialet i kategorier)

Sally i teveserien Sally (1999)

Sally är en 34-årig bibliotekarie som arbetar på ett mindre folkbibliotek i Göteborg. Hon bor hemma hos sin pappa Roffe. Hon har en normativ kropp (smal och vit), men ett ovanligt kroppsspråk som ska fungera komiskt. Hon har brunt hår i page med lugg och alltid samma kläder; en röd dress bestående av en kavaj och en kort kjol. Den ser ut att vara i minsta laget då Sally ständigt går och drar i kjolen. Hon är öppen med att ha ett (hetero)sexuellt intresse, men hon tycks aldrig få ge utlopp för sexualiteten. Hon ter sig obegärlig för övriga karaktärer, och är ”mytoman, rojalist och oskuld” (Lundberg 2008 s. 195).

Desirée Wallin i filmen Grabben i graven bredvid (2002)

Desirée är ca 30 år, vit och arbetar som bibliotekarie på folkbibliotek i en liten svensk stad. Hon är änka och lever i början av filmen ensam, tar långa bad och läser. Hon tar sitt bibliotekarieskap på största allvar, det är inget hon vill göra avkall på och söker därför jobb som förstebibliotekarie i Stockholm. För Desirée tycks bibliotekarieskapet även handla om att tillhöra medelklassen vilket är viktigt för henne. Hon träffar bonden Benny som väcker hennes sexualitet till liv.

Flynn i The Librarianfilmerna (2004, 2006, 2008) samt teveserien The Librarians (2014)

Flynn är ca 30 år, vit, medelklass och amerikan. I den första filmen bor han hemma hos sin mamma. Han har studerat hela sitt vuxna liv och vill helst fortsätta med det. Han får, utan att ha sökt, en magisk kallelse till en anställningsintervju för tjänsten som Bibliotekarien (The Librarian). Fysiskt motsvarar han de normativa skönhetsidealen varför han kan tolkas som attraktiv, även om han i den första filmen är klumpig och fysiskt inkompetent. Han växer dock in i rollen som The Librarian. I varje film träffar han en ny kvinna, som det alltid tar slut med. Han har svårt att

kombinera yrket med kärlek, men det är för honom självklart att ge utlopp för sin (hetero)sexualitet. I spinoff-teveserien *The Librarians* (2014) har han en romans med en kvinna som verkar kunna hålla.

Giles i teveserien *Buffy the Vampire Slayer* (1997)

Giles är vit, ca 40 år och arbetar som bibliotekarie på high school-biblioteket där huvudpersonen Buffy studerar. Buffys öde är att döda vampyrer och Giles är hennes watcher. Han är brittisk och klär sig helst i tweed. Han tillhör medelklassen och är en tydlig hjälte. Han kan tolkas som attraktiv, och är heterosexuell vilket han även får leva ut i serien. Det framkommer att han i sin ungdom varit vild och galen. Han är mycket beläst och har tidigare varit curator på (The/One) British Museum.

Evelyn Carnahan i *The Mummy* filmerna (1999, 2001)

Evelyn är ca 25 år, vit och medel-/överklass i 1920-talets Egypten. Inledningsvis förkroppsligar hon flera stereotypa drag för en ungmö; hon har blus, knälång kjol, håret uppsatt och glasögon på näsan. Hon har hög arbetsmoral, och brinner för att studera historia och lära sig mer. Hon träffar Rick O'Connell, en amerikansk äventyrare och de beger sig tillsammans ut på ett uppdrag. De utvecklar känslor för varandra och Evelyn går från att vara en stereotyp ungmöbibliotekarie till att bli en attraktiv kvinna.

John Manneus i teveserien *Bibliotekstjuven* (2011)

John är vit och ca 35 år. Han har doktorerat och studerat hela sitt vuxna liv. Han bor i radhus med sin fru och deras barn. Han har en tydlig arbetarklassbakgrund, och strävar efter att tillhöra en högre klass. Han får jobb på Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning och börjar stjäla böcker för att sälja dem för egen vinning. Han ser ett stort värde i böckerna, men hans maktlystnad värderar pengarna högre.

Lisbeth Ljungman i teveserien *Bibliotekstjuven* (2011)

Lisbeth är en medelålders, vit bibliotekarie på Kungliga biblioteket. Hon framstår som godhjärtad och jordnära. Hon har troligtvis en arbetarklassbakgrund då hon dels inte framställs med lika högt kulturellt och socialt kapital som övriga bibliotekarier, dels underkastar sig biblioteket och innehar en stark tro på dess demokratiska roll. Hon lever ensam men tycks ha ett intresse för John, även om det är oklart om det är av romantisk karaktär. Hon klär sig i kofta och i övrigt neutrala kläder. Hon är den som avslöjar Johns brott.

Miss Bond i *Kitt Kittredge: An American Girl* (2008)

Miss Bond är en vit, medelålders kvinna i 30-talets Amerika som kör biblioteksbus. Hon är piffig men är inte att betraktas som begärlig, då hon snarare ska förstås som komisk med sin mimik och sitt kroppsspråk. Det visar sig mot slutet av filmen att hon varit en av bovarna som stal ett värdefullt skrin. Hon inser dock att hon gjort fel och ställer allt tillrätta.

Tammy i *Parks and Recreation* (2009)

Tammy är en vit, heterosexuell, medelålders bibliotekariechef som har en tydligt avvikande sexualitet då den är både stark, utåtagerande och används av Tammy som ett manipulativt vapen för att avancera i karriären och för hennes eget nöje. Tammy arbetar i den lilla amerikanska staden Pawnee.

5.1 Den vita bibliotekarien

Materialet som vi har undersökt visar tydligt på existerande västerländska normer. Merparten av alla karaktärerna samt i stort sett alla huvudroller i varje produktion representerar vita, heterosexuella (om sexuella) cis-personer med normativa kroppar. Detta avspeglas även i bibliotekarierepresentationerna. I denna diskurs, Den vita bibliotekarien, undersöker vi hur etnicitet påverkar representationerna av bibliotekarierna och hur vitheten utgör en maktstruktur.

Av 30 filmer och tv-serier med 49 bibliotekarierepresentationer är bara fem normbrytare i fråga om etnicitet. Vithet är därmed en tydlig norm som vi därför vill problematisera. Som vi redan konstaterat i teoriavsnittet uppmärksammas inte vita som en ras. Dyer förklarar: "Whites must be seen to be white, yet whiteness as race resides in invisible properties and whiteness as power is maintained by being unseen" (Dyer 1997 s. 45). Vi ser därför ett behov av att undersöka hur de vita bibliotekariernas privilegier tar sig uttryck, och vill med detta framhålla vitheten som norm som en grundläggande problematik. Att vara en vit människa innebär en maktposition (Dyer 1997 s. 9). Vi som vita forskare behöver därför vara medvetna om vår egen roll. Med inspiration från Dyer vill vi därför granska vitheten snarare än det normbrytande. Genom att fokusera på normbrytare och inte det normativa riskerar man att reproducera och cementera normerna ytterligare. Vi kommer dock att behöva exemplifiera med representationer av rasifierade, då det är i förhållande till icke-vita som vitheten synliggörs (vilket i sig bör ses som problematiskt).

When it goes unmentioned, whiteness is positioned as a default category, the center or the assumed norm on which everything else is based. Under this conception, white is then often defined more through what it is *not* than what it *is*. If whiteness must remain relatively invisible, then it can only be recognized when placed in comparison to something (or someone) that is considered *not* white.

Benshoff & Griffin 2004 s. 55

Citatet tydliggör problematiken kring att tala om icke-vithet snarare än vithet. Vi är medvetna om detta och ämnar i största möjliga utsträckning att förhålla oss kritiskt, samt genom att inte enbart relatera de vita karaktärerna till de icke-vita. Dock är vi medvetna om det problematiska i att, som vita forskare, ens mena att vitheten måste bli sedd. Sara Ahmed problematiserar Dyers uppmaning om att vitheten måste bli sedd i akademien:

Vitheten är bara osynlig för dem som besitter den. För de som inte gör det, upprätthålls vithetens makt genom att den ses [...] Påståendet att vi måste se vithet [...] innehåller ett antagande om att vitheten är osynlig till att börja med. Det är alltså ett exempel på vitt seende, som inte ser "andra", de andra som bevitnar hur vitheten tar sig uttryck varje dag.

Ahmed 2011 s. 208

Att beskriva vitheten som vit är å ena sidan att belysa en norm och på så vis kunna problematisera en ordning som åtnjuter att aldrig beskrivas. Men att ens namnge ordningen som vit gör att vi som vita lyfter något som är en självklarhet upplevd av endast vita; nämligen att vitheten är osynlig. För rasifierade syns vitheten, och vårt antagande om att lyfta något "osynligt" blir därmed något som spelar vitheten i händerna; att återigen förutsättas vara osynlig och att beskrivandet därigenom skulle

lyfta något som redan är synligt av de som är underordnade oss vita. ”Att kräva att vitheten ska bli sedd kan vara ett sätt att utöva snarare än utmana vita privilegier, en makt att omvandla sin syn till en egenskap eller ett kännetecken hos någon eller någonting” (Ahmed 2011 s. 208). Vi är medvetna om Dyers problematisering om vita som beskriver vithet och Ahmeds efterföljande kritik, och har försökt att behålla en kritisk syn på vårt synliggörande av vithet som vita forskare, och ser denna del av studien som ett sätt att vara transparenta kring studiens tillblivelse och inbyggda problematik.

Att vitheten osynliggörs i film exemplifieras av Benshoff och Griffin med att filmer med afroamerikanska skådespelare i huvudroll ofta ses som ”svarta filmer”, medan filmer med vita skådespelare i huvudroll enbart ses som filmer, allmängiltiga för alla etniciteter. Enligt Hollywood bör alla åskådare oavsett etnicitet kunna identifiera sig med vita karaktärer medan det motsatta däremot inte tycks vara möjligt (Benshoff & Griffin 2004, s. 54). Detta återspeglas i vårt material då den enda filmen med svarta skådespelare i huvudroll har ett tydligt fokus på rasism mot afroamerikaner (Men of Honor 2000).

De vita bibliotekariernas etnicitet diskuteras aldrig. I de filmer där huvudkaraktärer ställs mot rasifierade karaktärer blir det, i enlighet med stycket ovan, tydligt att de vita bibliotekariernas etnicitet (i exempelvis *The Mummy* [1999] och *The Librarian*filmerna [2004, 2006, 2008]) förblir osynlig. Det är de rasifierade som avviker medan huvudpersonerna Evelyn respektive Flynn ”bara är”. Deras vithet tydliggörs på så vis att de är norm gentemot de rasifierade karaktärerna, men den problematiseras inte.

Både *The Mummy* (1999) och *The Librarian*filmerna (2004, 2006, 2008) är äventyrsfilmer, där Evelyn respektive Flynn är vita västerlänningar som utforskar andra delar av världen. Evelyn är en brittisk bibliotekarie som befinner sig i Egypten. Det framkommer (men inte förrän senare i filmen) att hon är av egyptisk härkomst och vill ta reda på mer om sina biologiska rötter – men med sin brittiska bakgrund förstås hon ändå som en vit västerländsk kvinna. Då Evelyn är filmens hjältinna förstås hon som civiliserad och godhjärtad, exempelvis genom att hon är en artig och välklädd akademiker som bryr sig mycket om sin bror, samt de egyptiska artefakterna. Hon särskiljs därmed från egypterna, vilka gestaltas som opålitliga medhjälpare till de vita karaktärerna, och representeras ofta som en homogen grupp där de förstås som kaotiska och ociviliserade. Exempelvis faller alla egyptiska karaktärer under den återuppståndna mumiens förtrollning. De drabbas av stora bölder och rör sig som en enda stor organism, skanderande mumiens namn på jakt efter Evelyn och de andra vita. Det är också egyptier som är filmens skurkar. Samtidigt som Evelyn representeras som västerlänning (vit, civiliserad, brittisk, akademisk) förstås hon som närmare Egypten i motsats till sin amerikanske hjälte, då hon har ett genuint intresse (och respekt) för landet och dess historia samt bär på kunskaper som att kunna läsa hieroglyfer. På så sätt kan Evelyn sägas stå för de (av västerlandet värderade som) bästa sidorna från såväl den västerländska som den egyptiska världen och kulturen. I uppföljaren, *The Mummy Returns* (2001), framkommer det dessutom att Evelyn är en reinkarnation av en egyptisk prinsessa vilket förstärker hennes egyptiska sida, men också förstärker hennes position

gentemot övriga egyptier i filmen då hon inte är deras like, hon står över dem och är allt de inte är – civiliserad, intellektuell och kunglig.

I The Librarianfilmerna (2004, 2006, 2008) åker Flynn ut på olika uppdrag runtom i världen för att samla in värdefulla och magiska artefakter. I alla tre filmerna är skurken i dramat en vit akademiker som behöver en specifik artefakt för att ta över världen. Flynn som är hjälten i filmerna ska hitta artefakten för att bevara (men inte tillgängliggöra) den i det amerikanska och magiska biblioteket där han jobbar. Det är aldrig tal om att Flynn ska vilja bevara dessa artefakter där de ursprungligen hör hemma, utan de måste till det amerikanska biblioteket och katalogiseras in i en vit kunskapsordning. I den första filmen *The Librarian: Quest for the Spear* (2004) ska Flynn exempelvis söka upp de delar som tillsammans kan monteras samman till att bli Ödesspiran (*The Spear of Destiny*), som sägs ha stuckit Jesus på korset och innebär makt över världen för den som äger den. Spiran består av tre delar varav den ena har blivit stulen från biblioteket. För att hindra att världen tas över av den som stulit den ena delen måste Flynn leta upp de övriga två delarna (som finns utplacerade i världen) och ta dem till säkerhet i biblioteket. Artefakterna i de tre *The Librarian*filmerna (2004, 2006, 2008) har alla stark koppling till Bibeln och kristendomen, vilket förstärker bilden av västvärlden som platsen för bevarande av vit kunskap. När de olika artefakterna i slutet av filmerna är förda till biblioteket ska vi förstå slutet som lyckligt och att sakerna är på sin rätta plats där Flynn kan säkerställa att de inte faller i fel händer – det vill säga antingen hos lokalbefolkningen som konstrueras som kaotiska och okunniga, eller hos de vita manliga skurkarna som söker att ta över världen med hjälp av artefakterna.

De vita skurkarna i alla tre filmerna är västerländska akademiker som korruperats av maktfullkomlighet och därmed står i relation till Flynn. Vi ser dessa som speglingar av Flynn själv, som ska påminna honom om vad det är han kämpar mot. Vi menar att han inte bara kämpar för att bevara artefakter och upprätthålla världsordningen; han kämpar även mot sig själv och sin egen maktlystnad (mer om detta i diskurs 5.3 *The Beast Below*). Kanske är han sin egen största fiende, då han med all sin kunskap hade kunnat vända sig mot världen och måste därför kontrollera sin kraft. Med detta perspektiv blir det också tydligt att Flynns motståndare måste vara på samma intellektuella och kulturella nivå som han själv, varför fienden inte kan vara någon annan än en vit man. Vi vill mena att dessa filmer (*The Librarian*filmerna [2004, 2006, 2008] och *The Mummy*filmerna [1999, 2001]) är starkt präglade av etnocentrism då de utgår från västerländska värderingar i beskrivandet av andra kulturer för att konstruera dem som underlägsna och allt det som den västerländska kulturen inte är (Gemzöe 2002 s. 151). I *The Librarian*filmerna (2004, 2006, 2008) är den bästa akademikern (och tillika bibliotekarien) vit, de farligaste skurkarna är också vita och den rasifierade befolkningen förblir kaotisk och okunnig.

I båda dessa filmer representeras en problematisk syn på kunskap. I såväl *The Librarian*filmerna (2004, 2006, 2008) som i *The Mummy* (1999) ska de huvudrollsinnehavande bibliotekarierna leta upp artefakter. De uråldriga artefakterna är starkt anknytna till den lokala kulturen och bär på magi som kan möjliggöra ett övertagande av världen. De gestaltas således som ett hot bortom den västerländska världen. För att kontrollera dessa artefakter och dess krafter måste de föras till

säkerhet i väst. I båda filmerna ter sig västvärlden inte magisk på samma sätt. I biblioteket i The Librarianfilmerna (2004, 2006, 2008) är magin förvisso närvarande, men i övrigt tycks allt vara realistiskt och verklighetsförankrat. Som vi kommer in på i följande diskurs 5.2 Kropp vs. Hjärna är bibliotekarierna starkt förknippade med teoretisk och akademisk kunskap. Då merparten av bibliotekarierna, samt alla bibliotekarier i huvudroll är vita kan detta ses vittna om biblioteket som en plats för "vit" kunskap. Kunskap är ett svårdefinierat begrepp i sig, vilket vi inte kommer fördjupa oss i här. Om vi däremot talar om vetenskapen sågs den i början av 1900-talet som "utmärkande för den västerländska civilisationen" (Nilsson 1984 s. 109). Att bibliotekarierna över lag representeras som vita menar vi blir ett problem inte bara på grund av att det cementerar såväl vitheten som norm samt normen av bibliotekarien som vit; då de vita bibliotekarierna kan tolkas vakta bibliotekets samlingar bestående av vit kunskap menar vi att de själva utgör ett hot mot bibliotekets tillgängliggörande syfte. Vit kunskap kan sättas i relation till hur Stuart Hall menar att en rasdiskurs vilar på binära motsatser, där civilisationen är vit och vildhet är svart:

There is the opposition between the biological or bodily characteristics of the "black" and "white" "races", polarized into their extreme opposites – each the signifiers of an absolute difference between human "types" or species. There are the rich distinctions which cluster around the supposed link, on the one hand, between the white "races" and intellectual development [...] which are associated with "Culture"; and on the other hand, the link between the black "races" and whatever is instinctual [...] which are linked to "Nature".

Hall 1997 s. 243

I The Librarianfilmerna (2004, 2006, 2008) är det tydliga stereotypa föreställningar som förekommer i mötet med rasifierade lokalbefolkningar. I två av The Librarianfilmerna (2006, 2008) förekommer också en så kallad magical black character. I The Librarian II: Return to King Solomon's Mines (2006) räddar Flynn (och hans kärleksintresse Emily) Jomo som ligger nergrävd i sanden då han ertappats med att stjäla. Han är ansiktsmålade med ringar i öronen och talar om sig själv (på engelska) i tredje person. Efter denna räddning påtalar Jomo att han står i skuld till Flynn och kommer inte vila förrän skulden är återgäldad, varpå han erbjuder sig att visa dem till Gedi (dit de är på väg) samt att bära deras packning. Flynn och Emily traskar gladeligen efter utan att säga emot, som om de hade förutsatt det. Här får Jomo stå för en kunskap kopplad till naturen som vägleder dem till Gedi i kontrast till den vita, akademiska kunskapen. När Jomo sedan har pekat ut Gediprovinserna vill Flynn och Emily fortsätta färden själva. Hans syfte i filmen har som en magical black character därmed blivit uppfyllt; han har bistått den vita huvudpersonen utan eget vinstintresse. I The Librarian III: The Curse of the Judas Chalice (2008) förekommer ännu en magical black character. I denna film är det karaktären André som är taxichaufför i New Orleans och bistår Flynn med vad han än behöver, återigen en typ av naturrelaterad kunskap som handlar om New Orleans geografi och befolkning. Varken Jomo eller André har en egen historia, de existerar endast i syfte att hjälpa Flynn.

Flera av filmerna har karaktärer, mindre viktiga för handlingen, som rasifieras. Bland bibliotekarierna kan nämnas den namnlösa bibliotekarien i Ella Enchanted (2004), Mrs. Biddle i Men of Honor (2000) och VOX i The Time Machine (2002). Vi kan

tänka oss att det många gånger beror på så kallad tokenism; då en icke-vit karaktär figurerar i en film för att motverka eventuella rasistiska anklagelser (Benshoff & Griffin 2004 s. 55). Dessa karaktärer har ofta en marginell roll vars historia är oväsentlig gentemot den vita huvudpersonens. I teveserien *The Librarians* (2014) är en av de fyra huvudpersonerna (Ezekiel) icke-vit, men då de övriga karaktärerna är vita riskerar han att tolkas som ett alibi i ett annars helvitt sammanhang: en token. I *Men of Honor* (2000) förekommer två rasifierade biblioteksanställda, Mrs. Biddle och Jo. Mrs. Biddle är en afroamerikansk bibliotekarie (med glasögon och hårnät) som står och stämplar kort. Hon framstår inte särskilt serviceinriktad, då huvudpersonen Carl Brashear kommer till biblioteket för att be om hjälp med undervisning som hon nekar till med orden ”We’re a public library, not a tutoring service”. Hon påtalar då att hon ska hem till sin man, vilket är något som skiljer henne från den annars avsexualiserade ungmöstereotypen. På biblioteket arbetar också Jo, en ung afroamerikansk kvinna som jobbar där för att tjäna pengar till sin läkarutbildning, och hon blir Carls romantiska intresse. Jo och Carl är båda afroamerikaner och deras förhållande är typiskt för Hollywoods ovilja att porträttera lyckliga par med olika etniciteter, då Hollywood är en institution i en vit, patriarkal ordning och därför söker upprätthålla denna ideologi (Benshoff & Griffin 2004 s. 75, 92).

I denna diskurs, Den vita bibliotekarien, har vi ringat in och problematiserat en tydlig vithetsnorm bland bibliotekarierna i vårt material, samt ett dikotomiskt uppdelande mellan den vita kunskapen som akademisk, vetenskaplig och organiserad (och där biblioteket finns och bringar ordning) och den rasifierade kunskapen som kaotisk, ofullständig och kopplad till naturen.

5.2 Kropp vs. hjärna

I denna diskurs undersöker vi hur bibliotekariens intellekt och genus/kön konstrueras och hur det skiljer sig åt mellan kvinnor och män.

5.2.1 Bibliotekarien som hjärna

I vårt material kan många av bibliotekarierna ses som tyngda av sitt intellekt. De gestaltas generellt som intelligenta och pålästa, men deras intellekt avskärmar dem från omvärlden då de lever för sitt arbete och för att läsa sig till kunskap. Detta är genomgående för det material där bibliotekarien har en större roll. Exempel på detta kan ses i *Grabben i graven bredvid* (2002) där Desirée initialt förstås som en ensam kvinna som lever för sitt jobb. Hon har tydliga uppfattningar om hur saker och ting ska vara, vilket isolerar henne. Evelyn i *The Mummy* (1999) är ett annat exempel då hon brinner för sitt arbete och ständigt strävar efter ny kunskap. Det är kunskapen som betyder något. Detsamma gäller för Flynn i *The Librarian* filmerna (2004, 2006, 2008) som har ägnat hela sitt vuxna liv åt att studera när han en dag blir kallad på intervju för en tjänst som bibliotekarie. Han är över trettio år och bor hemma hos sin mamma. John Manneus i *Bibliotekstjuven* (2011) har förvisso en familj, men även han har studerat hela livet och är överkvalificerad för varenda jobb han söker. Evelyn, Flynn och John vill egentligen helst av allt fortsätta studera i all evighet: deras törst på kunskap släcks aldrig.

Ingen av de ovan nämnda karaktärerna tycks inledningsvis ha några vänner eller något som helst socialt liv. Ensamheten är central. Vi ser bibliotekarierna som styrda av sitt intellekt och sin kunskapshunger, varför de i mycket av materialet kan sägas fungera som "hjärna". Detta lyfts även fram i delar av filmerna, som exempelvis i *The Librarian: Quest for the Spear* (2004) där Flynns mamma oroar sig för att han aldrig ska finna kärleken i en kvinna:

The things that makes life worth living, they can't be thought here [pekar på hans huvud], they must be felt here [pekar på hans hjärta]. Maybe you dont know so much.

Flynns mamma till Flynn i The Librarian: Quest for the Spear 2004

Radford och Radford menar att bibliotekarier ofta gestaltas som kunskapsväktare till en kunskapsordning som inte ska störas. "The knowledge will usurp the librarians's very personality into it's structure" (Radford & Radford 1997 s. 261). Vi kan tolka det som att författarna åsyftar kunskapen som ryms inom bibliotekets samlingar, men vi menar att även bibliotekarien kan ses som en kunskapsbank i sig. Då många av bibliotekarierna i vårt material ofta kan ses som en hjärna vill vi öppna upp för en tolkning där kunskapen i biblioteket och bibliotekarien existerar i symbios. Biblioteket behöver bibliotekarien för att samlingarna ska tillgängliggöras, och bibliotekarien behöver biblioteket för att uppfylla sitt aldrig sinande behov av kunskap.

De flesta bibliotekarierepresentationer som förekommer i mindre roller har också en funktion av en hjärna: De förekommer då som en del av biblioteket, för att bistå en större karaktär med information. Exempel på detta ser vi i *Ella Enchanted* (2004), *The Day After Tomorrow* (2004), *Mirormask* (2005), *Star Wars: II – Attack of the Clones* (2002), *The Time Machine* (2002) och *Where the Heart Is* (2000). Av de filmer där bibliotekarierepresentationer har mindre utrymme förekommer också bibliotekarier som snarare är en obligatorisk del av inredningen men som inte underlättar för huvudkaraktären, som i exempelvis *Billy Elliot* (2000), *Mrs. Biddle i Men of Honor* (2000) och *Possession* (2002). Det är också bland bibliotekarierepresentationerna med mindre roller som stereotypa karaktärsdrag gör sig än mer tydliga, som exempelvis misstänksamheten som förekommer i *Billy Elliot* (2000), eller den motvilliga hjälpsamhet som visar sig i *Men of Honor* (2000) och *Star Wars* (2002). Vi kan se ett samband där stereotypa drag är mer framträdande i de filmer och teveserier där bibliotekarien utför sysslor på biblioteket.

När bibliotekarierna har större roller ger de sig istället ut i världen, och har mer nyanserade egenskaper och viljor än de stereotypa smårollerna, som i *The Mummy* filmerna (1999, 2001) och *The Librarian* filmerna (2004, 2006, 2008). Med rädlans diskurs, menar Radford och Radford, att det i populärkulturen representerade biblioteket dels är en symbol för diskursiv kontroll, dels en representation som väcker rädsla (2001, s. 308). Då bibliotekarien representeras utanför biblioteket frångås också den kontrollerade diskurs som biblioteket som institution innebär. Bibliotekarien behöver då inte längre hålla fast vid den fysiska mall som gör hen till bibliotekarie utseendemässigt. Glasögonen kan kastas och håret släppas ut. De fysiska attribut som gör hen igenkännlig på biblioteket krävs inte i verkligheten. Troligen blir det av denna anledning ännu viktigare att hålla kvar vid det som utmärker bibliotekarien: kunskapen och tillgång till den, men då i form av deras hjärna. Att

bibliotekarieyrket är starkt förknippat med kunskap kan vi även se spår av i den tidigare forskningen där Rydbeck kunde konstatera att yrket (i skönlitteraturen) tycks kunna fungera som ett sätt att understryka en kvinnlig karaktärs höga intellekt (Rydbeck 2004 s. 7). I vårt material kan vi se att detta tycks gälla på en generell nivå, oavsett kön.

Vi kan konstatera att bibliotekariens yrke sällan skildras realistiskt, oavsett bibliotekarierollens storlek. Vi får förvisso se bibliotekarier som hanterar böcker eller sitter i informationsdiskar, sätter upp böcker (Miranda [2002]) eller håller i sagostunder (Grabben i graven bredvid [2002]). Vi får däremot inte (med undantag från Bibliotekstjuven [2011]) se några inre arbetsuppgifter utföras, varför yrket som sådant inte ges en rättvis representation. Detta kan också härledas till materialets möjligheter att förvränga tid och rum. I vårt material visade sig endast nio produktioner (däribland alla av de svenska) utspela sig i en realistisk nutid. Fyra av produktionerna utspelar sig helt och hållet i en realistisk dåtid (i förhållande till när filmen spelades in) och en film utspelar sig enbart i en framtid. 16 av produktionerna utspelar sig i fantasivärldar, varav tre innefattar tidsresor. Trots att materialet i huvudsak består av historier som utspelas bortom denna värld är det tydligt att vissa normer måste bestå. I mindre roller känns bibliotekarien därför igen som en typisk ungmö uppslukad av kunskapen i biblioteket, i större roller som en intelligent akademiker som kan röra sig utanför bibliotekets lokaler. Vi förstår hjärnan som en tydlig likhet mellan dessa två och därmed ett attribut som måste ges karaktärer för att de ska kännas igen som trovärdiga bibliotekarier.

Synen på bibliotekarier som endast teoretiskt kompetenta kan alltså återknytas till rädslans diskurs. Vi vill öppna upp för att denna rädsla även har att göra med bibliotekarien som ett verktyg för ordningen, som fruktas då hen kan begränsas till en hjärna utan kontakt med sina kroppsliga, och mer mänskliga sidor. En uppdelning av sinne och kropp är tydlig inom kristendomen menar Dyer:

Christianity maintains a conception of a split between mind and body, regarding the latter as at the least inferior and often as evil. Yet it reproduces such a dualistic thought only, magically, incomprehensibly, to transcend it in the spirit-in-the-body of Mary and Christ.

Dyer 1997 s. 16

Vi finner detta intressant då kristendomen varit grundläggande i den västerländska kulturen och därmed också är en grundpelare i vårt samlade material. Eftersom bibliotekariernas kunskaper oftast inte sträcker sig längre än till teorin behöver de ute i den verkliga världen hjälp med problem av mer praktisk karaktär. Denna hjälp presenterar sig ofta som en motpart i form av någon av motsatt könstillhörighet som inte räds fysiska utmaningar och utmanar den teoretiska kunskap som bibliotekarien har. Om bibliotekarien är hjärnan kan motparten därmed sägas vara kroppen och en helhet skapas.

Uppdelning av hjärna och kropp identifieras även av Estill, specifikt i förhållande till teveserien *Buffy the Vampire Slayer* (1997). Karaktären Giles är en brittisk, medelålders man som arbetar som bibliotekarie på skolan där Buffy (vampyrödaren) och hennes vänner studerar. Han är även Buffys övervakare (watcher) som med sin kunskap ska hjälpa henne och skydda henne från mörkrets krafter. Denna roll kan

sågas komma i första hand, men det är ofta genom hans kunskaper eller tillgång till uråldriga böcker i biblioteket som han kan uppfylla detta uppdrag. Estill menar att Giles är hjärnan som gör research och Buffy är kroppen som dödar vampyrer (Estill 2007 s. 239). Binäriteten mellan kropp och hjärna kan även appliceras på själva biblioteket i serien. Giles kommenterar i *I, Robot, You Jane* (Buffy the Vampire Slayer [1997] S01E08) att böckers mustighet ger dem kontext (och därmed trovärdighet) och den luktfria, kliniska digitala kunskapen inte har det och därmed är försvinnande och flyktigt. Estill menar att biblioteket i serien förenar både klinisk data (för hjärnan) och taktila böcker (för kroppen). På så vis förhärligas biblioteket i serien inte som enbart hjärnans plats (Estill 2007 s. 239–241).

Som vi inledde detta avsnitt med ser vi många av bibliotekarierepresentationerna som tyngda av sitt intellekt, ofta i kombination med en avsaknad av kropp (vilket vi fördjupar i nästa avsnitt av diskursen). Då bibliotekarien ofta ses som en del av, eller en förlängning av biblioteket kanske det inte är så konstigt att hen får representeras just som hjärnan. Biblioteket är en plats för hjärnan och inte för kroppen. Evelyn i *The Mummy*filmerna (1999, 2001), Flynn i *The Librarian*filmerna (2004, 2006, 2008), Desirée i *Grabben i graven bredvid* (2002), John i *Bibliotekstjuven* (2011) och Giles i *Buffy the Vampire Slayer* (1997) kan alla ses som tydliga exempel på intellektuella och teoretiskt kunniga. Det finns också ett par tydliga exempel i materialets C-lista där det förekommer bibliotekarier som enbart är hjärnor, utan kropp. I *Mirormask* (2005) är bibliotekarien en animerad karaktär som förvisso har en kropp, men den är såpass långt ifrån en ”verklig” kropp att den kan förstås som inkomplett. I *The Time Machine* (2002) är biblioteket en databas innehållande all världens kunskap där förmedlaren av denna kunskap, VOX, visar sig som ett hologram i skärmliknande glasväggar. I dessa två exempel ser vi att diskursen om bibliotekarien som hjärna gör sig särskilt tydlig, då hans kunskaper även liknas vid en databas. Men det finns också exempel från materialets A-lista på när bibliotekarien hamnar i gränslandet, när de inte är akademiskt intellektuella och (kanske därför) inte heller har full kontroll över sin kropp och sexualitet. Sally i teveserien *Sally* (1999), Miss Bond i *Kitt Kittredge: An American Girl* (2008) och Tammy i *Parks and Recreation* (2009) är alla exempel på detta. Denna problematik fördjupas i diskurserna 5.2.2 Kroppen och sexualiteten samt 5.3 *The Beast Below*.

I det övriga materialet (B- och C-listorna) hittar vi också ett par representationer som initialt inte lika tydligt kan ses som hjärnor. I filmen *Idiocracy* (2007) är huvudkaraktären Joe en militär bibliotekarie som blivit tillförordnad denna tjänst för att den inte kräver någon som helst kompetens. Han sitter i biblioteket dit ingen någonsin kommer, och tittar på teve. En dag blir han beordrad ett nytt uppdrag som innebär att han samt en prostituerad kvinna ska frysas ner som en del av ett projekt. Joe har valts ut för att han var den mest medelmåttiga person som stod att finna. Projektet blir dock nedlagt och de båda förblir nedfrysta fram till 500 år senare då de vaknar upp. Jorden är då full av skräp och befolkningen har fördummats. I denna värld blir Joe ansedd som den mest intelligenta personen i världen. Bibliotekarieryrket frångås helt, men filmen kan ändå säga oss något om bibliotekarierepresentationen. Bibliotekarietiteln i det här fallet ska troligen förstärka Joe som ”blivande” intelligent. Ett annat undantag är Emily i *The Station Agent* (2003). Hon jobbar själv på det lokala folkbiblioteket i byn som huvudpersonen Fin är nyinflyttad i. Eftersom hon är själv på biblioteket tolkar vi henne som bibliotekarie, men hon motsvarar inte de

stereotypa dragen vi annars är vana att se. Hon är en ung, attraktiv arbetarklasskvinna med utmanande kläder som gärna går och dricker öl på den lokala puben. Det framkommer under filmens gång att hon är gravid med sin våldsamme pojkvän. Hon är alltså en fysisk person som inte kan kontrolleras av bibliotekets och rädslans diskurs.

5.2.2 Kroppen och sexualiteten

I det här avsnittet kommer vi att teckna en bild över hur diskursen kring bibliotekariernas kroppar presenteras och förstås, samt hur dess sexualitet framställs.

Inga av bibliotekarierepresentationerna utmanar de binära könsnormerna. Bibliotekarierna är av manligt eller kvinnligt genus/kön, och lämnar inga frågetecken kring det eller öppnar upp för transidentiteter. I en av filmerna (*The Time Machine* [2002]) har vi valt att tolka informationssystemet VOX som en bibliotekarie då det innehar bibliotekets roll, fast i framtiden. Här gestaltas systemet ändock som en man som visualiseras som ett hologram genom glasväggar, varför inte heller denna bibliotekarie kan ses som okönad eller med transidentitet. I *Mirrormask* (2005) figurerar bibliotekarien som ett fantasiväsen. Rösten och munnen tillhör dock den manliga skådespelaren Stephen Fry varför även denna karaktär tolkas som manlig. Då vi tolkar materialet som tänkt att representera binära kön, utgår vi från hur dessa konstrueras. När vi talar om manliga och kvinnliga bibliotekarier syftar vi till hur vi förstår representationerna som cis-män och cis-kvinnor. För att bredda förståelsen öppnar vi även upp för en queer motläsning i denna studies diskussionsavsnitt. Representationerna efterföljer Butlers heterosexuella matris som vi introducerade i teorikapitlet, som innebär ett begränsande av två kön som måste begära varandra för att skapa mening. Ambjörnsson förklarar den heterosexuella matrisen med följande exempel:

För att framstå som en kvinna krävs alltså dels att jag har en kropp som kategoriseras som kvinnokropp. Dessutom måste jag uppträda (gå, stå och klä mig) enligt samhällets förväntningar på en kvinna. Slutligen krävs att jag presenterar rätt sorts begär, nämligen det heterosexuella. Endast då kommer jag att uppfattas som en ”riktig” kvinna

Ambjörnsson 2006 s. 113

Den heterosexuella matrisen efterföljs av alla karaktärer i vårt material, och uppdelningen av dessa binära könsuttryck är nästan helt jämn:

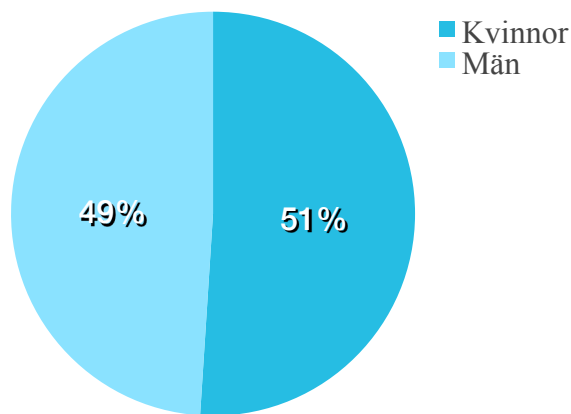

Fig. 2. Andel manliga och kvinnliga bibliotekarier som representeras i materialet

I de filmer och teveserier där bibliotekarien har en större roll (The Librarianfilmerna [2004, 2006 & 2008]), The Mummy [1999], Grabben i graven bredvid [2002]) utmanas karaktären ofta av en person av motsatt kön. Inledningsvis saknar dock bibliotekarien en sexualitet, vilket vi förstår som ett hinder då hen även saknar kontroll över sin kropp och fysik. Handlingen kretsar helt eller delvis kring att de ska hitta sin sexualitet och därmed kropp. Motparten till bibliotekarien fungerar som kroppen som bibliotekarien själv saknar och som väcker bibliotekariens kroppsliga begär. Eftersom olikheterna hjärnan och kroppen kompletterar varandra kan man även hävda att de förstärker den heterosexuella normen. Både då de direkt förespråkar heterosexualitet i form av man och kvinna, men också på grund av att parterna står för olika saker (hjärna och kropp) vilket tydliggör att de kompletterar varandra. Materialet förespråkar således även en tvåsamhet då polyamorösa relationer är helt uteslutna.

Somliga egenskaper/karaktärsdrag återkommer i fler representationer. Ett exempel är att bibliotekarien i engelskspråkiga filmer ofta är britt medan deras motspelare är amerikaner (The Mummyfilmerna [1999, 2001], Buffy the Vampire Slayer [1997], Miranda [2003]). Eftersom deras motspelare i dessa fall är amerikan tolkar vi bibliotekariens brittiska accent som ett attribut tänkt för att ytterligare förtydliga bibliotekarien som intelligent och påläst; en hjärna. I motsats till de frigjorda amerikanerna kan detta attribut även tänkas fungera som ett sätt att förstärka bibliotekarien (alternativt britten) som tråkig och konservativ. I The Mummy (1999) såväl som i Buffy the Vampire Slayer (1997) kan bibliotekarierna ses som tydliga stereotyper av den kvinnliga ungmöstereotypen respektive den manliga bibliotekarien som en nörd (som identifierats i avsnitt 2. Bibliotekariestereotyper).

Flynn i The Librarianfilmerna (2004, 2006, 2008), Desirée i Grabben i graven bredvid (1999) och Evelyn i The Mummy (1999) möter alla under filmens gång en motpart med lägre klasstillhörighet som får dem att bli mer kroppsliga (ofta genom ett sexuellt möte) och på så vis lämna intellektet stundtals därefter. Inte bara är det problematiskt att karaktärer med lägre klass generellt ges en starkare sexualdrift och svårigheter att kontrollera temperamentet (mer om detta under avsnitt 5.4 Klass). Det står även tydligt att filmerna kommunicerar att bibliotekarieskapet förknippas med en undantryckt sexualitet som behöver brytas för att bibliotekarierna ska hamna i filmens lyckliga slut då de blir sammansatta personligheter, både intellektuellt och kroppsligt.

För att begäras behöver karaktären generellt motsvara vissa kroppsliga krav i enlighet med skönhetsnormer. Ett tydligt exempel på ett sådant krav är ålder. De bibliotekarierepresentationer som förekommer i mindre roller tenderar att avsexualiseras i högre grad, bland annat genom att gestaltas äldre eller att de har bibliotekariestereotypa drag som i exempelvis *Billy Elliot* (2000) där bibliotekarien är medelålders och inte ska förstås som begärlig. Med begärlig avser vi att karaktärerna begärs av annan karaktär i filmen, alternativt att de kan utläsas som tänkta att begäras av åskådaren (genom att de motsvarar samhällets skönhetsnormer och könsnormativa beteenden). Det förekommer dock ”äldre” (i förhållande till sina yngre medarbetare i större roller) bibliotekarier som exempelvis Mrs. Biddle i *Men of Honor* (2000) och Eva Kulle i *Sally* (1999) som på många sätt kan läsas som ungmöer, men som påtalar att de är gifta och har en man som inte syns till.

5.2.2.1 Den kvinnliga bibliotekarien

De kvinnliga bibliotekarierna spelar initialt på ungmöstereotypen, och har då varken tillgång till sexualitet eller kropp. Evelyn i *The Mummy* (1999) är ett tydligt exempel på detta då hon inledningsvis befinner sig i biblioteket iklädd skjorta, scarf och knälång brun kjol, med håret uppsatt i knut i nacken och med glasögon på näsan. Med dessa attribut kan hon sägas falla in i den typiska bilden av den kvinnliga bibliotekarien. Samtidigt är hon ung och det är tydligt att hon ska ses som attraktiv även om hon själv inte strävar efter att vara det. Hon är besatt av att sortera och katalogisera material och utbrister att hon är den enda inom tusen miles som kan koda och katalogisera biblioteket korrekt. Hon är mycket kunnig och lärd, men hennes kropp ställer till det för henne. Hon är klumpig och välter ner alla bibliotekets bokhyllor när hon råkar snubbla på en stege. Hon kan inte bara vara bibliotekarie, hon är också en kvinna med en ung begärlig kvinnokropp som inte kan hållas instängd bland diskurserna, utan välter bokstavligen ner dem. Radford och Radford menar att den kvinnliga bibliotekariestereotypen är en varning; att befinna sig i kunskapens rum betyder att man kommer förvandlas till en bibliotekarie. Den kvinnliga bibliotekariens personlighet har absorberats av bibliotekets struktur och kvar är en ungmö vars roll är att utföra underdåniga sysslor för att hålla ordning i den rationella kunskapsproduktionen (Radford & Radford 1997 s. 261). Evelyns unga kvinnokropp tycks revoltera mot att förbli i biblioteket och därmed fräntas sin personlighet. Filmen tycks säga oss att hennes begärliga kropp inte hör hemma i biblioteket och dess förslavande praktiker.

Miss Bond i *Kitt Kittredge: An American Girl* (2008) är ett annat exempel på en bibliotekarie med ohanterbar kropp. Även hon kan sägas falla in i den stereotypa bibliotekariebilden då hon ses som proper, kontrollerad och vill ständigt rekommendera böcker till folk i hennes närhet (utan att de bett om det). Hon kör en biblioteksbus, men hon kan omöjligt kontrollera den; varje gång hon kommer hem kör hon in i staketet. I en scen där hon springer görs det än mer tydligt att kroppen ter sig okontrollerbar, hon gör då ett märkligt läte samt springer med armarna riktade utåt.

Sally i den svenska teveserien *Sally* (1999) kan ses som ytterligare ett exempel på någon som inte har kontroll över sin kropp, men avviker kring det faktum att hon har en sexualitet. Hon uppfyller dock inte de normativa skönhetsidealen varför hon inte

tillåts nyttja sin kropp sexuellt trots att hon verkar vilja (mer om detta i avsnitt 5.3 The Beast Below).

Desirée i *Grabben i graven bredvid* (2002) har däremot full kontroll över sin kropp, men framställs ändå som obegärlig och oåtkomlig. Hon ser till att kroppen förblir avsexualiserad genom att avstå från samhällets skönhetsnormer. Hon bär konservativa kläder, sminkar sig inte och undviker helst kontakt med nya människor. Både Evelyn, Miss Bond och Desirée uppfattas initialt som helt ointresserade av sina kroppar och sina sexualiteter. Miss Bond får inte heller kontakt med sin sexualitet senare i filmen, även om det framkommer att hon har en pojkvän. Evelyn och Desirée genomgår däremot båda en transformation som sker på grund av att de träffar en man som väcker deras köttsliga lust. Precis som Radford och Radford beskriver är bibliotekarieungmöns sexualitet undanträngd (Radford & Radford 2003 s. 60) och väcks till liv hos Evelyn när filmens hjälte Rick begär henne och kysser henne. Efter detta klär sig Evelyn i genomskinliga slöjor och utsläppt hår och börjar förstå sin kropp som sexualiserad och kvinnligt kodad. Innan kyssen är Evelyn bara hjärna, och efter den både hjärna och kropp och försöker under resten av filmen att foga samman dessa två ytterligheter. När de tillsammans möter problem kompletterar de varandra: när hon inte kan läsa sig till svaren eller ha den teoretiska kunskapen kan han ta till våld för att lösa situationen, och vice versa.

När den ordentliga, timida Desirée träffar den oslipade bonden Benny kan hon inte undgå att lockas av Bennys djuriska charm (som vi problematiserar i avsnitt 5.4 Klass) och hon tar snabbt initiativ till sex. Hon begär hans kropp och han begär även hennes intelligens. Det framkommer i filmen att Benny hade toppbetyg i skolan, men aldrig kunde läsa vidare då han tog över familjegården i unga år. Han väljer också att avsluta ett förhållande med en kvinna i filmens slut efter att hon menar att ”har man läst en bok har man läst alla” (vilket är motsatsen till Desirées litteraturintresse). Efter detta går han tillbaka till Desirée och de blir tillsammans igen. Benny och Desirées relation är en ständig kamp om hur de med sina olikheter ska kunna leva tillsammans; hon hjärna och han kropp. Efter att de mot slutet av filmen gjort slut och Desirée flyttpackar med sin väninna Märta diskuterar de just detta:

Märta: Det är det jag har sagt från början, du tycker inte Benny är tillräckligt intellektuell, va? Vilket är viktigast då, hjärta eller hjärna?

Desirée: Hjärt... Nä, hjärn... En kombination.

Grabben i graven bredvid 2002

Filmens slutar alltså med att de väljer varandra trots allt och hjärna och kropp (eller hjärna och hjärta) blir till en. Såväl slutet på filmen som ovanstående konversation sätter fingret på det vi redan kunnat konstatera; att olikheter ska attraheras av och komplettera varandra vilket vi (i kombination med de heterosexuella relationerna) ser som ett ytterligare förespråkande av heteronormen.

Down with Love (2003) är ett annat exempel på en film där bibliotekarien har genomgått en förvandling. Man får som åskådare dock aldrig se karaktären Barbara Novak som bibliotekarie annat än på ett foto som tydliggör att hon gått från att vara en glasögonprydd brunett med yvigt hår till att bli en tjusig blondin. Hon har skrivit boken ”Down with Love” som handlar om hur kvinnor ska uppnå lycka genom att bli

självständiga. I filmen talas det om henne som en spinster då Peter MacMannus vill få sin underordnade journalist Catcher Block (som ännu inte vet hur Barbara ser ut) att intervjua henne:

Peter: Come on, it'll be fun! You like fun.

Catcher: Fun? Interviewing a man-hating, embittered, New England spinster librarian?

Peter: How do you know what she's like?

Catcher: Who else would write a book called down with love? I mean, you don't have to be a rocket scientist to figure that out.

Down with Love 2003

Att karaktären Barbara tillskrivs titeln som (före detta) bibliotekarie tycks vara i syfte att förstärka argumentet för att Catcher inte ska vilja träffa henne. Konversationen ovan tydliggör ett föråldrat synsätt där kvinnor som inte strävar efter (heterosexuell) kärlek antas vara manshatande, bittra ungmöer. Ett ord som tycks sammanfatta denna beskrivning är bibliotekarie då det är så det används i denna film.

De kvinnliga bibliotekarierna måste alltså välja mellan ett avsexualiserat bibliotekarieskap eller ett liv som sexuell kvinna. Detta kan bland annat bero på att kvinnors kroppar ständigt riskerar att objektifieras medan mannen representerar människan. Eduards lyfter med hjälp av stora feministiska tänkare som Beauvoir och Wittig denna problematik:

[M]änniska och man tenderar att smälta samman, medan kvinnan förknippas med kön, kropp och sexualitet. Vill hon betraktas som människa (sic) måste hon följaktligen förneka sin kropp, symbolen för passivitet och tillgänglighet. [...] Kvinnokroppen ses som en (o)naturlig avvikelse och därmed ett problem, som måste regleras politiskt för att kvinnor ska kunna ta plats i det offentliga. För män däremot finns ingen liknande motsättning mellan den "naturliga" och politiska kroppen.

Eduards 2007 s. 17

Eftersom biblioteket kan ses som en offentlig plats är bibliotekarierna offentliga personer. Kvinnor i offentligheten och därmed kvinnliga bibliotekarier ses, liksom Eduards beskriver i citatet ovan, som en avvikelse och ett problem. Ungmöstereotypen regleras genom att hon reduceras till sin hjärna och därmed inte får ta fysisk plats eller uppmärksamhet på grund av sin fysik. Offentligheten kan därmed ses som en bidragande orsak till denna reduktion.

Det finns också ett par modifieringar av detta ultimatum som de kvinnliga bibliotekarierna generellt ställs inför. Cassandra i *The Librarians* (2014) är både begärlig och otroligt intelligent. Hennes kropp kan dock ses som försvagad, då hon har en hjärntumör som innebär att hon när som helst kan dö. På så vis kan vi hävda att hon inte är i fas med sin kropp och att det är just en hjärntumör som ses som en symbol för hur det straffar sig att vara kvinna med intelligens. Detta är något vi återkommer till i diskurs 5.5 Den intelligentia kvinnan som hot. Belle i *Once Upon a Time* (2011) är även hon både begärlig och intelligent. Seriens karaktärer är hämtade från sagornas värld, där Belle är från sagan om Skönheten och Odjuret. I serien är den goda och väna Belle romantiskt involverad med Rumpelstiltskin, en skurk med ett omåttligt maktbegär. Belle älskar dock Rumpelstiltskin, hon ser hans goda sidor men

förkastar också hans onda sida med uppmaningar om att han ska göra gott istället för ont. Belle älskar böcker och som sysselsättning i en ny värld mellan saga och verklighet ser Rumpelstiltskin till att Belle får tillgång till det nedstängda biblioteket och hon blir därmed bibliotekarie. Hjärnan i Belles fall står närmare ett sinne för godhet än för en akademisk intelligens, och hon kan på så sätt både vara kropp och hjärna. Man skulle på så sätt kunna argumentera för att Belle förkroppsligar ett slags idealisk, ofarlig kvinnointelligens (den hotfulla kvinnointelligensen återkommer vi till längre fram i denna studie), men då hon saknar bibliotekariekompetens (hon har ingen utbildning eller erfarenhet) brister hon som ett ideal för bibliotekarien och kan därmed enbart ses som ett ideal för kvinnan. Då mycket av det övriga materialet visar på en generell bild av bibliotekarien som en förlängning av biblioteket och dess samlade kunskap tappar Belle sin trovärdighet som bibliotekarie.

5.2.2.2 Den manliga bibliotekarien

När det gäller den manliga bibliotekarien representeras även han ofta som hjärna med exempel som Flynn i *The Librarian* (2004, 2006, 2008), Giles i *Buffy the Vampire Slayer* (1997) och John Manneus i *Bibliotekstjuven* (2011). Liksom den kvinnliga bibliotekarien utsätts han för möten med det motsatta könet som gör att hans sexualitet väcks till liv. Detta möte innebär däremot inte att han ställs inför krav på att förändras eller att säga upp sitt bibliotekarieskap. I *The Librarian: Quest for the Spear* (2004) kan mötet mellan Flynn och Nicole ses som ett möte mellan hjärna och kropp. Flynn är fysiskt klantig och ser Nicole för första gången på ett flygplan då hon objektifieras när hon i slow-motion slänger med håret till förförisk musik. Flynn sitter med öppen mun medan han tittar på henne och det är tydligt att något har vaknat till liv inom honom. Nicole visar sig sedan vara hans övervakare och de tvingas att hoppa från flygplanet och gå till fots genom djungel. Hon går först med macheten, medan han går bakom och pratar i försök att få henne att öppna sig. Det är tydligt att han i sin roll som bibliotekarie initialt fått den mer feminina rollen som inte kan föra sig fysiskt samt vill prata känslor. Detta tydliggörs även med att hon kallar honom ”cupcake” samt ber honom att hålla tyst. Hjärna/kropp-förhållandet förstärks även i tal, när han under färdens gång vill resonera ledtrådar och Nicole svarar ”You brains, me brawn”. Trots dessa omvända roller där mannen feminiseras är det ändå Nicole som är objektet. Hon uppfyller (Hollywoods och västvärldens) skönhetskriterier för en attraktiv kvinna (hon är vit, har långt hår och är vältränad). När hon exempelvis går i djungeln har hon på sig ett åtsittande linne och svetten pärlar sig vid hennes fysiska ansträngning. De drag som kan ses som mer maskulina (att hon talar dominerande till Flynn samt är fysiskt överlägsen) överröstas av hennes kropp som begärlig.

Vi ser detta som en effekt av den manliga blicken. ”I sin traditionella exhibitionistiska roll är kvinnorna på en gång uppvisande och betraktande, deras utseende är kodat för att ge en stark visuell och erotisk verkan, så att de kan sägas konnotera egenskapen att-vara-betraktad” (Mulvey 2001b s. 55). Flynn är inte immun mot denna att-vara-betraktad-egenskap som Nicole uppvisar. Han förlorar sig ofta i erotisk kontemplation (återigen ett begrepp från Mulvey, som presenterades i avsnittet om normkritisk filmteori i denna studie) över Nicoles utseende. Edwards menar att kvinnokroppen uppfattas som tillgänglig för män: ”ett föremål för manliga fantasier och begär, vilka ytterst kommer till uttryck i krav på sexuell tillgänglighet, medan det omvända inte gäller (vilket naturligtvis inte utesluter att enskilda kvinnor kan

fantisera om manliga kroppar)” (Eduards 2007 s. 18). Detta är i synnerhet en sanning även i produktionerna som vårt material består av då de unga kvinnliga begärliga bibliotekarierna konfronteras med en sexualisering och en manlig blick.

De manliga bibliotekarierna i vårt material både uppfyller och utmanar en hegemonisk maskulinitet. Connell förklarar hegemonisk maskulinitet på följande vis: ”den konfiguration av genuspraktik som innehåller det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet. På så sätt garanteras [...] mäns dominant position och kvinnors underordnade” (Connell 2008 s. 115). Det är värt att nämna att de som iscensätter denna hegemoniska maskulinitet inte är de mest inflytelserika, tvärtom kan män med stor makt ligga långt ifrån idealet. Då har man råd att inte behöva ordna sig efter den.

Hegemonisk maskulinitet är en kollektiv idé, framburen av institutionella kanaler. I vår samtid är det en homosexuell underordning gentemot heterosexuella män, där homosexuella män utsätts för en kulturell, men också fysisk straffskala som tar sig uttryck i bland annat våld och diskriminering. Även heterosexuella män kan underordnas om de inte följer den hegemoniska maskulinitetspraktiken, och kan då disciplineras genom nedsättande ord som syftar till att feminisera dem; ord som fegis, morsgris och inte minst bög (Connell 2008 s. 115–117). Här ser vi att de manliga bibliotekarierna riskerar att utmana en hegemonisk maskulinitet då deras yrke är ett feminiserat yrke, och feminisering är en strategi för att skämma ut icke-hegemoniska män.

Bibliotekarien Tom Goldman i *Bibliotekstjuven* (2011) är ett exempel på när en manlig bibliotekarie förstås som mer i enlighet med en hegemonisk maskulinitet än en annan manlig bibliotekarie. John, huvudpersonen i teveserien, är underordnad Tom på flera sätt. John är av arbetarklass och ljuger om det, och tycker att hans arbetarklassfru skämmer ut honom. Tom är övre medelklass, med fru, kläder och ett sätt som bekräftar klasstillhörigheten, samt har en högre position på Kungliga biblioteket än John. Han har alltså mer reell makt än John, både genom sin klass och position på biblioteket och skulle därför ha råd att ligga längre ifrån ett hegemoniskt maskulinitetsmönster, men det gör han inte. Han är istället mer begärlig än John då han är mer muskulös, har mer hår på huvudet, klär sig i dyra kläder och är van vid att röka dyra cigarrer – vilka är attribut och egenskaper som skulle falla in under en hegemonisk maskulinitetskonstruktion. Tom blir därför Johns fiende och konkurrent. Detta är Tom knappt medveten om då han inte räknar John som någon som utmanar honom, på grund av Johns underordning gentemot Tom i den hegemoniska maskulinitetskonstruktionen. Det är först när John börjar klä sig i dyra kläder, röka dyra cigarrer och framhålla sin (i hemlighet nyvunna) medelklassesstillhörighet som Tom förstår honom som en utmanare.

I denna diskurs har vi analyserat hur bibliotekarien konstrueras som hjärna i behov av en fysisk person av motsatt kön som kan symbolisera kropp och därmed komplettera bibliotekarien. Vi har även diskuterat hur bibliotekariens kropp och sexualitet framställs och förstås samt skillnaden mellan kvinnliga och manliga bibliotekarier.

5.3 The Beast Below

I föregående diskurs diskuterade vi bibliotekarien som hjärna samt hens möte med kropp och sexualitet. I denna diskurs analyserar vi konsekvenserna för det sexuella uppvaknandet. Som beskrivet i teoriavsnittet 3.3.2.1 Representationen är aldrig oskyldig, talar Dyer om den manliga sexualiteten som The Beast Below. Med The Beast Below syftar Dyer på penis: ”The penis is seen to have a life of its own, leading the man on almost despite himself. At best the man is seen as the possessor or owner of this object, but it is an object over which he does not have full control” (Dyer 2002, s. 91). Vi har valt att namnge denna diskurs därefter, men till skillnad från Dyer förhåller vi oss till såväl den manliga som den kvinnliga sexualiteten. Vi ser likt Dyer stora skillnader i hur mäns och kvinnors sexualitet gestaltas, men vill i denna diskurs också öppna upp för en bredare tolkning. Genom att inkludera kvinnor i begreppet synliggör vi också kvinnors sexualitet. Vi har därför delat upp denna diskurs i två avsnitt där vi undersöker de kvinnliga bibliotekarierna respektive de manliga bibliotekarierna.

5.3.1 Den kvinnliga bibliotekarien

I både *Grabben i graven bredvid* (2002) och *The Mummy* (1999) går bibliotekarien från att vara ett slags ungmö till att (i mötet med en man) genomgå ett sexuellt uppvaknande. Denna förvandling känner vi igen från tidigare forskning där både Rydbeck (2004) samt Walker och Lawson (1993) identifierar liknande mönster: att den kvinnliga bibliotekarien ofta går från avsexualiserad till att hitta ”den rätte”.

Förvandlingen i dessa filmer innebär att kvinnorna måste säga upp sitt bibliotekarieskap, så som det såg ut förut. Eftersom bibliotekarien är så starkt förknippad med den bild som åskådaren erbjudits i inledningen av filmen, blir det omöjligt för henne att fortsätta arbeta som förut efter att hon blivit sexuell. Som tidigare forskning konstaterat (Radford & Radford [1997] samt Shaffer & Casey [2013]), krävs det en kontrollerad bibliotekarie för att kunna kontrollera samlingarna, varför vi kan tolka att en kvinna som börjat känna saker (gått från hjärna till kropp) inte längre passar i biblioteket. I hennes tidigare liv offrade hon allt för arbetet, men nu måste hon anpassa sig efter mannen. I både *The Mummy* (1999) och *Grabben i graven bredvid* (2002) byter kvinnorna stil för att göras mer attraktiva och ingen av dem ses direkt återgå till biblioteket efter att de blivit ett med mannen. I *Grabben i graven bredvid* (2002) förutsätter Benny att Desirée ska sluta arbeta och bli hemmafru medan Desirée framhåller att hon vill fortsätta jobba även om de får barn. Att det ens vore möjligt kommer som en chock för Benny, och hur det faktiskt blir får vi aldrig veta. I uppföljaren till *The Mummy* (1999), *The Mummy Returns* (2001) får man se att Evelyn och Rick gift sig och fått barn. Det nämns att Evelyn har en karriär, men hon syns aldrig i ett bibliotek, varför hon riskerar att i första hand tolkas som fru och mor.

Sally Santesson, som också är en kvinnlig bibliotekarie i huvudroll, har istället helt andra förutsättningar. Lundberg menar att Sallys kvinnlighet och sexualitet misslyckas: ”Med sina glada färger och sitt kroppsspråk blir hon trots den figurnära klädstilen mer clown än fresterska. En som (åtminstone ibland) anstränger sig för att verka kvinnlig, men misslyckas fatalt och istället blir en pajas” (Lundberg 2008 s. 197). Sally är ett av vårt materials största undantag, då hon är en bibliotekarie utan

arbetsmoral och en sexuell kvinna utan att begäras. Detta görs möjligt då teveserien Sally är en situationskomedi ”där föreställningar om realism, normer och ideal skjuts åt sidan för att ge utrymme åt komikens uttryck” (Lundberg 2008 s. 210). För oss blir det således relevant att ifrågasätta varför Sally blivit tillskriven ett yrke som bibliotekarie. Då den djupt rotade ungmöstereotypen är starkt förknippad med ett behov av kontroll menar vi att bibliotekarieyrket i Sallys fall bör ses som en ytterlighet tänkt att förstärka Sallys komiska karaktär. Med attribut som stora glasögon och genom att då och då hänvisa till litterära verk skiner bibliotekarien i henne igenom, men hon hyser i övrigt inte någon respekt för biblioteket och dess samlingar. I vårt material är det närmast en omöjlighet att kombinera bibliotekarie-skapet med att vara en sexuellt begärlig kvinna (vilket är en likhet mellan Sally och ungmöstereotypen trots att deras karaktärer skiljer sig åt). Samtidigt kan det ses som en omöjlighet att vara sexuellt begärlig kvinna och ”grotesk”. Vi menar därför, likt Lundberg, att detta enbart kan existera i en komisk kontext. Vi vill understryka att denna skruvade representation av en kvinnlig bibliotekarie också har potential att utmana stereotypen.

I komediserien Parks and Recreation (2009) som handlar om de anställda på ett kommunalt parkkontor, är bibliotekariernas roll av samma parodiska karaktär. I teveseriens värld är alla karaktärerna på parkkontoret av uppfattningen att bibliotekarier är onda och dåliga människor. Huvudkaraktärerna Leslie beskriver stadens bibliotekarier på följande vis:

[T]he most diabolical, ruthless bunch of bureaucrats I've ever seen. They're like a biker gang, but instead of shotguns and crystal meth they use political savvy and shushing.

Parks and Recreation 2011 Ron and Tammy S02E08

I samma avsnitt återkommer hon till att beskriva bibliotekarierna:

The library is the worst group of people ever assembled in history. They are mean, conniving and rude and extremely well read, which makes them very dangerous.

Parks and Recreation 2011 Ron and Tammy S02E08

Utifrån karaktären Anns (som inte jobbar på kontoret) reaktion på hur de anställda på parkkontoret talar om bibliotekarierna förstår man att hon är av en annan, mer vedertagen uppfattning om att biblioteket är en trevlig plats och att bibliotekarier är goda människor. Den komiska effekten ligger alltså i att konstruera en grupps uppfattning av bibliotekarier som onda och beräknande, då detta ligger långt ifrån en allmän uppfattning om bibliotek och bibliotekarier. Bibliotekschefen Tammy framställs i enlighet med kontorets bild av bibliotekarier som just ond och beräknande men också sexuellt avvikande och mer eller mindre galen. Genom att använda sin sexualitet mot sin exman Ron, chefen på parkkontoret, försöker hon manipulera fram tillstånd för att bygga en ny biblioteksfilial i staden där en park planeras ligga. Tammys sexualitet framstår som mycket stark och avvikande, och hon ska förstås som en antites av bibliotekarieungmön; hon har en mycket stark sexualitet och lust som hon visar öppet (på exempelvis en diner där hon och Ron har ett mycket högljutt förspel innan de kör till ett motell, springer mot rummet och Tammy slänger av sig sin behå i farten).

Inga andra av våra bibliotekarier visar en sådan stark och utåtagerande sexualitet, förutom ett annat parodiskt exempel. I komedin *Tomcats* (2001) raggas huvudpersonen Michael upp bibliotekarien Jill på stadens folkbibliotek. Jill är en typisk bibliotekarieungmö, fast ung och begärlig. Hon närmast skakar av undantryckt sexualitet när Michael bjuder ut henne och är klädd i uppknäppt kofta och glasögon. Jill bor ihop med sin gamla mormor (som också varit bibliotekarie) som bjuder paret på te innan hon somnar i sin fåtölj. Dock visar det sig att Jill inte alls är så vän och oskuldsfull som hennes naiva sätt och rosa flickrum fyllt av rosetter och gosedjur antyder. Jill är i själva verket en dominatrix som bakom alla flickattiraljer döljer piskor, korsetter och handklovar. Hon börjar att slå Michael med ett stort taggigt racket för att straffa honom för den försenade biblioteksboken han använde som anledning för att börja prata med henne i biblioteket tidigare under dagen. Som gräddes på moset stiger sedan den förut snälla och söta bibliotekariemormodern in i rummet, också iklädd korsett och höga stövlar och ger sig in i akten. Här skapas det återigen komedi av att framställa bibliotekarierna som sexuellt utlevande; alltså motsatsen till hur de allmänt uppfattas.

5.3.2 Den manliga bibliotekarien

För männen är sexualiteten inte lika omvälvande som för kvinnorna, vilket vi menar kan förklaras av att män ses som drivna av sin libido och förutsätts att alltid ha en sexuell lust, vilket vi utvecklade i denna studies teoretiska avsnitt. Männen förändras som sagt inte rent fysiskt på det sätt som kvinnorna gör vid mötet med sexualiteten. De upplever återkommande ögonblick av erotisk kontemplation när de fäster sin manliga blick på kvinnor. Dessa ögonblick kan ses som svagheter, då de fungerar som en distraktion från den huvudsakliga handlingen och de manliga bibliotekariernas uppdrag i filmerna. Detta händer ett flertal gånger i *The Librarian*-filmerna (2004, 2006, 2008) då Flynns nervositet och beundran av sina kvinnliga motparter leder till att han ställer till det för sig.

Som vi diskuterade i studiens teoriavsnitt menar Dyer att den visuella symboliken av penis är reduktionistisk för manlig sexualitet, då penis ses som ett auotnomt objekt som mannen inte har kontroll över, den plats där mannens sexualitet är lokaliserad, samt gåvan som verkar legitimeras av manlig överordning (Dyer 2002 s. 90–91). Männens kropp, sexualitet och penis är också tätt sammankopplad med en maktlystnad. I *The Librarian: Quest for the Spear* (2004) visar sig boven i dramat vara den förre bibliotekarien Edward Wilde som också varit romantiskt involverad med Nicole. På frågan om varför han korrupperats svarar han ”absolute power is the ultimate afrodisiac!” Det är redan här tydligt att han drivs av penis i strävan efter makt. Filmen kretsar kring att Flynn och Edward tävlar om att hitta Ödesspiran (fallosen) som Flynn vill förvalta i biblioteket men Edward vill ha för att ta makten över liv och död och därmed världen. Spiran består av tre delar som Edward mot slutet sätter samman. Han blundar och stönar i vad som liknar en orgasmisk upplevelse. När Edward har monterat ihop spiran, fallosen och håller den hel för första gången stönar han ”Ah, yes! I feel the power. The power of life!” Därpå skriker han ”And the power of death!” varpå han sticker spiran i en manlig underhuggare. Detta ögonblick kan liknas vid en sexuell akt då Edward suger i sig underhuggarens liv som står och skakar med spiran instucken i kroppen. Vidare vänder sig Edward mot Nicole i syfte att penetrera henne med spiran och säger ”At last Nicole, we can be one!” Flynn kommer dock till Nicoles undsättning och räddar henne således från

att penetreras av Edward. Filmen slutar föga förvånande med att Flynn får makten över spiran som han väljer att förvalta i biblioteket. Han kontrollerar fallos och därmed sitt maktbegär, vilket befäster honom som den rena, gode hjälten. När Flynn mot slutet av filmen vinner över Edward gör han det genom att slå honom samtidigt som han upprepar sin mammas tidigare ord om att det som gör livet värt att leva måste kännas i hjärtat. Han har därmed närmat sig sin kropp på ett icke-maktfullkomligt och falloskontrollerat sätt och blivit en hel människa.

De fallosliknande vapen som förekommer i The Librarianfilmerna (2004, 2006, 2008) som exempelvis Ödesspiran i stycket ovan samt Kung Arthurs svärd, är intressanta i ljuset av Dyers syn på penis som symbol för manligt sexualitet. Svärdet är förtrollat, och har likt penissymboliken ett eget liv. Det är inledningsvis motvilligt inställt till Flynn och försöker ett flertal gånger göra slut på honom. I takt med filmerna lyckas Flynn med att bemästra svärdet och det börjar i den tredje och avslutande filmen bete sig som en undergiven hund mot Flynn; han har blivit fallosens husse. Inte bara det; Flynn talar flera gånger om svärdet som sin bästa vän och de har en mycket tillgiven relation till varandra. Flynn har bemästrat sin fallos och sitt maktbegär och riskerar inte att frestas av att dra nytta av sin position som The Librarian. Dyer beskriver paradoxen i att penis inte är ett hårt, glänsande vapen som det oftast liknas vid. Penis är mjuk och sårbar, även i erigerat tillstånd. ”The penis cannot stab and do all the other violent things it is evoked as being capable of, for fear of being hurt itself by doing so [...]” (Dyer 2002 s. 91). Och mycket riktigt blir svärdet som Flynn bemästrat hans eget hårda, glänsande vapen som kan åsamka stor fysisk skada, till skillnad från hans penis.

Flynn och Nicole får varandra i slutet av filmen men i uppföljaren finns hon inte längre med. I de två uppföljarna förekommer istället en ny kvinna i varje film. I början av tredje filmen The Librarian III: The Curse of the Judas Chalice (2008) har Flynn en flickvän som han inte kan behålla eftersom han hela tiden måste sätta jobbet som bibliotekarie före. Han får rådet av sin chef att se sig själv som en munk i celibat, varpå Flynn blir mycket upprörd och man förstår att det skulle vara en omöjlighet för honom som 33-årig man att leva i celibat. Det påtalas alltså att arbetet som Bibliotekarien (The Librarian) innebär uppoffringar, men det är också tydligt att Flynn behöver ha sex. För varje film blir han mer säker i sig själv och bättre på att hantera sin kropp, vilket vi kan se som ett resultat av att han kommit i kontakt med sin kropp genom sexuella möten med kvinnor. I spinoffserien The Librarians (2014) lyckas Flynn äntligen ha ett framgångsrikt förhållande med en kvinna, NATO-agenten Eve, vars kroppsliga kompetenser kompletterar hans intellekt. Eve blir anställd av Flynn på biblioteket (det är tydligt att hennes arbetsroll mer handlar om att fysiskt skydda de yngre bibliotekarierna) och därmed är hon invigd i Flynns hemliga uppdrag och förstår dess vikt. I teveserien har Flynn blivit säker i sin förmåga att motstå de frestelser som bibliotekarieskapet innebär. I ett avsnitt av The Librarians (S01E05) menar han att en bibliotekaries uppgift är att bibehålla balans i biblioteket, och därmed också i världen, för att skydda oss alla:

All it really takes is one lunatic, one Pol Pot, one Nero [...] who has access to that kind of power to make it all go away and it can all go away, unless [...] we have a library, and that is why we need a librarian right? To protect us. To protect us all. Librarians aren't perfect, none of us are, but somebody needs to hold the line. Somebody needs to keep it on an even keel.

Flynn i The Librarians 2014 And the Apple of Discord S01E05

Bibliotekarieskapet för Flynn liknar närmast ett heligt uppdrag där den utvalde måste offra sig för andra. Ingen maktlystnad får finnas, för det skulle störa ordningen och riskera världens säkerhet.

Den manliga sexuella lusten och maktlystnaden går hand i hand. John Manneus i Bibliotekstjuven (2011) strävar efter makt i form av pengar och status. Han stjälar böcker från Kungliga biblioteket där han jobbar för att sedan åka utomlands och sälja dem under sitt täcknamn Carl Fields. Som Carl Fields har han bilden av sig själv som en världsvan, rik man och han köper sex av kvinnor i denna roll. Detta tycks vara något han får en kick av då han vill behålla sina glasögon på under sexakten och inte gå ur rollen för att bli den "vanliga" John. Det är för oss intressant att notera att John aldrig har sex som sitt bibliotekariejag, utan endast har det som Carl Fields, rik bokhandlare.

Bibliotekarien Frank i Miranda (2002) arbetar som bibliotekarie på ett folkbibliotek som ska stängas. Han verkar dock likgiltig inför det och har låg arbetsmoral då han sitter med musik i hörlurar och gör formationer av nötter på bordet framför sig. En amerikansk kvinna börjar besöka biblioteket och han blir som besatt av henne, trånar efter henne när han städar in böcker och väntar varje dag på att hon ska komma till biblioteket. Han uppslukas av sin sexualitet istället för av sin yrkesroll. De börjar dejta varandra och ha sex, och Frank älskar henne. Miranda visar sig dock vara en mystisk, oärlig och kriminell person, och Frank blir villrådlig när det uppdragas. Han pratar med sin vän Rod om det:

Frank: She's a conman.

Rob: And?

Frank: It's bad.

Rod: No, Frank, your hair is bad. She is exciting. No, no, she's beyond exciting, she's international. Get out with it. Conquer it.

Frank: I can't.

Rod: Why not?

Frank: I'm a librarian.

Rod: Frank, You're clinging to the past, you haven't even got one, you just stayed in.

Miranda 2002

Frank inser med Rods hjälp att hans liv som bibliotekarie inte inneburit någon spänning fram tills att han träffade Miranda, och att han älskar både den goda och den onda Miranda. Han låter sig därmed styras av sitt hjärta och sin fallos. Den onda Miranda får honom att ge upp bibliotekarieskapet till förmån för sex och kärlek. På så vis kan Frank liknas vid de många kvinnliga bibliotekarierna som måste välja mellan bibliotekarieskapet och sin sexualitet. Frank behöver dock aldrig genomgå en transformation; som man är han alltid sexuell.

Vi förstår de manliga bibliotekarierna som mer hotade av sin sexualitet, då de genom det sexuella uppvaknandet leds in mot att bli maktfullkomliga. Det blir, som i Edwards och Johns fall, lätt för dem att missbruka biblioteket och dess resurser. Sex och maktmissbruk kan ses som tätt förbundet. Om den manliga bibliotekariens sexualitet väcks vaknar också ett maktbegär som hotar omvärlden. Den kvinnliga bibliotekariens sexualitet är istället enbart ett hot för henne själv då hon måste välja mellan mannen och biblioteket. Därmed kan den manliga bibliotekariens sexualitet ses som farligare för världen än den kvinnliga bibliotekariens, men båda ställer dem inför stora utmaningar. Sexualiteten är *The Beast Below*; hos mannen alltid vaken och hotfull; hos kvinnan vilande så länge hon håller fast vid bibliotekarieskapet.

5.4 Klass

I vårt material ser vi hur bibliotekarieskapet innebär en medelklassposition som konstrueras och förstås i förhållande till arbetarklassen. I detta avsnitt kommer vi att undersöka hur denna klassdiskurs kan förstås och teoretiseras.

5.4.1 I Sverige

I de svenska produktionerna i vårt material är klassaspekten ständigt närvarande. I *Bibliotekstjuven* (2011) är huvudpersonen John mycket medveten om sin arbetarklassbakgrund och familj, och vill inget hellre än att göra en klassresa till den akademiska överklassen. Han har doktorerat, men får inga bra uppdrag på grund av sitt enkla efternamn Johansson, varför han byter namn till Manneus och börjar ta lektioner i vett och etikett. Han drivs till att börja stjäla och sälja värdefulla verk från Kungliga biblioteket där han jobbar för att kunna finansiera dyra cigarrer, lägenhet i Stockholms innerstad och designermöbler. Han skiljer sig från sin arbetarklassfru (när hon upptäcker att han har varit otrogen) och bryter helt med sitt gamla liv. När han till slut blir påkommen som boktjuv tar han sitt liv, hellre än att avslöjas som en bedragare.

Sally är också en bibliotekarie från ett arbetarklasssammanhang. Hennes pappa Roffe är skotekniker (vilket kan jämföras med att vara skomakare) och de båda bor i det gamla arbetarklassområdet Haga i Göteborg (där visserligen knappast en arbetarklassbefolkning längre bor på grund av höga hyror, men i serien klingar Haga och Sally och Roffes hem av en göteborgsk arbetarklassmässig tradition). Lundberg menar att kollegan Eva i kontrast med Sally har en naturgiven femininitet som är betydligt mer ”fin” där både tal, klädsel och mimik skiljer dem åt klassmässigt. ”Sallys kollega Eva Kulle fyller i serien funktion *straight man*. Bredvid en sådan redig figur kontrasterar sedan det som iscensätts av den mer genomgående komiska karaktären, i det här fallet Sally” (Lundberg 2008 s. 197). Eva står i kontrast med Sally, både vad gäller Sally som en komisk figur, men också ur en mer klassmässig aspekt. Eva konstrueras som det normala och Sally avviker.

Vi förstår Sally och Evas olika klassuttryck i *Ljuset* av José Muñoz som menar att vithet är kulturell logik som verkar genom iscensättningar av känslökoder. Den vita medelklassnormativitet som råder i USA läser därför rasifierade känslouttryck som olämpliga. Muñoz menar att vitheten och dess känslökod kan förstås utifrån

Foucaults begrepp *truth game*: ”This game is rigged insofar as it is meant to block access to freedom to those who cannot inhabit or at least mimic certain affective rhythms that have been preordained as acceptable” (Munoz 2000 s. 69). Om en person inte kan iscensätta dessa hegemoniska känslökoder kommer hans utrymme att beskärmas. Munoz menar att latino/a-befolkningen i USA ofta avbildas i medier som överdrivna och nära till starka känslouttryck; ”[s]uch mainstream depictions of Latino affect serve to reduce, simplify, and contain ethnic difference” (Munoz 2000 s. 69). Vi vill även förstå Sally och Eva ur detta resonemang. Där Sallys tal, klädsel och mimik är okontrollerad och överdriven jämfört med Evas, förstår vi som åskådare utifrån vår svenska känslökod Sally som avvikande, och något som i enlighet med Munoz också är syftande till att reducera och behärska henne och hennes klasstillhörighet. Ambjörnsson påpekar att Munoz menar att det är vanskligt att acceptera hur en majoritetskultur konstruerar ett lämpligt känslouttryck. ”Hans exempel tjänar som påminnelse om att överdrift enbart existerar i relation till det upplevt normala. Således blir den stereotypa bilden av en offentligt gråtande, hysteriskt tårdrypande latinamerikansk moder [...] utsagor om ett vitt känslöideal som gynnar måttfullhet och kontroll” (Ambjörnsson 2004 s. 89). På samma sätt förstår vi Evas eleganta klädsel, välvårdade tal och kontrollerade kropp som talande i den medelklassnormativitet som råder här i Sverige.

Denna medelklasskänslökod konstrueras alltså som normen. Dock porträtteras den inte alltid som eftersträvansvärd i vårt material. Bibliotekarien Desirée i *Grabben i graven bredvid* (2002) kommer från en övre medelklass och hon och hennes bortgångna make biologen Örjan levde ett ”perfekt” liv. Det framkommer i filmen att deras liv var alltför ordnat och opassionerat och Desirée föraktar Örjan på grund av detta. Hennes dementa mor fungerar som en varning för Desirée, då hennes liv varit precis som Desirées och Örjans. Desirée säger följande till sin mamma på hennes sjukbädd:

Men vet du, jag har aldrig sett er röra vid varandra, pappa och du. Eller gråla, eller ens prata med varandra om någonting annat än praktiska saker. Så då är det väl inte så konstigt att inte jag vet hur ett äktenskap ska fungera. [...] Det var klart att jag trodde att Örjan och jag hade ett mönsterförhållande. Allt var så välordnat och kallt. Jag lärde aldrig känna honom. Det är väl därför jag inte kan sörja honom heller.

Desirée i Grabben i graven bredvid 2002

Desirée möter en dag bonden Benny, och de utvecklar ett passionerat kärleksförhållande. Benny framställs med tydliga klassmarkörer: han lyssnar på dansband, vill att Desirée ska trilla köttbullar åt honom och kan inte föra sig på middag med Desirées vänner. Desirée däremot betar sig helt annorlunda. Hennes klasstillhörighet avslöjas i detaljer som att hon vill dricka café au lait och läsa DN Kultur när Benny vill ut till korna för morgonmjölkning. Hon bor i en ljus lägenhet fylld av konst och böcker, Benny bor på sin bortgångna mammas gård där inget tycks ha städats på många år. I filmen går stor tid åt att skildra hur Desirée anpassar sig till Bennys sätt att föra sig, där det är tydligt att vi ska förstå Benny som klumpig och ickebelevad. Benny är den som med sin sexualitet och kärlek får Desirée att omformulera sitt liv och sin historia med Örjan. Många av de klassmässiga egenskaper som Desirée förut har hållit kära måste hon nu avsäga sig för att bli en hel människa i sitt förhållande med Benny. Hennes medelklasstillhörighet blir synonymt med en välordnad fernissa

där inga starka känslor får rum. Bennys arbetarklasstillhörighet framställs som motsatsen; hos honom är känslorna många, djupa och omöjliga att hålla ifrån sig.

Benny porträtteras närmast som djurisk i förhållande till Desirée. Han är hetlevrad, spottar ur sig det han tänker på och har en stark sexualdrift. Detta ser vi även i *Mumien* (1999) där bibliotekarien Evelyn går igenom ett sexuellt uppvaknande med den burduse Rick. Även i *The Librarian: Quest for the Spear* (2004) är det den bryska och buffliga övervakaren Nicole som sätter akademikern, tillika bibliotekarien Flynns sexualitet i gungning. Att personer ur arbetarklassen framställs som att de har svårt att hantera sexuella drifter och andra starka känslor i förhållande till medelklassen är inte ovanligt. Sociologen Beverly Skeggs använder begreppet respektabilitet som ett verktyg för att belysa klasskillnader, och som ett sätt för medelklassen att åtskilja sig från arbetarklassen. Hon menar att där det finns klasskillnader finns respektabilitet:

Respektabilitet vore inget att bry sig om [...] om inte arbetarklassen (Svart och Vit) ständigt hade beskrivits som farlig, förorenande, hotande, revolutionär, patologisk och respektlös. Respektabilitet vore inget att önska sig, bevisa och uppnå om den inte hade uppfattats som en egenskap hos ”andra”, hos dem som har värde och legitimitet.

Skeggs 2000 s. 9

Skeggs menar att klass är ett diskursivt verk, skapat av medelklassen som i sin egen förtätning och identitetsskapande process konstruerat sig som skild från arbetarklassen. Skillnaderna mellan klasserna var förr nödvändiga för att iscensätta och cementera maktskillnader, men nu har de införlivats och legitimerats i vår samtid till den grad att man knappast längre talar om det (Skeggs 2000 s. 16, 19). Att träda in i bibliotekarieskapet är att göra en klassresa, enligt vårt material. Det blir tydligt när Benny, eller Johns fru (båda från arbetarklass), ska möta bibliotekariekollegor eller vänner från motsvarande klass. Johns fru och Benny lyckas inte med att passera som medelklass. De säger och uppför sig på ett (av medelklassen definierat) orespektabelt vis: Johns fru talar dålig engelska och svär, Benny kan inte äta med pinnar och visar sina biceps för att imponera. Av sällskapet blir de tydligt sedda som avvikande, och sällskapen reagerar förtjust på deras sätt att föra sig och på deras historier. De blir till underhållning och för John och Desirée blir det en pinsam kväll vilken får stor vikt för deras framtida förhållanden.

Bibliotekariernas medelklasstillhörighet iscensätts inte bara genom klassmarkörer som kläder, hem och fritidsintressen, utan också genom deras relationer. Ambjörnsson (2004) använder sig av begreppet *heteronormativ begärsmarknad* för att kunna beskriva hur tjejer skapar begripliga genus genom att hantera relationer (både vänskapliga och sexuella) i en heteronormativ struktur där den heterosexuella praktiken är central. ”Enligt detta synsätt måste både vänskapsband och sexuella begär förstås som sociala system av normer, värderingar, begränsningar och regleringar. [...] [R]elationer organiseras och hierarkiseras och vars effekt blir skapandet av genusbestämda kroppar och identiteter” (Ambjörnsson s. 2004 s. 106). Det är alltså inte bara iscensättandet av det sexuellt begärliga genuset *tjej* (eller *kvinn*a) som ingår i detta synsätt, utan också hur man iscensätter och upprätthåller vissa vänskapliga (homosociala) relationer kvinnor emellan där man ska vara begärlig i båda relationstyper för att igenkännas som en fullödigt tjej, eller kvinna. På denna

marknad konstruerar man även en klasstillhörighet då man kan iscensätta och upprätthålla en klasschimär med ”rätt” typ av klassmässiga homosociala relationer.

På den heteronormativa begärsmarknaden försöker Desirée iscensätta sig som begärlig främst på den homosociala arenan. Under filmens gång och efter mötet med Benny förstår vi henne även utifrån den heterosexuella arenan, men hennes vänskapsrelationer med dels hennes arbetskamrater på biblioteket, dels väninnan Märta är hennes primära källa till identitet. Hennes arbetskamrat på biblioteket, Lillian, disciplinerar henne med åthutningar och ifrågasättningar när Desirée börjar träffa Benny och därmed stiga ut ur medelklassen som både hon och Lillian tillhör. När Desirée väljer bort Benny för att ta jobbet i Stockholm vill Lillian bekräfta hennes val. Att se sitt medelklassmässiga beteende avspeglas hos Lillian besvärar Desirée och får henne att tacka nej till det nya jobbet:

Lillian: Nu slipper du i alla fall få valkar i händerna.

Desirée: Vad menar du med det?

Lillian: Jomen den där svaga doften av gödsel. Det var väl inte precis romantiskt. (skratt)

Desirée: Men vänta lite nu...

Lillian: Men herregud Desirée. Han är mjölkbonde.

Desirée: Vad är det för fel med det?

Lillian: Ingenting! Men det är väl klart att du och den där Benny inte hade någon framtid tillsammans. Det är väl inget konstigt med det. Du har en fil kand, du umgås i andra kretsar, vad skulle ni två ha att prata om?

Desirée: Du, vi hade massor att prata om! Benny är den godaste människa jag nånsin träffat. Han bryr sig om saker och ting, han gör det han tror på, han älskar sin gård, han är villig att ta risker, han tror på kärleken.

Lillian: Jaså? Varför flyttar du då?

Desirée: Jag ska inte flytta!

Grabben i graven bredvid 2002

Desirées relation med vännen Märta leder Desirée till att istället våga satsa på förhållandet med Benny. Märta säger åt Desirée när hon tycker att Desirée betar sig för förnämt och skäms över Benny, och kallar henne fåfång samt att hon bara vill ha en kille att visa upp i de rätta kretsarna. När Märta avslöjar att hon själv har inlett ett förhållande med en rullstolsburen man (som vi ska förstå är avvikande från hennes egen identitet, likt Benny för Desirée) börjar Desirée tänka om, och väljer att satsa på Benny. Som åskådare ska vi förstå Desirées relation med Märta som en god relation där Desirée utmanas i sina rigida föreställningar om vilken typ av man hon ska vara ihop med. Relationen med Lillian hjälper till att upprätthålla och legitimera Desirées klasstillhörighet, men som åskådare ska vi förstå hennes val att kliva ner på klasstrappan och bli tillsammans med Benny som ett lyckligt slut och därmed medelklasstillhörigheten som en kontrollerad, känslökall och icke-passionerad arena att befinna sig i.

5.4.2 I USA

Bibliotekariens klassmässighet är nästan helt oproblematiserad i de amerikanska och brittiska produktionerna i vårt material. Där är bibliotekariernas medelklasstillhörighet förvisso tydlig, men ändå inte ett problem för dem. Likt vitheten är medelklassen norm och innebär privilegiet att alltid vara fonden som andra företeelser

jämförs mot. Flynn (The Librarianfilmerna [2004, 2006, 2008]), Giles (Buffy the Vampire Slayer [1997]) och Evelyn (The Mummy [1999]) vandrar genom de akademiska korridorerna utan att det ifrågasätts. I *Where the Heart Is* (2000) blir dock bibliotekarien Forneys klasstillhörighet ett problem för huvudpersonen Novalee, som kommer från en fattig bakgrund och är en ensamstående, ung mamma. Hon är osäker på om hon duger åt Forney, en akademiker som egentligen borde fortsätta på universitetet, men har åkt hem till den lilla staden på amerikanska södern för att vårda sin sjuka syster. Klass är även problematiskt för bibliotekarien, tillika konstvetaren Jacob i *The Librarians*. Han döljer sitt akademiska konstantintresse och skriver uppsatser under pseudonym. Såvitt hans familj och vänner i Oklahoma vet arbetar han på en oljerigg och bär cowboyhatt.

Att den klassmässiga aspekten av bibliotekarieskapet i USA sällan beskrivs i vårt material kan förstås utifrån USA:s kapitalistiska ekonomiska system. Benshoff och Griffin framhåller att myten om den amerikanska drömmen dikterar att det enda som står i vägen för en amerikans lycka (vilket i enligt med kapitalismen är en förmögenhet) är hårt arbete och beslutsamhet. Amerikaner tenderar att identifiera sig med en högre klass än de egentligen tillhör, vilket kan hindra dem från att identifiera sig som maktlösa eller utsatta. Det amerikanska samhället utger sig för att vara klasslöst och amerikansk masskultur adresserar inte ekonomiska orättvisor, förutom i svåra ekonomiska perioder. Förutom att inte benämna ekonomiska orättvisor är en funktion i det kapitalistiska systemet att avvärja eller tysta kritiska röster (Benshoff & Griffin 2004 s. 158–159). Den icke-beskrivna klassproblematiken i de amerikanska produktionerna kan vi alltså se som en effekt av det kapitalistiska systemet där klass inte beskrivs och därmed inte tycks existera. Om den skulle existera är den utbredda hållningen i samhället att det är på grund av brist på motivation som en person inte når ekonomiskt välstånd och inte på grund av ett orättvist ekonomiskt system.

Sammanfattningsvis vill vi lyfta att den amerikanska drömmen om den enskildes uppåtgående klassresa skiljer sig från den svenska motsvarande föreställningen på så vis att Sverige som välfärdsstat ska ge alla medborgare goda livsvillkor. Detta kan förstås utifrån ”arbetarrörelsens vilja till kollektiv förbättring av arbetarklassens livsvillkor, en tanke som hänger samman med en nationell självförståelse med välfärdsprojektet och jämlikhetstanken i centrum” (Sohl 2014 s. 20). Vi kan därför förstå att klassdiskursen i vårt material är mer närvarande i svenska produktioner, då det finns en nationell föreställning om en välfärdsstat som omfattar alla medborgare. När Benny och Desirée eller John och hans fru ska försöka sammanfoga sina olika klasstillhörigheter med det medelklassmässiga bibliotekarieskapet stöter de på problem, då jämlikhetstanken som vi håller ansvarig för nationens välstånd utmanas (till skillnad från USA som inte drömmer om kollektivt välstånd, utan om den enskildes väg till förmögenhet och därmed lycka). Desirée har en högre klasstillhörighet än Benny och i svenska populärkulturella narrativ söker man därför hantera sådana skillnader som skaver mot den nationella föreställningen om lika villkor för alla.

5.5 Den intelligenta kvinnan som hot

Gemensamt för många av de kvinnliga bibliotekarierna är att de uppfattas som intelligenta och de har i början av filmerna knappast något sexliv (eller ens någon

sexualdrift), utan har helt vikt sitt liv åt sitt yrke. Som vi tog upp i diskursen 5.2 Kropp vs. hjärna, är den kvinnliga bibliotekariens sexualitet något som är svårt att kombinera med bibliotekarieskapet. I denna diskurs kommer vi istället att diskutera hur den kvinnliga intelligensen förstås som hotfull och hur den hanteras för att göra de intelligenta kvinnorna mindre skrämmande.

5.5.1 Den skräckinjagande bibliotekarien

Trots att många människor ser biblioteket som en trevlig plats för både vuxna och barn finns det även en samhällelig uppfattning om att biblioteket som plats också kräver tystnad och respekt och injagar rädsla hos besökaren. Radford och Radford undersöker denna rädlans diskurs i flera texter, och bygger med hjälp av Foucaults teorier ett resonemang om rädlans diskurs där biblioteket som institution är en skräckinjagande plats för att det huserar all världens samlade kunskap (diskurser) och organiserar den på ett sätt som gör att allmänheten slipper att uppleva dess oföreställbara makt (Radford & Radford 2001 s. 305–307). Det är inte biblioteket i sig som är skräckinjagande, utan tanken på okontrollerad diskurs och vad den kan innebära. Genom att se bortom den kvinnliga bibliotekariens skräckinjagande stränghet och upptäcka att där bara finns en kvinna; alltså inget att vara rädd för, kan den kvinnliga bibliotekariestereotypen ses som sätt för att parera rädslan för okontrollerad diskurs (Radford & Radford 1997 s. 260–261). ”Female librarians are not gods who create and control the overpowering rationality of the library’s space of knowledge. The stereotype is a front that defuses the power and fear of this rationality” (Radford & Radford 1997 s. 261). Stereotypen är besatt av ordning, och en sådan figur fruktar man inte – tvärtom. Det är någon man ömkar för (Radford & Radford 1997 s. 261).

I vårt material kan vi i många fall se spår av hur denna presentation av den kvinnliga bibliotekarien lever kvar. Lisbeth i *Bibliotekstjuven* (2011) kan först verka respekt- ingivande, auktoritär och mycket mån om bibliotekets samlingar när hon visar runt huvudpersonen John på Kungliga biblioteket. Men i takt med att filmen går får man se Lisbeth på det vis som Radford och Radford föreslår; det är inget att frukta, det är bara en kvinna. Vi får möta Lisbeth i sårbara situationer, och vi förstår att hon är bara en kvinna – utan kärlek, familj eller sexliv. På samma vis lär vi känna Charlene i *The Librarian* filmerna (2004, 2006, 2008) – hon presenteras som sträng och befallande, men vi får veta att också hon är mänsklig och sårbar utan kärlekspartner och familj. Hon bekänner detta för Flynn när han är ledsen över att inte kunna delta i livet på grund av kallet som *The Librarian*. Lisbeth och Charlenes intelligens och makt desarmeras på detta sätt. Vad åskådaren först ser som någon som injagar rädsla i oss är i själva verket bara en kvinna som inte lyckats med det heterosexuella tvåsamhetsprojektet och diskursen tycks säga oss: hur skulle vi kunna frukta någon så misslyckad? Det är även så att deras brist på familjeliv och yttre intressen möjliggör för dem att hålla de yngre manliga bibliotekarierna i schack. Det är Lisbeth som sätter fast John när han har stulit och sålt vidare dyra böcker ur Kungliga bibliotekets samlingar, och Charlene reglerar Flynnns förväntningar på hans yrkesroll. Man kan förstå att denna typ av bibliotekarie disciplinerar de yngre manliga bibliotekarierna när de riskerar att bli maktfullkomliga (som beskrivits i diskursen 5.3 *The Beast Below*).

Vi förstår som sagt Radford och Radfords (1997, 2001, 2003) rädlans diskurs som en intressant teori med många poänger. Som exemplifieras i styckena ovan framhåller de att det bakom den kvinnliga bibliotekariens hårda fasad bara finns en kvinna och att hon därmed inte är hotfull. Vi förstår detta i relation till vår egen diskurs Kroppen vs. hjärna: att bakom hjärnan finns en kropp; bakom bibliotekarien finns en kvinna. Genom att understryka att det ”bara” finns en kvinna bakom fasaden sägs också något om en föreställning av hur en normativ kvinna ska vara, och ungmöstereotypens motsats skisseras: någon som visar att hon är skör, mild, och därmed aldrig hotfull.

Det är tydligt att den stereotypa kvinnliga bibliotekarien även är vit och tillhör medelklass, men detta problematiseras aldrig av Radford och Radford. Därmed undersöker de inte heller hur dessa faktorer påverkas av bakomliggande maktstrukturer. Att författarna inte förhåller sig till att ungmön är vit och av medelklass innebär ett förminskande av de som faller utanför dessa normer, och deras upplevelser av att möta någon i en mer privilegierad position. Det blir naturligtvis ytterligare hotfullt att befinna sig som rasifierad i ett bibliotek där endast vita, normativa bibliotekarier arbetar, något som Radford och Radford aldrig problematiserar.

5.5.2 Den seende kvinnan

Ett flertal av de unga kvinnliga bibliotekarierna är i början av filmerna intelligenta kvinnor som möter en man som får dem att upptäcka sin (hetero)sexualitet, för att sedan välja bort sin karriär helt (Evelyn i *Mumien* [1999]) eller välja att inte avancera (Desirée i *Grabben i graven bredvid* [2002]). Det är tydligt att de unga kvinnorna måste förhålla sig till sin begärlighet för att sedan ofta välja en heterosexuell tvåsamhet.

Att den intelligenta kvinnan inte blir sedd skriver Mary Anne Doane om och exemplifierar med kvinnan i glasögon på film. Hon menar att kvinnan i glasögon betecknar exempelvis ”bortträngd sexualitet, kunskap, synlighet och syn, intellektualitet och begär” och är samtidigt ”intellektualitet och icke-begärlighet; men i det ögonblick hon tar av sig glasögonen (ett ögonblick som, verkar det, alltid måste visas upp, och som i sig är kopplat till en viss sinnlighet) förvandlas hon till skådeobjekt, till själva bilden av begäret” (Doane 2001 s. 144–145). Om vi föreställer oss Evelyn och Desirée som seende kvinnor i filmerna, kvinnor som betraktar och därmed (enligt Doane) inte betraktas är detta något som sker innan de träffar de män som får dem att införa sexuella praktiker i sina liv. Efter att de återupptäckt sin undanträngda sexualitet måste de också förhålla sig till sina kroppar, som likt alla unga (normativa) kvinnokroppar, sexualiseras och förstås utifrån ett manligt heterosexuellt begär.

Att en kvinna på film bär glasögon har sällan med ett synfel att göra, utan Doane menar att det betecknar att hon ser, till skillnad från att bli sedd på. När en kvinna med glasögon tar av sig dem på film ”anger [det] ett ögonblick av ideologisk fara eller hot – i detta fall en kvinna som tillägnar sig blicken [...] Den intellektuella kvinnan tittar och analyserar, och genom att göra anspråk på blicken ställer hon hela representationssystemet inför ett hot” (Doane 2001 s. 145). Alla de intelligenta kvinnor som vi har stött på i vårt material har desarmerats på ett eller annat vis. Evelyn går från att se till att bli sedd och objektifierad, och därmed försvinner hennes

tidigare livsprojekt: kunskapen. Hon utgör som begärlig, sexualiserad kvinna inte längre något hot mot representationssystemet, och inte heller mot den patriarkala makt som råder i filmen (och även i verkligheten). Som sexualiserad kvinna hanteras hon enkelt utefter strukturer som ger henne mindre makt och mindre autonomi då hon, så länge hon är ung och begärlig, kommer att förstås och värderas utifrån den man som begär henne och vad denna relation ger henne för fördelar. Utan synen (de metaforiska glasögonen, som i Evelyns fall är verkliga och används när hon studerar böcker i början av filmen) är Evelyn hanterbar och ofarlig.

När Evelyn i slutet av filmen rider iväg i skymningen i armarna på Rick är det tydligt att hon har omfamnat sin kvinnlighet, sin illusoriska inre genuskärna för att använda Butlers begreppsvärld. Tidigare i filmen har hon ridit på en egen kamel och tävlat med Rick om vem som kommer fram först. Nu ligger hon i hans armar och kamelen lunkar sakta fram i solnedgången; tävlingen är över. Evelyn har gett upp sin syn och accepterat sin heterosexualitet. Under filmens gång har Evelyn gått från att vara en självständig bibliotekarie som betraktar, till att bli en kvinna som låter sig betraktas, omfamnas och omhändertas av en man. Då slutet ska förstås som lyckligt förstår vi också Evelyns utveckling som lyckad. Ju längre från bibliotekarieskapet, ju närmare en hegemonisk kvinnlighet som Evelyn inte kan undkomma. För att hon ska få ett fullödigt heterosexuellt liv (och förstås som en sammansatt kvinna) måste hon förhålla sig till sin kvinnliga kropp och hänge sig åt heterosexuella praktiker och begär. Det är först när filmen tonar ut och Evelyn låter Rick hantera henne som en riktig kvinna som spåren av diskursen om bibliotekarieungmöns skingras och vi presenteras ett lyckligt slut.

Ett annat sätt att desarmera den hotfulla kvinnliga intelligensen är att konstruera den som farlig och onaturlig. Cassandra i *The Librarians* (2014) är tyngd av sin intelligens. Hon är ett matematiskt geni, men uträkning ger henne stor fysisk smärta. Hennes genialitet är inte endast naturgiven, som de andra två yngre manliga bibliotekariernas i serien, utan förklaras som att få extra kraft av en dödlig tumör i hennes hjärna. Att göra uträkningar åsamkar Cassandra därför stor smärta, och hon får hjälp av bibliotekarien Jacob för att lära sig att hantera den. Hennes intelligens är alltså något extremt smärtsamt och kan förstås som patologiskt och farligt för hennes hälsa. Intelligensen får inte finnas och åtnjutas av henne utan några kroppsliga faror, som hos de manliga bibliotekarierna, utan konstrueras som hotfullt och något som hon inte kan leva med en längre tid. Intelligensen är en sjukdom och ett livshotande tillstånd för Cassandra, men för de andra manliga bibliotekarierna är den en naturlig del av deras kroppar. Vi vill mena att detta är en strategi för att parera den makt som kvinnlig intelligens innebär.

5.5.3 Att inte sexualiseras

Alla unga kvinnliga bibliotekarier i vårt material genomgår en sexualisering, en objektifiering av en manlig blick. Det är något som måste ske, då det är alltför hotfullt med en begärlig kvinna som också Ser. De unga kvinnorna går igenom denna sexualisering och upphör att vara bibliotekarier (Evelyn) eller lyckas (antagligen) med att förena det heterosexuella projektet och bibliotekarieskapet (Desirée). Den avsexualiserade ungmöbibliotekarien (exempelvis Lisbeth från *Bibliotekstjuven* [2011] och Madame Jocasta Nu från *Star Wars: II – Attack of the Clones* [2002]) är nästan alltid medelålders eller äldre i vårt material. Som vi redan har undersökt i

denna analys kan vi förstå dessa avsexualiserade ungmöbibliotekarier som mer kompetenta än de yngre männen, då deras sexualitet konstrueras som obefintlig och därmed inte går att koppla ihop med en maktfullkomlighet och ego som skulle hota bibliotekarierollen. Ungmöstereotypen blir alltså en taktik för att känna igen och desarmera den intelligenta kvinnan som vaktar bibliotekets resurser.

Att vara icke-begärlig är farligt som kvinna. ”Att bli kallad ful är förenat med risk för den som bygger sitt vara, sin existens, på kvinnlighet som konsten att bli betraktad. Ful = inte kvinnlig = inte berättigad till existens = subjektets fundament faller samman = undergång” (Lundberg 2008 s. 59). I vårt material ser vi många exempel på när den kvinnliga bibliotekarien inte konfronteras med sin sexualitet, och därmed inte förhåller sin kropp efter det manliga heterosexuella begäret. Charlene (som är medelålders) i *The Librarian* filmerna (2004, 2006, 2008) uppmuntrar Flynn att ge sig iväg på semester och leva livet. Självt gjorde hon aldrig det, säger hon, och offrade allt (inklusive ett äktenskap) för biblioteket. Med vad vi redan vet om ungmöstereotypen kan vi anta att Charlenes karriär hindrade henne från sexuella utsvävningar och utveckling, och nu har hon stagnerat i en roll som medelålders bibliotekarie. Även bibliotekarien Lisbeth i *Bibliotekstjuven* har gett upp sitt liv för arbetet på Kungliga biblioteket i Stockholm, där hon med stolthet vandrar genom korridorerna och på slutet avslöjar att det är huvudpersonen John som stulit och sålt vidare värdefulla verk från bibliotekets samlingar. Lisbeth har ingen livspartner eller vänner utanför biblioteket, och John läser för Lisbeth ur Karlfeldts dikt ”Ha tack för vad du gav” i sin dödsscen:

Knappt tändes, år, din blida vår, så bleknar glansen av. Din sommarblomstring är sin kos, hav tack för vad du gav, om ock du endast gav en ros att lägga på en grav.

John i Bibliotekstjuven 2011 S01E03

Tidigare i avsnittet har han anmärkt på Lisbeths ålder, och hennes plikttrogenhet. ”Ingen tackar dig för att du går omkring där och är snäll Lisbeth, det ska du inte tro!” Det är en ständigt närvarande uppfattning att Lisbeth är gammal och för oambitiös. Hennes sommarblomstring har flytt. Men det är också tack vare detta hon avslöjar Johns bedrägerier och kan återställa de flesta av böckerna till Kungliga bibliotekets samlingar.

Den intelligenta kvinnliga bibliotekarien är alltså hotfull. Hon vaktar och organiserar diskurser, vilket i sig är skräckinjagande. Hennes intelligens och syn hotar det patriarkala systemet vår värld bygger på och därför söker populärkulturen desarmera henne på olika sätt. Hon kan – om hon är ung och begärlig – sexualiseras och på så vis hanteras som ett objekt och inte längre vara skräckinjagande. Hennes intelligens kan konstrueras som en sjukdom, ett patologiskt tillstånd som är livsfarligt för henne, en anomali. Hon kan också förstås som äldre, avsexualiserad, ogift, oattraktiv och därmed också neutraliserad som hot. Denna avsexualisering av de äldre ungmöbibliotekarierna ser vi också som ett möjligt utrymme för dem att utöva andra sexuella praktiker i. Dessa kvinnor har naturligtvis en sexualitet kvar, trots att den manliga blicken inte objektifierar dem eller begär dem längre. Hur ungmöbibliotekarien kan förstås genom queera glasögon utvecklar vi under motläsningsavsnittet i denna studies avslutningskapitel.

8. Avslutning

I denna avslutande del av studien kommer vi att sammanfatta och diskutera vår analys, lyfta fram våra egna slutsatser samt motläsningar av materialet, presentera vår studies betydelse för bibliotekarieskapet samt vår egen forskarposition och slutligen ge förslag på vidare forskning.

8.1 Slutsatser

I denna studie har vi visat hur bibliotekariers genus görs och vilka maktstrukturer som ligger bakom dem i svenska, amerikanska och brittiska film- och teveproduktioner från slutet av 1990-talet och framåt. För att kunna göra detta har vi ställt två stycken forskningsfrågor till materialet, som vi har besvarat med hjälp av diskursanalys som metodologiskt verktyg:

- Hur görs bibliotekariers genus i bibliotekarierepresentationer?
- Hur kan man förstå dessa genusediskursers maktstrukturer och hur de producerar och upprätthåller hegemonisk ordning?

Det finns en tydlig könsbinär som aldrig överskrids i vårt material. Kvinnorna och männen har sina typiska könsutmaningar i sitt bibliotekarieskap. Bibliotekarierepresentationerna i vårt material är genomgående heterosexuella, vita, cis-personer och av medelklass. Vissa undantag finns, men bibliotekarierna i vårt material är en mycket homogen grupp. De flesta av de få rasifierade bibliotekarierna i vårt material är afroamerikaner, som enligt Hollywoodtraditionen ofta förekommer som tokenkaraktärer. Kärleksrelationerna i vårt material består alltid av två heterosexuella cis-personer av samma etnicitet.

Materialet har visat att stereotypa drag från den traditionella ungmöbibliotekarien i hög grad lever kvar som attribut för att känna igen bibliotekarier. Glasögon och uppsatt hår har inte varit ovanligt i vårt material, men vi har även stött på andra representationer. Det gemensamma för bibliotekarierna har istället varit deras närhet till kunskap. Då bibliotekarierna i materialet generellt kan relateras och reduceras till en hjärna ser vi detta som det mest utmärkande stereotypa draget för bibliotekarien, oavsett kön. Bibliotekarierna konstrueras generellt som intellektuella människor, hjärnor, som är i behov av en kroppsligt kompetent motpart av motsatt kön/genus som kan komplettera dem. Denna motpart kan antingen presenteras som en atletisk och sexuell person och/eller som en arbetarklassperson som därför förstås som mer djurisk och kroppslig än bibliotekarien.

Vi kan konstatera att det i materialet är problematiskt för bibliotekarierna att förhålla sig till sin sexualitet. Deras genus påverkar denna problematik. Kvinnorna står generellt inför ett sexuellt uppvaknande, vilket kan leda till att de måste ge upp sitt bibliotekarieskap och omfamna den heterosexuella praktiken och bli en begärlig kvinna, eller behålla sin intelligens och yrkesroll och därmed avstå ifrån sin sexualitet. Männens förutsätts redan ha en sexualitet och deras intelligens är till deras fördel. Den intelligenta kvinnobibliotekarien förstås däremot som hotfull då hon med sin seende blick hotar det ideologiska system som utgör den patriarkala världen. Därför söker filmerna hantera och desarmera kvinnornas intelligens, främst genom att sexualisera dem eller ta ifrån dem all sexualitet och göra dem icke-begärliga. Antingen är kvinnorna unga i materialet och måste därför konfronteras med en sexualisering, eller är de redan medelålders och därmed icke-begärliga och icke-sexuella. Det finns inte en enda representation som följer en ung kvinnas bibliotekariekarriär utan att de ställs inför en manlig blick för att parera den fara som den intelligenta kvinna som är ung, begärlig och intelligent utgör. Ungmöstereotypen blir alltså en taktik för att känna igen och desarmera den intelligenta som vaktar bibliotekets resurser.

Männens utmaning i yrkesrollen består av att inte dra nytta av bibliotekets resurser för egen vinning. Denna törst efter makt och medel är tätt förknippad med deras fallos och sexualitet; de måste lära sig att moderera och reglera den för att inte gå under. Männens bibliotekarieskap bygger på att de kan kontrollera sin sexualitet och på så vis kombinera de två, medan kvinnors bibliotekarieskap bygger på att de måste avstå från sexualiteten för att kunna vara en bibliotekarie. På så vis är de kvinnliga bibliotekarierna bättre bibliotekarier då de inte har någon sexualitet som kan kopplas ihop med ett starkt maktbegär och därmed inte heller utsätts för några frestelser till att missbruka sin position som bibliotekarie. Männens riskerar att missbruka biblioteket och göra ett dåligt jobb, vilket inte kvinnorna gör. Kvinnorna i vårt material är nästan alltid flitiga och goda bibliotekarier som är uppfyllda och styrs av bibliotekets syfte. Det finns exempel på kvinnliga bibliotekarier som inte är flitiga och goda, utan sexuellt utlevande, clownaktiga eller på andra sätt avvikande. Dessa exempel är dock nästan uteslutande av parodisk karaktär, där det föreligger en komik i att konstruera en bibliotekarie som icke-god och icke-flitig, då denna uppfattning går emot den vedertagna uppfattning om hur en igenkännlig bibliotekarie är.

Att vara bibliotekarie är att vara medelklass i vårt material. I många av de svenska filmerna behandlas en klassproblematik där medelklassbibliotekarien ställs i relation till en arbetarklassperson. I de amerikanska produktionerna framställs mestadels inte klass som en problematik, vilket vi härrör till USA:s kapitalistiska ekonomiska system där klasser osynliggörs och ekonomisk orättvisa förklaras med brist på motivation till att skapa sig en förmögenhet hos enskilda individer.

8.2 Diskussion

I denna diskussion vill vi belysa resultaten främst utifrån vår andra forskningsfråga: "Hur kan man förstå dessa genusedskursers maktstrukturer och hur de producerar och upprätthåller hegemonisk ordning?". Därefter presenterar vi en motläsning till vårt material för att sedan diskutera hur våra slutsatser kan påverka bibliotekarieskapet. Vi ger även förslag på vidare forskning.

Bibliotekarierepresentationerna konstrueras som privilegierade på många sätt. De åtnjuter privilegiet av att vara normativa på så vis att deras sexualitet, etnicitet, funktionsförmåga, klass etc. sällan eller aldrig ifrågasätts eller konstrueras som avvikande. Bibliotekarierna är av medelklass, vilket vi genom vårt material förstår som en normativ klass som har skapat sig själv genom att konstruera arbetarklassen som kaotisk, farlig, hotande och respektlös. Bibliotekarierna är alltid heterosexuella och behöver på så vis inte uppleva hot eller förtyck på grund av deras sexualitet. De är oftast vita och är därför normen som rasifierade personer jämförs med. Produktionerna sysselsätter sig med att porträttera västerländska ideal. På detta sätt kan vi se att konstruktionen av bibliotekarierna utgör och upprätthåller en vit, medelklassmässig och heterosexuell hegemonisk ordning.

Vi har i denna studie haft ett intersektionellt perspektiv på genus, något som vi ser saknas i den tidigare forskningen. Radford och Radfords forskning (1997, 2001, 2003) har som sagt varit en stor inspirationskälla, men som vi framhöll i diskurs 5.5 Den intelligenta kvinnan som hot saknar vi ett intersektionellt perspektiv även i deras forskning. Då vår studie visar på att bibliotekarien generellt representeras som en på många sätt privilegierad person har vi sökt problematisera faktorer som samspelar med hens genus, såsom klass och etnicitet. Genom att undersöka detta har vi kunnat belysa en bredare bild av såväl bibliotekarien som de maktstrukturer som formar den. Vi ser även att vi har bidragit till forskningsfältet då vi kritiskt har granskat hur bibliotekariens klasstillhörighet representeras och problematiserat den i förhållande till det svenska eller amerikanska samhälle som filmerna producerats i.

Som redan konstaterats är det mest utmärkande draget för bibliotekarierna i vårt material att de är intellektuella. Eftersom de i huvudsak även är vita cis-personer med medelklasstillhörighet skulle man kunna tala om denna samling som en mall för hur bibliotekarier förväntas vara. För att identifiera stereotyper är det snarare mer relevant att relatera till deras kön, då det är beroende av könstillhörighet som yrkets möjligheter skiljer sig.

Den kvinnliga bibliotekarien måste helt avstå från sin sexualitet för att vara bibliotekarie, eller säga upp sitt bibliotekarieskap till förmån för sin sexualitet, till skillnad från mannen vars sexualitet ses som självklar, men också kopplat till ett maktbegär och därför farligare. Detta är en tydlig problematik som historiskt kan hänvisas till hur den patriarkala strukturen har ämnat att begränsa (cis-)kvinnor på grund av deras kroppar och biologiska förutsättningar. En intelligent kvinna med begärlig kropp hotar den patriarkala ideologin med sin syn. Ungmöstereotypen utan intresse för vare sig heterosexuella relationer eller barnaskaffande är mindre hotfull, men gör ändå motstånd då hon motsätter sig de normer och ideal som samhället har försökt att förmedla om hegemonisk kvinnlighet.

Det finns en tydlig maktstruktur i hur kunskapen i biblioteket och bibliotekarien som väktare/förmedlare är vit och av medelklass. Då bibliotekarierna generellt är vita och att bibliotekarieskapet innebär en plats i medelklassen, reproducerar detta uppfattningen om att kunskapen är tillhörande de vita och belästa, och det är dem som väljer vem som får tillgång till den och inte.

För oss som masterstudenter blev det även intressant att se hur den digitala biblioteksverksamheten inte representeras i någon högre grad. Det är det analoga biblioteket som i hög grad beskrivs, vilket vi ser som anmärkningsvärt långt ifrån vad som är aktuellt i samtida biblioteksutbildningar. Bibliotekarien i vårt material är ofta en akademisk figur, djupt försjunken i dammiga böcker (Evelyn i *Mumien* [1999], Flynn i *The Librarian* [2004, 2006, 2008], Giles i *Buffy the Vampire Slayer* [1997]). Det är sällan man får se bibliotekarier ens använda en dator. Detta kan vi se som en seglivad myt som kanske bibliotekarier gillar att framhålla, då den beskriver yrket som sofistikerat. Även i de filmer som utspelar sig i framtiden eller andra universum är det tydligt att boken som symbol får representera biblioteksarbete. Inte ens i *Star Wars: Episode II – Attack of the Clones* (2002) som är en science fiction film, kan man fråga bokens symbolvärde. I det futuristiska biblioteket finns det många bokhyllor som ger illusionen av att innehålla fysiska böcker, trots att de i själva verket är digitala. Man kan fråga sig varför man ens ställer upp dessa fysiska hyllor när det i filmens värld är uppenbart att information kan samlas på en mycket, mindre yta. Biblioteket blir förståeligt som plats först när böcker finns däri.

Slutligen i denna diskussion vill vi lyfta den fråga vi med hjälp av Radford och Radford (1997) inledningsvis ställde i studien: i vems intresse ligger det att framställa bibliotekaren(ungmön) på detta sätt? Vi har i vår analys visat att det är en vit, patriarkal och kapitalistisk ordning som skapat de produktioner och därmed också de bibliotekarierepresentationer vi har analyserat. Denna ordning syftar till att legitimera sig självt och upprätthålla de rådande strukturerna. De diskurser som vi har identifierat och analyserat är därför talande för denna ordning och hur den vill att vi som medborgare ska förstå och reglera våra förväntningar på livet för att utmana den.

Vårt material presenterar, upprätthåller och deltar i flera maktstrukturer som tar sig uttryck i diskurser om bibliotekariens genus och därmed också klass, etnicitet och sexualitet. Men i dessa diskurser finns det också spår av motstånd och utforskade utrymmen. Vi kommer i avsnittet nedan att presentera några möjliga motläsningar av materialet för att lyfta dem.

8.2.1 Motläsningar

En motläsning är ett sätt avkoda en film där man aktivt ifrågasätter de ideologiska antaganden som finns inkodade i filmen. I Hollywoodfilmer uppmanas generellt inte åskådaren att ifrågasätta dem på detta vis, utan filmen framhålls som eskapism.

The fact that Hollywood films are generally understood as mere entertainment (without political significance) is itself an ideological assumption, one that denies the importance of image studies and therefore represents white patriarchal capitalist film practice as neutral, natural and inevitable

Benshoff och Griffin 2004 s. 17

Vi söker att ifrågasätta denna neutrala, naturliga och ofrånkomliga front som presenteras i Hollywoodfilmer, men som vi också kan se i vårt svenska material. Wallenberg menar att en motläsning kan användas som en queerläsning för att den ”ruckar på köns-, genus- och sexualitetsbinärerna för att i stället lyfta fram identifikation och begär som flytande och flexibla” (Wallenberg 2008 s. 146). Wallenberg menar att det queera och Hollywoodfilmen är tätt förbundna, inte bara då filmerna ofta behandlar heterosexuell tvåsamhet, utan också då många av de personer

som jobbade eller jobbar i industrin var eller är queera och exemplifierar med personer som Marlene Dietrich, Greta Garbo och Cary Grant.

Dessa för industrin helt outhärliga personer var alla queera och verkade i ett till synes heteronormativt system som producerade och tjänade stora pengar på att skapa, idealisera och romantisera heteronormen som enda möjlighet. Professionellt var de en del av systemet, de var *i* systemet, men de var samtidigt utanför. De var del av centrum, men också del av periferin som inom och utom, hjälper oss att förstå filmtexternas ambivalens: i den heteronormativitetsiver som de förespråkar förekommer alltid glapp som texten själv inte förmår exkludera.

Wallenberg 2008 s. 153–154

Vi ser därför motläsningen som en möjlighet för oss att ta till vara på detta glapp som Wallenberg beskriver, och försöka närma oss en förståelse av bibliotekarieungmön där vi går i clinch med den vita, patriarkala, kapitalistiska filmpraktiken. Vi gör två stycken motläsningar, en av bibliotekarieungmön på en mer översiktlig nivå kopplat till biblioteket och en mer specifik läsning av bibliotekarien Desirée i Grabben i graven bredvid (2002).

8.2.1.1 Det lesbiska biblioteket

I den här motläsningen vill lyfta ungmödiskursen och hur den skulle kunna läsas på ett queert sätt. Som vi har visat i denna studie lever bibliotekarieungmön genomgående i celibat. Hon visar inga sexuella lustar och utför ingen sexuell praktik. Hon är inte begärlig för den manliga blicken. Som vi också har visat i vår studie är den kvinnliga bibliotekarien den vanligaste bibliotekarien, men också kanske den mest kompetenta bibliotekarien då hon inte frestas av att dra nytta av bibliotekets resurser. Därför är många bibliotek i vårt material befolkade av flest kvinnliga bibliotekarier. Biblioteket är på så vis, borträknat besökarna, en kvinnlig plats. I vårt material kan exempelvis biblioteket i Grabben i graven bredvid (2002) och Men of Honor (2000) samt den kvinnliga gemenskapen på det fiktiva Kungliga biblioteket i Bibliotekstjuven (2011) förstås som kvinnliga platser. Vi vill öppna upp för en möjlig lesbisk praktik mellan dessa ungmöbibliotekarier. I det utrymme som skapas hos dessa karaktärer i det att de inte är begärliga av heterosexuella män, finns också utrymme för dem att konstruera sig själva som sexuella på ett icke-heterosexuellt vis. Det vore direkt felaktigt att förutsätta att dessa människors sexualitet inte alls finns, bara för att de inte är begärda av män. Kanske kan biblioteket vara en dold och därmed icke-dömande plats för lesbiska praktiker bibliotekarierna emellan. Kanske kan ungmöns kontrollerade sätt vara en taktik för att låta lesbiskheten förbli hemlig och dold.

I diskurs 5.2 Kropp vs. hjärna diskuterade vi hur bibliotekariens arbetsuppgifter inte representerades korrekt, utan att vi bara får se det yttre arbetet som pågår i ett bibliotek. Eftersom åskådaren (som också är potentiell biblioteksbesökare) inte ens på film får inblick i bibliotekets personalutrymme kan detta trigga fantasin. Då bibliotekariens inre arbetsuppgifter aldrig gestaltas och utforskas skulle de mystiska icke-publika utrymmena kunna vara sexuella tillhåll. I de fall när vi får viss inblick i det inre arbetet (som i Bibliotekstjuven [2011]) är de tillfällena ofta laddade med potentiell sexualitet; som när de äldre bibliotekarierna Karin och Bibbi delar på en flaska vin och äter sushi medan de arbetar med att ta fast den mystiska person som stjälar och säljer vidare Kungliga bibliotekets värdefulla böcker i hemlighet.

Ungmöbibliotekarien framställs som om hon inte har något liv bortom biblioteket, vilket hon – enligt vår läsning – heller inte behöver, om hon tillgodoser sina sexuella behov på biblioteket. Tidigare forskning¹¹ har identifierat att bibliotekarien misstänks ha en hemlig sida där hon släpper loss för att balansera sitt kontrollerade yttre. Kanske kan denna förmodade hemliga sida komma till liv tillsammans med de andra bibliotekarierna. Något som talar för detta är också det faktum att kvinnliga bibliotekarier i vårt material tillåts vara ”ensamma” i biblioteket, utan en man som heterosexuellt alibi.

8.2.1.2 *Desirée som den glada änkan*

I Grabben i graven får man initialt bilden av Desirée som ensam. Vi får under vinjetten se henne arbeta som bibliotekarie vilket ska förstås som hennes stora syfte i livet. Vi får även se hur hon på jobbet sitter och söker ett jobb som förstebibliotekarie i Stockholm. För att förtydliga att hon i övrigt lever (är) ensam ser vi att hon hälsar på sin dementa mamma på vårdhemmet och att hon besöker sin bortgångne mans grav. Vi får också se hur hon avslappnat ligger i badkaret med tända ljus, hon har radion på där det talas om hur det är att komma hem till nära och kära varpå hon blundar och doppar huvudet under vattnet. Sedan går hon upp för att brygga en espresso, varpå hon torkar av dammet på ett foto på Örjan. Parallellt med detta får åskådaren (till tonerna av dansband) se hur Benny handlar storpack med mikropiroger samt håller snabbkaffe i en kopp som han fyller med varmt kranvatten och rör om med skaftet på diskborsten. Här tydliggörs alltså stora skillnader mellan Desirée, Benny och deras olika liv och åskådaren (som vet att det är en romantisk komedi) ges redan här en hint om vad som kommer hända. Då Benny gör entré i filmen till tonerna av glad dansbandsmusik tolkas han inte som ensam på det sätt som Desirées ensamhet gestaltas. Han lever livet på sin bondgård och är nöjd med det, medan Desirée som kvinna ska vilja något mer. Vi menar att dessa inledande scener bäddar för följande motläsning.

Att vara ensam (eller själv) behöver inte nödvändigtvis ses som något negativt ens för en kvinna i dryga 30-årsåldern. Låt oss istället se Desirée som nöjd med sitt liv som ensamstående. Hon trivs med sitt jobb som bibliotekarie och har ambitionen att avancera vilket syns i att hon söker jobb i Stockholm och vill göra karriär. Hon har ingen familj som håller tillbaka henne och hon drar sig inte heller för att flytta till Stockholm. Det är tydligt att hon bryr sig om sin mamma men känner inget omhändertagande ansvar. Desirée kan ses som nöjd med livet då hon bara har sig själv och sina behov att tänka på. Kanske är hon till och med tacksam för att inte längre leva med Örjan som hon har haft ett misslyckat äktenskap med. Hon är äntligen fri och det är det hon njuter av när hon torkar dammet av fotot på sin avlidne man. Hon är också tacksam gentemot Örjan och hans död då hennes civilstatus som änka normaliserar hennes ensamhet. Tack vare det behöver hon inte förklara sig för någon, då ingen vill ifrågasätta hennes eventuella sorgearbete. Hon är mån om att tillgodose sina behov och unnar sig bara det bästa, för det är hon värd. Badet kan vi se som en plats där hon rör om sig själv, tänder ljus och slappnar av. Det kan därför även vara en plats för Desirée att tillfredsställa sina sexuella behov på. Eftersom hon trivs

¹¹ Se exempelvis Shaffer & Casey (2013)

med blott sig själv kan hon uppfylla det sexuella behovet utan inblandning av andra. Denna Desirée är sexuellt fri och har inget behov av att begäras av män. De människor hon träffar på daglig basis är kollegorna på biblioteket som nästan alla är kvinnor, varför lesbiska relationer skulle kunna vara möjliga. Desirées vilja att flytta till Stockholm kanske också har att göra med en längtan efter att utforska det lesbiska utbudet i storstan.

8.2.2 Studiens betydelse för bibliotekarieskapet

Vi har i vår studie sökt belysa hur bibliotekarierepresentationers genus görs och hur de olika genusediskursernas maktstrukturer utgör och upprätthåller en hegemonisk ordning. Vi vill med vår studie lyfta att representationen av bibliotekarien – och då särskilt den om ungmön – är värd att forska på. Att studera populärkulturen har för oss varit ett effektivt sätt att förstå vår samtid och också ett sätt att få andra människor intresserade av vår studie, då många tycker om att se på film och även de mer oinsatta har bättre möjlighet att förstå akademisk text utifrån populärkulturella produktioner.

Ett par resultat av vår studie vill vi dock lyfta fram som anmärkningsvärda för representationer av den svenska bibliotekarien, trots att vårt svenska material är begränsat till endast två filmer och en teveserie. Vi vill ändå framhålla att vi inte har stött på en enda rasifierad svensk bibliotekarie i vårt material. Representationen av rasifierade karaktärer överhuvudtaget är nästan helt osynlig och det är tydligt att den samtida svenska bibliotekarien ses som vit. Det är också tydligt att den svenska bibliotekarien är heterosexuell. Det finns inte en enda icke-heterosexuell bibliotekarie i vårt svenska (eller övriga) material. Bilden av en vit, heterosexuell bibliotekarie är ohotad och det tycker vi är bekymmersamt. Vi menar att detta fungerar exkluderande och riskerar att begränsa eller utestänga potentiella bibliotekarier som inte passar in i den normativa bild samtida film presenterar, samt upphöjer bibliotekarien till en privilegierad position som hotar bilden av folkbiblioteket som en plats för alla.

Studien visar på att stereotypa karaktärsdrag lever kvar i populärkulturella representationer, men vi har också kunnat se vissa modifikationer. Om vi jämför med den sammantagna bilden av forskningsfältet vi presenterat i denna studie kan vi se att det finns en stor andel manliga bibliotekarier i vårt material, vilket den tidigare forskningen inte föreslår att det gjorde i film och teve innan 2000. Detta vill vi lyfta som något positivt, då det breddar bilden av bibliotekarien. Det skulle kunna innebära att fler män söker sig till arbetet, vilket i sin tur skulle kunna höja yrkets status. Vi ser även att ungmöstereotypen lever och frodas. Dock finns det även utrymme för de bibliotekarier som initialt förstås som ungmöer att ha en make eller pojkvän, som inte presenteras med mer än namn i filmerna, som exempelvis Eva Kulle i Sally (1999), Mrs. Biddle i Men of Honor (2000) och Karin i Bibliotekstjuven (2011). Detta föreslår att de har en sexuell praktik i sitt liv, vilket kan ses som en marginell förskjutning av ungmöns icke-existerande sexualitet.

Som masterstudenter i biblioteks- och informationsvetenskap ser vi stor diskrepans mellan vad som vi fått lära oss är bibliotekarieryrket under utbildningens gång och vad som i filmerna representeras som bibliotekariens arbetsuppgifter. I många av produktionerna (The Librarianfilmerna [2004 2006, 2008], The Librarians [2014], Buffy the Vampire Slayer [1997], The Mummy [1999]) har det tillgängliggörande

biblioteksuppdraget nästan helt försvunnit och bibliotekarien blivit jämförbar med en äventyrare och modig hjälte som kan omsätta de akademiska kunskaperna i praktiken. Det gemensamma för nästan alla bibliotekarie-representationerna är att de förmedlar att en bibliotekarie jobbar med att bibehålla en rationell ordning i kunskapsproduktionen. Rationalitet och organisering är den minsta gemensamma nämnaren för de bibliotekarierepresentationer vi har analyserat, vilket också är grundläggande för bibliotekarieryrkesrollen även i verkligheten.

8.2.3 Vår forskarposition

Vi har i denna studie ämnat att förhålla oss självkritiska och medvetna om vår roll som forskare, men inser samtidigt att studien formas av oss. När man tolkar rörliga bilder utgår man från sina individuella erfarenheter och världsbild, vilket gör att en analys av det här slaget omöjligt kan göras heltäckande, eller på något sätt objektivt. Vi vill förstå allt akademiskt kunskapande som omöjligt att göras objektivt. Vi har velat lyfta och problematisera normer som vithet och kvinnoförtryck, vilket kan vara problematiskt då vi båda är vita och kvinnor. Vi är alltså privilegierade i vår etnicitet men underordnade i vårt genus. Detta minskar vår förståelse för vitheten som norm då vi aldrig upplevt exkludering från den. Av denna anledning har det varit än viktigare att lyfta vithetsnormen som ett problem, oavsett om man tillhör normen eller inte. Vi har i diskursen Den vita bibliotekarien lyft kritiken mot att vita forskare beskriver vithet, då det i den ansatsen finns ett inbyggt antagande om att vitheten är osynlig. Vitheten är inte osynlig för rasifierade, bara för oss vita.

8.2.4 Förslag på vidare forskning

I arbetet med vår studie har vi upptäckt att det finns flera produktioner där bibliotekarieskapet sätts i relation till det analoga i motsats till det digitala. I produktioner som *Robot and Frank* (2012), *The Time Machine* (2002) och *Buffy the Vampire Slayer* (1997) står bibliotekarierna inför ett bibliotek i förändring. Det digitala hotar de fysiska böckernas existens, och bibliotekarierna förhåller sig på olika sätt till detta. Giles i *Buffy the Vampire Slayer* (1997) är mycket negativt inställd till datorer generellt (och det bör också påtalas att serien började sändas 1997 och alltså kan ses som en skildring av det digitalas intåg i biblioteket på 90- och 00-talet) och tycker att deras kliniska luktlöshet gör det svårt att fastställa deras autenticitet. I *Robot and Frank* (2012) ställs bibliotekarien Jennifer inför det faktum att bibliotekets böcker helt ersätts av digitala utgåvor, förutom några få värdefulla upplagor av exempelvis *Don Quijote* som ingen får ta i. I *The Time Machine* (2002) är biblioteket representerat av ett hologram, *Vox*, som bär hela världens kunskap inom sig. Dessa olika bibliotekarierepresentationer tror vi hade varit fruktsamma att diskursanalysera för att undersöka hur det digitala biblioteket ter sig i samtidens film och teve, men också hur det digitala konstrueras i förhållande till bibliotekariens genus. Detta skulle också med fördel kunna kombineras med en fokusering på bibliotekariens nya arbetsuppgifter i och med den tekniska utvecklingen och det digitala arbete som numera utförs på bibliotek.

Då vi har utfört denna studie med ett intersektionellt perspektiv, som vi ser saknas i tidigare forskning, vill vi mena att detta perspektiv skulle vara fruktbart för vidare forskning om bibliotekarierepresentationer. Vi har fördjupat oss i etnicitet, klass, sexualitet och genus. Fler faktorer såsom funktion, ålder etc.

skulle med fördel kunna undersökas, för en än bredare och fördjupande bild av hur dessa samspelar i konstruerandet av bibliotekarierepresentationer.

7. Källförteckning

7.1 Litteratur

Adams, Katherine C. (2000). Loveless Frump as Hip and Sexy Party Girl: A Reevaluation of the Old-Maid Stereotype. *The Library Quarterly*. 70 (3), s. 287–301.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion : Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Ambjörnsson, Fanny (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Diss. Stockholms universitet. Stockholm: Ordfront.

Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och kultur.

Arrhenius, Sara (2001). Förord. I Riviere, Joan & Arrhenius, Sara (red.). *Feministiska konstteorier*. Stockholm: Konsthögsk., s. 9–25.

Benshoff, Harry M. & Griffin, Sean (2004). *America on Film: Representing Race, Class, Gender, and Sexuality at the Movies*. Malden, Mass.: Blackwell.

Burns, Grant (1998). *Librarians in Fiction : A Critical Bibliography*. Jefferson, NC: McFarland.

Butler, Judith (2005). *Könet brinner!: Texter*. Stockholm: Natur och kultur.

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel : Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner : En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2007). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber.

Carmichael, James V. Jr. (1992). The Male Librarian and the Feminine Image : A Survey of Stereotype, Status, and Gender Perceptions. *Library & Information Science Research*. 14 (4), s. 411–446.

- Connell, Raewyn (2008). *Maskuliniteter*. 2. uppl., Göteborg: Daidalos.
- Connell, Raewyn (2009). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Cyrén, Eva (2011). *Plocka löss och bestraffa mäktiga trollkarlar. Representationer av bibliotekarier i fantasy litteraturen*. Masteruppsats, Lunds universitet.
- Dickinson, Thad E. (2003.) Looking at the Male Librarian Stereotype. *The Reference Librarian*. 37 (78), s. 97–110.
- Doane, Mary Ann (2001). Filmen och maskeraden: att bygga en teori om den kvinnliga åskådaren. I Riviere, Joan & Arrhenius, Sara (red.). *Feministiska konsteorier*. Stockholm: Konsthögsk., s. 129–152.
- Dyer, Richard (1977). *Gays and Film*. London: BFI.
- Dyer, Richard (1997). *White : Essays on Race and Culture*. London: Routledge.
- Dyer, Richard (2002). *The Matter of Images : Essays on Representation*. London: Routledge.
- Eckerdal, Johanna Rivano & Sundin Olof (2014). Inledning: Från informationskompetens till medie- och informationskunnighet. I Eckerdal, Johanna Rivano & Sundin Olof (red.). *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Svensk Biblioteksförning, s. 9–26.
- Eduards, Maud (2012). *Kroppspolitik: om moder Svea och andra kvinnor*. [Ny utg.] Stockholm: Atlas.
- Estill, Adriana (2007). Going to Hell: The Library in Buffy the Vampire Slayer. I Buschman John & Leckie Gloria J. (red.). *The Library as Place : History, Community, and Culture*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited, s. 235–250.
- Fagerström, Linda & Nilson, Maria (2008). *Genus, medier och masskultur*. Malmö: Gleerup.
- Femia, Joseph V. (1987). *Gramsci's Political Thought : Hegemony, Consciousness and the Revolutionary Process*. Oxford: Clarendon.
- Florin, Christina (1987). *Kampen om katedern: Feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860–1906*. Diss. Umeå Universitet: Kungälv.
- Foucault, Michel (1972). *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel (1980). *Power/knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. Brighton: Harvester P.

- Freier, Mary P. (2014). The Librarian in Rowling's Harry Potter Series. *CLCWeb – Comparative Literature and Culture* 16 (3).
- Gauntlett, David (2008). *Media, Gender and Identity : An Introduction*. London: Routledge.
- Gemzöe, Lena (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda
- Glenn, Cerise L. & Cunningham, Landra J. (2009). The Power of Black Magic The Magical Negro and White Salvation in Film.” *Journal of Black Studies*. 40 (2), s. 135–52.
- Gray, Herman (1995). *Watching Race: Television and the Struggle for "Blackness"*. Minneapolis: Univ. of Minnesota Press.
- Hall, Stuart (1997). The Spectacle of the "Other". I Hall, Stuart (red.). *Representation : Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage, s. 225–283.
- Hall, Stuart (1999). "Kodning och avkodning." I Johansson, Thomas, Sernhede, Ove & Trondman, Mats (red.). *Samtidskultur: karaoke, karnevaler och kulturella koder*. Nora: Nya Doxa.
- Hammarén, Nils & Johansson, Thomas (2009). *Identitet*. Stockholm: Liber.
- Hansson, Joacim (2012a). Det lokala folkbiblioteket - förändringar under hundra år. I Hansson, Joacim. *Folkets bibliotek?: texter i urval 1994-2012*. Lund: BTJ förlag, s. 27–71.
- Hansson, Joacim (2012b). Professionalism och folkbildande identitet i dagens folkbibliotek. I Hansson, Joacim. *Folkets bibliotek?: texter i urval 1994-2012*. Lund: BTJ förlag, s. 73–85.
- Harris, Roma M. (1992). *Librarianship: The Erosion of a Woman's Profession*. Norwood, N.J.: Ablex
- Hinton, Perry R. (2003). *Stereotyper, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Yvonne (2003). *Genus : Om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Joseph, Jonathan (2002). *Hegemony: A Realist Analysis*. London: Routledge.
- Kungliga biblioteket (2014). *Bibliotek 2013*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kåring Wagman, Anna (2008). *Bibliotekarien och professionen - En forskningsöversikt*. Svensk Biblioteksforening.
- Lundberg, Anna (2008). *Allt annat än allvar : Den komiska kvinnliga grotesken i*

svensk samtida skrattekultur. Göteborg: Stockholm.

Lykke, Nina (2003). Intersektionalitet - ett användbart begrepp för genusforskningen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. 24(2003) (1), s. 47–56.

Lykke, Nina (2009). *Genusforskning : en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.

Miklos, Anna & Stenson Linnéa (2010). "Party Time Is over!" : En studie av skräckens diskurs i biblioteksrepresentationer i US-amerikanska sitcoms och TV-satirer. Masteruppsats, Lunds universitet.

Mills, Sara (2004). *Discourse*. 2. ed. London: Routledge.

Mulvey, Laura (2001a). Eftertankar om "Visuell lust och narrativ film", inspirerade av "Duell i Solen". I Riviere, Joan & Arrhenius, Sara (red.). *Feministiska konstteorier*. Stockholm: Konsthögsk., s. 67–81.

Mulvey, Laura (2001b). Visuell lust och narrativ film. I Riviere, Joan & Arrhenius, Sara (red.). *Feministiska konstteorier*. Stockholm: Konsthögsk., s. 45–66.

Munoz, Jose Esteban. (2000). Feeling Brown: Ethnicity and Affect in Ricardo Bracho's *The Sweetest Hangover* (and Other STDs). *Theatre Journal*. 52 (1), s. 67–79.

Nilsson, Ingemar (1984). Vetenskapshistoria – Att studera vetenskapens förändring. I Bärmark, Jan & Baldursson, Eiríkur (red.). *Forskning om forskning eller Konsten att beskriva en elefant*. Stockholm: Natur och kultur.

Peresie, Michelle & Alexander, Linda B. (2005). Librarian Stereotypes in Young Adult Literature. *Young Adult Library Services* 4 (1), s. 24–31.

Radford, Gary P. & Radford Marie L. (1997). Power, Knowledge, and Fear: Feminism, Foucault, and the Stereotype of the Female Librarian. *Library Quarterly*. 67 (3), s. 250–266.

Radford, Gary P. & Radford Marie L. (2001). Libraries, Librarians, and the Discourse of Fear. *Library Quarterly* 71 (3), s. 299–329.

Radford, Gary P. & Radford Marie L. (2003). Librarians and Party Girls: Cultural Studies and the Meaning of the Librarian. *Library Quarterly* 73 (1), s. 54–69.

Rosenberg, Tiina (2005). Förord. I Butler, Judith. *Könet Brinner!: Texter*. Stockholm: Natur och kultur. s. 7-34.

Rydbeck, Kerstin (2004). Från arg tant med knut till farlig sexbomb - om bibliotekariestereotyper i ord och bild : Paper framlagt vid NIKK:s nordiska kvinnorörelsekonferens i Reykjavik, 10-12 juni 2004, inom sessionen "Medier och kvinnorörelser".

- Sanner, Lars-Erik (1991). Bibliotekarien – bokmal eller skärsmvärmare. I *Bibliotekarieyrket: tradition och förändring*. Stockholm: Carlsson i samarbete med Statens kulturråd och Forskningsrådsnämnden (FRN).
- Schånberg, Ingela (2004). *De dubbla budskapen: kvinnors bildning och utbildning i Sverige under 1800- och 1900-talen*. Lund: Studentlitteratur.
- Shaffer, Christopher & Casey, Olga (2013). Behind the Glasses and beneath the Bun: Portrayals of Librarians in Popular Cinema and a Guide for Developing a Collection. *Collection Building* 32 (2), s. 39–45.
- Skeggs, Beverley (2000). *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.
- Thomas, Barbro (1991). Status efter lön och kön. I *Bibliotekarieyrket: tradition och förändring*. Stockholm: Carlsson i samarbete med Statens kulturråd och Forskningsrådsnämnden (FRN).
- Torstensson, Magnus (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna : exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Lic.-avh. Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.
- Walker, Stephen & Lawson Lonnie V. (1993). The Librarian Stereotype and the Movies. *MC Journal: The Journal of Academic Media Librarianship* 1 (1), s. 16–28.
- Wallenberg, Louise. 2008. Representation. I Koivunen, Anu (red.). *Film och andra rörliga bilder: en introduktion*. Stockholm: Raster, s. 144–156.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

7.2 Filmer och teveserier

- Amazing Spiderman, The (2012) [film].
- Bibliotekstjuven (2011) [mini-teveserie].
- Bibliotekstjuven (2011) S01E03 [mini-teveserie].
- Billy Elliot (2000) [film].
- Buffy the Vampire Slayer (1997) [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1997) *I, Robot... You, Jane* S01E08 [teveserie].
- Day After Tomorrow, The (2004) [film].
- Down with Love (2003) [film].

Ella Enchanted (2004) [film].

Grabben i graven bredvid (2002) [film].

Idiocracy (2006) [film].

Kit Kittredge: An American Girl (2008) [film].

Librarian, The: Quest for the Spear (2004) [film].

Librarian II, The: Return to King Solomon's MinesThe Librarian (2006) [film].

Librarian III, The: The Curse of the Judas Chalice (2008) [film].

Librarians, The (2014) [teveserie].

Librarians, The (2014) *And the Apple of Discord* S01E05 [teveserie].

Men of Honor (2000) [film].

Miranda (2002) [film].

Mirormask (2005) [film].

Mummy, The (1999) [film].

Mummy Returns, The (2001) [film].

Once Upon a Time (2012) [teveserie].

Parks and Recreation (2009) [teveserie].

Parks and Recreation (2009) *Ron and Tammy* S02E08 [teveserie].

Possession (2002) [film].

Robot & Frank (2012) [film].

Sally (1999) [teveserie].

Star Wars: Episode II – Attack of the Clones (2002) [film].

Station Agent, The (2003) [film].

Time Machine, The (2002) [film].

Time Traveler's Wife, The (2009) [film].

Tomcats (2001) [film].

Where the Heart Is (2000) [film].

Bilaga 1. Materialet i kategorier

I den här bilagan listar vi allt material vi har sett och använt i analysen i A- B- och C-listor. Vad gäller teveserier listar vi alla avsnitt vi har sett för att få en samlad bild av bibliotekarierepresentationen. Dock har vi inte exemplifierat med alla avsnitt i studien, varför de inte finns med i studiens referenslista, utan i denna bilaga.

A-lista (bibliotekariens roll är viktig för handlingen samt är en huvud- eller biroll):

- Bibliotekstjuven (2011) S01E01 [mini-teveserie].
- Bibliotekstjuven (2011) S01E02 [mini-teveserie].
- Bibliotekstjuven (2011) S01E03 [mini-teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1997) *Welcome to the hellmouth* S01E01-E02 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1997) *Never kill a boy on the first date* S01E05 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1997) *I, Robot... You, Jane* S01E08 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1997) *The dark age* S02E08 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1998) *Innocence* S02E14 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1998) *Passion* S02E17 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1999) *Revelations* S03E07 [teveserie].
- Buffy the Vampire Slayer (1999) *Helpless* S03E12 [teveserie].
- Grabben i graven bredvid (2002) [film].
- Kitt Kittredge: An American Girl (2008) [film].
- Librarian, The: Quest for the Spear (2004) [film].
- Librarian II, The: Return to King Solomon's MinesThe Librarian (2006) [film].
- Librarian III, The: The Curse of the Judas Chalice (2008) [film].
- Librarians, The (2014) *And the Crown of King Arthur* S01E01 [teveserie].
- Librarians, The (2014) *And the Sword in the Stone* S01E02[teveserie].
- Librarians, The (2014) *And the Horns of a Dilemma* S01E03 [teveserie].
- Librarians, The (2014) *And Santa's Midnight Run* S01E04 [teveserie].
- Librarians, The (2014) *And the Apple of Discord* S01E05 [teveserie].
- Librarians, The (2015) *And the Fables of Doom* S01E06[teveserie].
- Librarians, The (2015) *And the Loom of Fate* S01E10 [teveserie].
- Mummy, The (1999) [film].
- Mummy Returns, The (2001) [film].
- Parks and Recreation (2009) *Ron and Tammy* S02E08 [teveserie].
- Parks and Recreation (2010) *Sweetums* S02E15 [teveserie].
- Parks and Recreation (2011) *Ron & Tammy: Part Two* S03E04 [teveserie].
- Parks and Recreation (2011) *Li'l Sebastian* S03E16 [teveserie].
- Parks and Recreation (2011) *Ron & Tammys* S04E02 [teveserie].
- Parks and Recreation (2011) *The Trial of Leslie Knope* S04E09 [teveserie].
- Parks and Recreation (2012) *Ron and Diane* S05E09 [teveserie].

Parks and Recreation (2015) *2017* S07E01 [teveserie].
Parks and Recreation (2015) *Ron & Jammy* S07E01 [teveserie].
Sally (1999) *Inbrott* S01E01 [teveserie].
Sally (1999) *Poesi* S01E02 [teveserie].
Sally (1999) *Sport* S01E03 [teveserie].

B-lista (bibliotekarien har en huvud- eller biroll men bibliotekarierollen oviktig för handlingen):

Down with Love (2003) [film].
Idiocracy (2006) [film].
Men of Honor (2000) [film].
Miranda (2002) [film].
Once Upon a Time (2012) *Skin deep* S01E12 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *Dreamy* S01E14 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *A Land Without Magic* S01E22 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *Broken* S02E01 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *We Are Both* S02E02 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *The Crocodile* S02E04 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *Child of the Moon* S02E07 [teveserie].
Once Upon a Time (2012) *Into the Deep* S02E08 [teveserie].
Once Upon a Time (2013) *The Cricket Game* S02E10 [teveserie].
Once Upon a Time (2013) *The Outsider* S02E11 [teveserie].
Possession (2002) [film].
Robot & Frank (2012) [film].
Station Agent (2003) [film].
Time Traveler's Wife, The (2009) [film].
Where the Heart Is (2000) [film].

C-lista (bibliotekarien förekommer i få scener, med eller utan repliker)

Amazing Spiderman, The (2012) [film].
Billy Elliot (2000) [film].
Day After Tomorrow, The (2004) [film].
Ella Enchanted (2004) [film].
Mirrormask (2005) [film].
Star Wars: Episode II – Attack of the Clones (2002) [film].
Time Machine, The (2002) [film].
Tomcats (2001) [film].

Bilaga 2. Arbetsfördelning

Vi har i största möjliga mån suttit tillsammans och arbetat, då diskussion och delaktighet är något vi prioriterat högt. I början av arbetet läste vi båda samma texter och diskuterade dem, men efterhand har vi delat upp vald litteratur sinsemellan för att sedan redovisa den för varandra. I de fall specifik litteratur titt sig särskilt viktig har vi båda läst den. Den som har läst litteraturen har ansvarat för att lägga in den i referenshanteraren. Vi har ansvarat för olika delar av studien, men vi har båda varit involverade i alla delar. Materialinsamling, att titta på film och teveserier, har skett på varsitt håll då vi haft våra frågor med oss och fört anteckningar under tiden. Vi har sedan mötts upp och diskuterat våra upplevelser. Analysen har utförts tillsammans.